

DE GETUIGENIS

MAGAZINE VAN DE ROODEN LUIS IN DE PELS

Peter Mertens

RODE LUIS IN DE PELS

Stamceldonatie

EEN GETUIGENIS

VAN DE REDACTIE

Vrijzinnige obsessies

3

PLAKKAAT

Democratie, *Mein kampf*,
'padintegraalmethode' en moslims, zijn een
mooi samenhangend geheel

4

ACTUA

Pleidooi voor een uitbreiding van de
euthanasiewet naar minderjarigen
Leve het kritische denken
De macht der religie

6

10

12

MENSELIJK, AL TE MENSELIJK

Doe vandaag eens iets levensbelangrijks

16

FILOSOF OVER FILOSOF

Daniel Dennett: evolutie en andere gevaarlijke memen

20

VRAAGSTUK

Peter Mertens: rode luis in de pels

24

COLUMN

Vacature

31

DE STEEN IN DE KIKKERPOEL

Recht op roots? Anonieme spermadonatie

32

CULTUUR

Festival Het Betere Boek, literatuur in grote doen

34

PODIUM

Sympathy for the devil, 50 jaar Stones

36

POËSTILLE

Mens in meervoud. Marcel Vanslembrouck
treedt buiten zichzelf

41

BOEKENREVUE

Screen. Ahmet Hamdi Tanpınar

42

Ik krijg het moeilijk uit mijn hoofd.

Ilse Vande Walle en Liselot Willems

43

FILM

Le Passé

44

The Great Gatsby

45

CODA

Iets over vuisten en hersenen

46

NIEUWSBRIEF

47

COLOFON

00

Vrijzinnige obsessies

Er wordt vrijzinnigen nogal wat verweten, ook in eigen rangen (zo zorgt elke passage van Louis Borgesius in onze kolommen stevast voor de nodige brokken), maar de meest voorkomende verwijten zijn toch wel: a) vrijzinnigen zijn geobsedeerd door de evolutietheorie en sleuren die er te pas en te onpas bij; b) vrijzinnigen zijn geobsedeerd door de dood, met hun nimmer aflatende aandacht voor euthanasie en alles wat met het levenseinde te maken heeft en c) vrijzinnigen zijn verworpen tot een stelletje islambashers die enkel hun gelijke moeten erkennen in het Vlaams Belang. En lap, blader maar even door deze Geus en u ziet het al: natuurlijke selectie wordt er weer bijgehaald (Maarten Boudry bespreekt Daniel Dennett), er staat een bijdrage in over euthanasie bij minderjarigen en ons Plakkaat voor deze septembereditie gaat zowel over moslims als over *Mein Kampf*, Hitlers notoire bestseller. Vooroordelen bevestigd.

Natuurlijk is er altijd een gevaar dat de slinger te ver doorschiet, maar waarom 'kicken' humanisten zo op die evolutietheorie? Het lezen van de bijdrage van Maarten Boudry aan deze Geus, over Daniel Dennett, maakt het een en ander duidelijk. Dennett beschreef in zijn boek *Darwins Dangerous Idea* de evolutietheorie als een universeel bijtend zuur. Waarom? Net als zo'n zuur door elk mogelijk recipiënt heen zou bijten, bijt ook de evolutietheorie door alle metafysische ballast heen die ons denken kan vertroebelen. Bewustzijn en geest zonder materie, God, de ziel ... schrap het maar. Zoals Boudry het uitdrukt: 'Een filosoof die de moderne wetenschap ernstig neemt, mag zich enkel beroepen op materiële processen en entiteiten, die we op hun beurt kunnen verklaren op basis van minder complexe natuurlijke processen.'

De vrijzinnige preoccupatie met de evolutietheorie heeft dus niets te maken met een of andere vorm van scientistisch reductionisme, maar gewoon met onze voorliefde voor kritisch denken. *Plain and simple*. Als je wetenschap ernstig neemt, moet je ook de evolutietheorie ernstig nemen, en daar de nodige levensbeschouwelijke consequenties uit durven trekken.

Johan Braeckman geeft in zijn korte beschouwing over kritisch denken de oorsprong ervan aan: het waren de presocratische filosofen die voor het eerst probeerden om de werkelijkheid op een andere, kritische, manier te benaderen. Zij stelden zich niet tevreden met mythologische verklaringen voor de wereld om hen heen, maar probeerden de fundamentele vragen die zij zich over de werkelijkheid stelden enkel te beantwoorden met hun verstand.

Hoewel de presocratici zich niet inlieten met ethiek, behoeft het hier geen betoog dat humanisten deze kritische houding niet enkel toepassen op vragen over de aard

van werkelijkheid, maar ook bij ethische vragen. Zoals de briljante Russische science-fiction schrijver Isaac Asimov schreef: '*Humanists recognize that it is only when people feel free to think for themselves, using reason as their guide, that they are best capable of developing values that succeed in satisfying human needs and serving human interests.*' Neem je iets anders dan de rede als gids, gaat het geheel fout. Zo is het bijzonder storend dat, ondanks het overweldigende maatschappelijk draagvlak ervoor, CD&V én cdH blijven dwarsliggen voor wat de uitbreiding van onze euthanasiewet betreft. We hopen dat er na het zomerreces eindelijk een knoop kan worden doorgehakt.

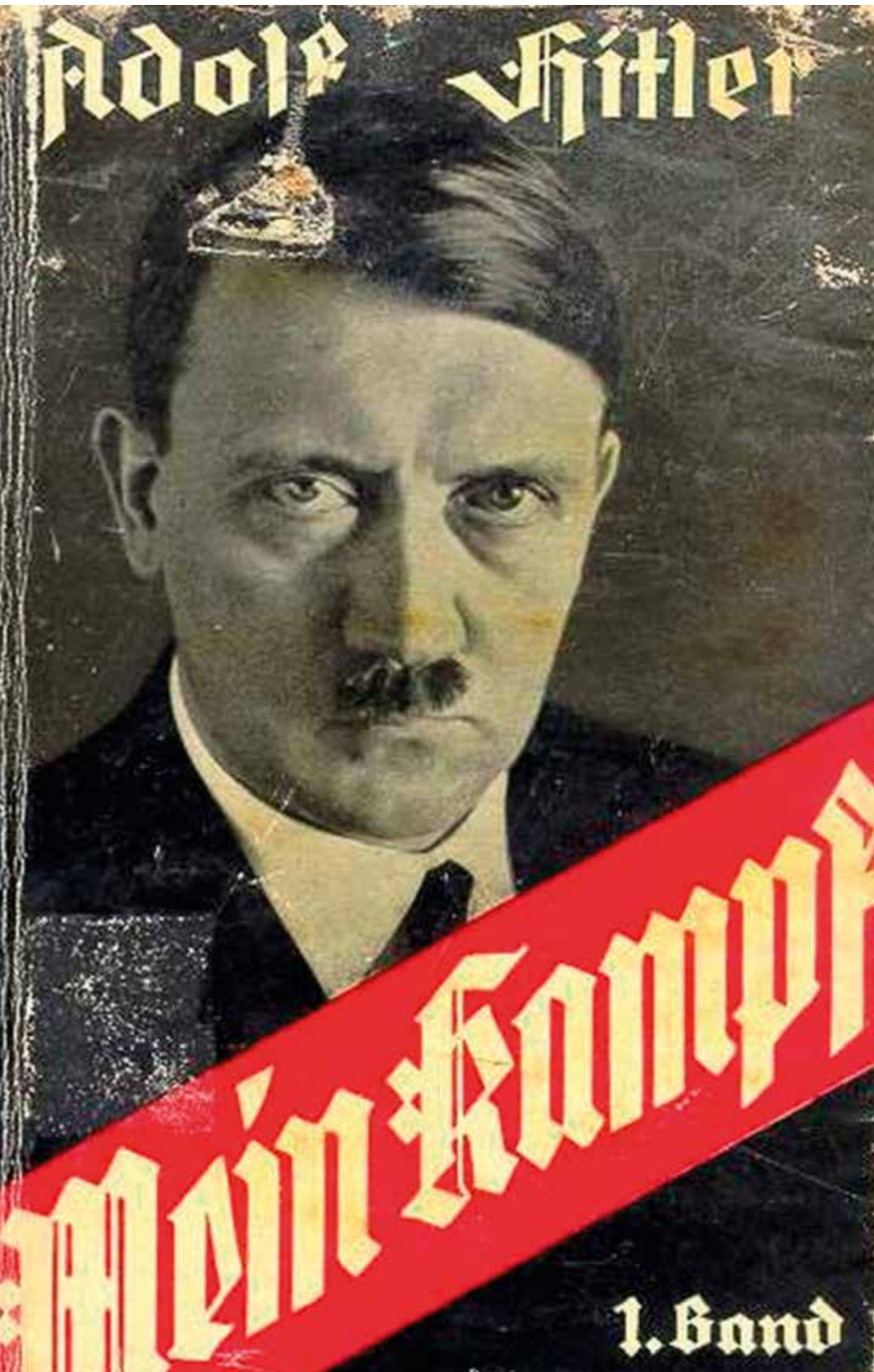
Hoewel er in dat debat veel meer op het spel zal staan dan enkel euthanasie voor minderjarigen, hebben we aan kinderchirurg Peter Deconinck gevraagd om een weerslag te geven van zijn onlangs in de Senaat gehouden pleidooi voor de uitbreiding van de wet naar minderjarigen. Niet vanwege onze obsessie met de dood, maar omwille van onze bezorgdheid over het feit dat mensen die niet noodloos willen lijden het recht wordt ontzegd om hun eigen levenseinde in handen te nemen.

Voor wat het derde verwijt betreft: u zult in deze Geus geen islambashing tegenkomen, integendeel. In ons interview met Peter Mertens doet hij de volgende uitspraak: 'Als je vandaag beweert dat de fundamentele tegenstelling (tussen ons en de moslims in ons land, red.) een godsdienstige is, dan sla je de bal volledig mis. [...] Als we ooit naar een samenleving willen waarin religieuze beleving een privéplaats heeft, en geen publieke, dan moet je die bevolkingsgroepen ook meenemen in het hele sociaaleconomische verhaal.'

In het socio-economische, daar zit de echte tegenstelling. Daaraan werken zal veel meer helpen om het gevaar in te dijken van extreem salafistische invloeden, en de aantrekkingskracht van die extreme ideologie, dan een zoveelste verdediging van de idealen van de Verlichting. Ook in het artikel van Bert Comhaire, waarin hij de psychologische en de sociologische voedingsbodem voor religie onderzoekt, resoneert deze gedachte. 'Drooglegging van de krachtbronnen van het geloof' is nodig om de mensheid te genezen van de 'gesel der religies' zo schrijft hij, 'in het bijzonder de huidige beschamende inkomensverschillen. Dit betekent dat we moeten ijveren voor een menswaardig inkomen voor alle mensen en medezeggenschap voor iedereen op alle vlakken'. Een waarlijk humanistische gedachte.

Thomas Lemmens

Democratie, *Mein Kampf*, 'padintegraalmethode' en moslims zijn een mooi samenhangend geheel

Democratie maakt het mogelijk om haar te ondermijnen als ze niet wordt onderhouden, stelt de Indiase schrijfster en activiste Arundhati Roy. Dat is niet helemaal uit de lucht gegrepen. Hitler en zijn soortgenoten toonden hoe dat kon.

Precies omdat ik de vrijheid
om me te kunnen uiten
waardeer, maak ik me zorgen
over de gezondheidstoestand
van onze democratie

Toen ik zijn boek *Mein Kampf* las, was ik onder de indruk van hoe knap en eenvoudig hij zijn visie uit de doeken deed. Hitler schreef: 'Het gezag van de staat mag nooit doel, maar moet altijd middel zijn, omdat anders immers iedere tirannie op deze wereld onaantastbaar en heilig zou zijn. Wanneer door de hulpmiddelen van een regeringsmacht een volk naar de ondergang wordt geleid, dan heeft ieder die deel uitmaakt van dit volk niet alleen het recht, maar ook de plicht te rebelleren.' Over de intellectuelen merkte hij treffend op: 'De bebrilde theoreticus zou natuurlijk altijd nog liever voor zijn doctrine dan voor zijn volk willen sterven. Hij meent dat de mensen, omdat ze eerst zelf wetten hebben gemaakt, daardoor later voor die wetten bestaan.'

Bij sommige passages uit dit boek dacht ik dat ze niet in het boek van Hitler stonden. Mijns inziens is het een gemiste kans dat dit boek niet tot de 'verplichte' literatuur in onze scholen behoort. Door dit werk in de lessen geschiedenis te laten analyseren, geven we onze

jongeren inzicht in hoe rechtse, onverdraagbare en racistische krachten de democratie gebruiken om die te vernietigen. Kijk maar eens hoe rechtsgezinde nationalistische bewegingen steeds meer aanhang krijgen in de EU-landen, en hoe gevat Hitler dat eerder heeft verwoord: 'De grootse omwentelingen op deze wereld hebben nog nimmer plaatsgevonden onder de leiding van een ganzenpen. Neen, het werk van de pen bleef beperkt tot de theoretische motivering ervan. De macht echter, die de grote historische lawines van godsdienstige en politieke aard aan het rollen bracht, is, door alle eeuwen heen, alléén de toverkracht van het gesproken woord.' Willen we waken over onze democratie, dan moeten we de ondermijners van deze democratie ontmaskeren. Maar dat is niet genoeg. We moeten er ook over waken dat begrippen als democratie, pacifisme, internationale solidariteit en gelijkheid geen abstracte begrippen en een doctrine op zich worden.

Niet zelden heb ik gehoord: 'Als het hier niet zo goed is, keer dan terug naar je land.' Of: 'Hier is het toch veel beter dan in Iran. Zoveel kritiek is een teken van ondankbaarheid.' Maar ik ben niet ondankbaar. Integendeel, ik ben mijn tweede moederland dankbaar omdat het me de kans geeft om openlijk mijn kritiek te uiten. In Iran zou ik nooit de kans hebben gekregen om voor gelijke sanitaire rechten voor vrouwen en mannen op te komen, want op dat vlak worden vrouwen en mannen daar gelijk behandeld. Precies omdat ik deze vrijheid om me te kunnen uiten waardeer, maak ik me zorgen over de gezondheidstoestand van onze democratie. Anderzijds heb ik ook geen zin meer om opnieuw te vluchten.

We zouden ons kotjesdenken moeten overstijgen door te beseffen dat ons bestaan aan de eerste wet van de thermodynamica beantwoordt. Deze wet stelt dat binnen een gesloten systeem de totale energie onveranderlijk is en dat binnen zo'n systeem alles

met alles verbonden is. Zoals het heelal volgens de natuurkundige 'padintegraalmethode' niet één afzonderlijke geschiedenis heeft maar eerder uit een verzameling van alle mogelijke geschiedenissen bestaat, bestaat ook de mensengeschiedenis uit een verzameling van geschiedenissen. De kritiek van Stephen Hawking op collega's die zich conservatief aan bepaalde natuurkundige theorieën houden (in *Einsteins droom*), kon ik onmiddellijk projecteren op theorieën die wij hanteren om ons een beeld van de werkelijkheid te vormen. Volgens Hawking hangt wat we als realiteit zien af van welke theorie we aanhangen. Maar een theorie is alleen goed als hij een bruikbaar model oplevert, een omvangrijke klasse van waarnemingen omschrijft en voorspellingen maakt die door nieuwe waarnemingen bevestigd worden.

Misschien moeten we
aanvaarden dat we allen
moslims zijn. Het woord
'moslim' betekent namelijk
'de onderworpenen'.
Maar dan aan de
universele natuurwetten,
zonder veel tralala

'Buiten deze drie voorwaarden heeft het geen zin te vragen of zij met de werkelijkheid overeenkomt, want onafhankelijk van een theorie weten we niet wat werkelijk is.' Als ik deze zienswijze van Hawking projecteer op *The clash of Civilizations and the Remaking of World Order* van de Amerikaanse politicoloog Samuel Huntington, stel ik vast dat zijn theorie geen werkbaar model heeft opgeleverd dat in staat was om een correcte voorspelling te produceren. Hoe kan men immers de recente revoltes in de Arabische en islamitische landen verklaren, als de combinatie van 'moslim zijn' en 'verlangen naar democratie' onmogelijk zou zijn?

Het brengt me tot Stephen

Hawkings voorspelling dat het onzekerheidsbeginsel, dat de wetenschap het Heizenberg-principe noemt, het mogelijk maakt dat deeltjes uit een zwart gat kunnen ontsnappen, iets wat veel van zijn collega's aanvankelijk onmogelijk achtten. Nemen we het zwarte gat als metafoor voor het decennialange despotisme in Perzië en de Arabische landen, dan kan ik me goed voorstellen dat onze regeringen niet wisten waar te kijken toen de individuen, zoals de ontsnappende deeltjes uit het zwarte gat, besloten hun vrijheid te zoeken.

Ten slotte ben ik tot de vaststelling gekomen dat we niet alleen veel van elkaar kunnen leren maar dat we opnieuw multidisciplinair moeten denken. Menswetenschappen en exacte wetenschappen zijn geen aparte entiteiten. Zoals blank en zwart, moslim en katholiek geen aparte entiteiten zijn. Deze apartheid is onnatuurlijk, niet in evenwicht en daarom onstabiel. Willen we de wereld begrijpen en werkbare modellen maken, dan hebben we geen andere keuze dan bruggen te slaan, niet alleen tussen verschillende kennisdomeinen maar ook tussen mensen en tussen mensen en natuur. In plaats van gediplomeerde mensen voor de arbeidsmarkt te produceren, moet ons onderwijs weer de nadruk leggen op het overbrengen van geïntegreerde kennis die ons in staat stelt om zoveel mogelijk correcte beslissingen te nemen. Wie weet moeten we dan misschien aanvaarden dat we allen moslims zijn. Het woord 'moslim' betekent namelijk 'de onderworpenen'. Maar dan aan de universele natuurwetten, zonder veel tralala. En als sommigen dat God, Allah of iets anders willen noemen, lijkt me dat geen reden tot discontinuïteit, want apartheid zit hem in de details.

Baharak Bashar

Van Baharak Bashar verscheen recent het boek 'Djenghis, democratie en vrouwen. Een Iraanse van Gent naar Caïro'.

Pleidooi voor een uitbreiding van de euthanasiewet naar minderjarigen

Onlangs gaf Peter Deconinck, kinderchirurg en em. hoogleraar (VUB), in de Senaat een pleidooi voor de uitbreiding van de euthanasiewet. Door de negatieve houding van CD&V en cdH is de stemming echter opnieuw op de lange baan geschoven. Deconinck licht hieronder zijn standpunt toe.

De problematiek rond het levenseinde van minderjarigen houdt me al bezig sinds ik er tijdens mijn chirurgische opleiding in de Verenigde Staten van Amerika en Canada mee geconfronteerd werd, een goede 40 jaar geleden. Medische ethiek heeft vanaf toen mijn aandacht getrokken. Na mijn terugkeer naar België ben ik er actief mee bezig geweest, onder meer in commissies medische ethiek.

Op dit ogenblik kan de behandelende kinderarts een of andere medische beslissing rond het levenseinde van zijn of haar patiëntje nemen als hij of zij denkt dat dit medisch de meest verantwoorde beslissing is. Zo kan beslist worden geen behandeling op te starten (bijvoorbeeld bij een patiëntje zonder hersenen), of af te zien van het voortzetten van de behandeling (deze af te breken dus, bijvoorbeeld na meerdere hersenbloedingen met zware hersenbeschadiging). Iedereen begrijpt dat het leven dan wellicht verkort wordt. Uiteraard worden pijn en symptomen steeds zo goed mogelijk onder controle gehouden, maar soms is het nodig de medicamenteuze dosissen op te drijven, wat meestal ook levensverkortend zal zijn.

Deze verschillende handelwijzen worden algemeen beschouwd als behorend tot wat *good medical practice* genoemd wordt, in overeenstemming met de huidige medische deontologie. Als zowel de ouders als het medisch team tot het besluit zijn gekomen dat verder lijden zinloos is geworden, kan besloten worden het leven te verkorten door middel van terminale sedatie of door het toedienen van een letaal middel. Maar zeker dit laatste is nu verboden.

Minderjarigen lijden
minstens even erg als
volwassenen en ouderen die
ongeneeslijk ziek zijn

DE NOODZAKELIJKHEID VAN RECHTSZEKERHEID

Als kinderchirurg zijn het vooral de gelukkig zeldzame neonatale gevallen – maar elk geval is er één teveel – die me overtuigd hebben dat ook in ons land rechtszekerheid nodig is voor neonatologen, kinderartsen, kinderchirurgen en anesthesisten die rond het levenseinde van die patiëntjes een medische beslissing

moeten nemen. Deze beslissingen hebben op de een of andere manier bijna altijd het verkorten of beëindigen van het leven tot gevolg. Je neemt dergelijke beslissingen niet alleen, maar pas na bespreking met collega's en teamleden enerzijds, en met de ouders anderzijds.

Per definitie kan het voor deze schrijvende gevallen niet gaan om euthanasie: baby'tjes kunnen er niet zelf om verzoeken, ook de ouders niet. De bespreking van deze neonatale problematiek past dan ook niet in de discussie over een eventuele uitbreiding van de euthanasiewet naar minderjarigen toe. Dit belet niet dat ik er wil op wijzen dat de behandeling van onmondige patiëntjes ook onze aandacht vergt en, in het kader van een andere regelgeving, verdient om onderzocht te worden. We kunnen ons daarbij wellicht laten inspireren door het protocol van Groningen, los van de wet betreffende euthanasie.

Ik kan er in het kader van dit artikel niet verder op ingaan en zal het in wat volgt hebben over kinderen die wel over de nodige maturiteit beschikken om met voldoende inzicht een eigen

Het lijkt geen twijfel dat de ouders en de artsen, samen met de teamleden, het best geplaatst zijn om over het oordeelsvermogen van de minderjarige te oordelen. © Shutterstock - Tatyana Vyc

oordeel te kunnen formuleren, ook over ziekte en dood. Alleen binnen deze groep kan aan euthanasie gedacht worden, omdat zij zelf een weloverwogen verzoek kunnen doen. Gelukkig zijn ze klein in aantal, maar daarom zijn deze patiëntjes niet minder belangrijk.

KINDEREN EN LIJDEN

Kanker komt immers frequenter voor bij kinderen dan de meeste mensen denken. Het gaat in ons land over ongeveer 300 nieuwe gevallen per jaar. Minstens de helft van deze patiëntjes heeft leukemie of een hersentumor. De resultaten van behandeling zijn nu veel beter dan vroeger: ongeveer vier op vijf van hen zullen genezen. Maar ongeveer één op vijf zal het niet halen, een 50-tal in totaal. In de Westerse wereld is kanker zelfs de belangrijkste doodsoorzaak van kinderen van meer dan een jaar oud.

Als de wet toelaat euthanasie toe te passen op meerderjarigen die er zelf om verzoeken – uiteraard

mits de artsen met het verzoek kunnen instemmen en aan alle zorgvuldigheidscriteria is voldaan – dan moet de wet dit ook mogelijk maken voor minderjarige patiënten die in een uitzichtloze situatie beland zijn en zinloos blijven lijden zonder enig uitzicht op verbetering, indien ze over het nodige oordeelsvermogen beschikken en zelf om levensbeëindiging verzoeken. Minderjarigen lijden immers minstens even erg als volwassenen en ouderen die ongeneeslijk ziek zijn.

We moeten ons realiseren dat de angst om te sterven inderdaad een centrale plaats inneemt in de gedachten van het kind

Vermits de wet betreffende de rechten van de patiënt aan oordeelsbekwame minderjarigen evengoed als aan volwassenen het recht geeft zekere behandelingen te weigeren, zelfs als hierdoor hun nog te verwachten

levensduur verkort wordt, is het toch niet logisch om hen de mogelijkheid van euthanasie te ontfemen. De weigering van een behandeling door een oordeelsbekwame patiënt is voor de arts steeds bindend.

DE HAMVRAAG: WANNEER IS DE MINDERJARIGE TOT VOLDOENDE MATURITEIT GEKOMEN OM EEN ZELFSTANDIG OORDEEL TE KUNNEN FORMULEREN?

De bepalingen die in Nederland wettelijk vastgelegd zijn, lijken in ons land minder goed onthaald te worden. Men wijst daarbij op de onrechtvaardigheid van bepalingen die voor een 12-jarig patiëntje de mogelijkheid voorzien om euthanasie te verzoeken, en mits akkoord van de ouders ook te krijgen, maar die voor een patiëntje in eenzelfde uitzichtloze toestand dat nog maar 11 jaar oud is zo'n verzoek afwijzen. Gelukkig werden in ons land door meerdere senatoren verschillende wetsvoorstellen ingediend die geen arbitraire leeftijdsgrenzen voorzien, maar wel degelijk als criterium hanteren dat er sprake moet zijn

van een oordeelsvermogen dat ruim voldoende is voor een dergelijk verzoek.

Zij weten zich daarin onder meer gesteund door het *Verdrag inzake de rechten van het kind* (in ons land geratificeerd in 1991), door de Belgische wet van 2002 betreffende de rechten van de patiënt, door de richtlijnen van de Orde der geneesheren (advies van 22/03/2003), en door de ervaring van kinderoncologen, psychologen, ethici en specialisten in medisch recht. Ze bevestigen dat kinderen met een maligne aandoening die slecht reageert op de behandeling, sneller dan we vermoeden inzicht krijgen in de ernst van hun aandoening, in de risico's die eraan verbonden zijn, en zich bewust zijn van hun mogelijk overlijden ... of van de onafwendbaarheid ervan.

HET BELANG VAN OPENHEID EN COMMUNICATIE

Reeds in 1965 verscheen een artikel in de *American Journal of Diseases in Children*, waarin verduidelijkt werd dat grotere kinderen zich meestal goed bewust zijn van de ernst en de risico's van hun ziekte, en hoe angst om te sterven daarin centraal staat. De auteurs vestigen de aandacht op een belangrijk aspect. Een kort citaat (mijn vertaling): 'De medische staf realiseerde zich dat de meeste kinderen met ongeneeslijke kanker kennis hadden over de ernst van hun aandoening en dat allen er zich zorgen over maakten. Er werd daarom besloten af te stappen van de traditionele paternalistische bescherming en geheimhouding. Deze vernieuwende benadering zorgde ervoor dat de kinderen vrijuit over hun angsten konden praten en openlijk over de dood konden communiceren als een van hen overleden was. Het resultaat van deze stap was bijzonder heilzaam.'

Gedurende het gehele ziekteverloop kan, en moet, op die manier met de minderjarige patiënt die over een voldoende oordeelsvermogen beschikt, op gepaste wijze in een

open gesprek over zijn toestand en evolutie gecommuniceerd worden. Ook over zijn of haar achteruitgang, en als het zover is over het naderende levenseinde. We moeten ons realiseren dat de angst om te sterven inderdaad een centrale plaats inneemt in de gedachten van het kind. Alleen door dit bespreekbaar te maken kan het angstgevoel daadwerkelijk getemperd en onder controle gehouden worden.

Het lijkt geen twijfel dat de ouders en de artsen, samen met de teamleden, het best geplaatst zijn om over het oordeelsvermogen van de minderjarige te oordelen

Essentieel is dat deze kinderen vertrouwen kunnen blijven stellen in hun ouders en het medisch team, en niet geïsoleerd geraken in een door de omgeving opgelegd taboe. Zo niet, dan geraken ze totaal geïsoleerd tijdens de laatste weken van hun leven en wordt het lijden – en het alleen zijn met dit lijden – alsmaar erger. Het is de verantwoordelijkheid van de artsen en het medisch team om dit te beletten.

WIE ZAL OVER HET OORDEELSVERMOGEN BESLISSEN?

Patiëntjes hebben meestal weken in het ziekenhuis doorgebracht, zijn vaak gedurende weken of maanden thuis geweest, maar zijn dan hervallen. Ze kennen de artsen en verpleegkundigen van de dienst, en zij kennen de kinderen. Ze zien ze alle dagen. Tijdens de dagelijkse teamvergadering bespreken ze de evolutie en progressie van elk van hen. Ze praten wellicht elke dag met de ouders. Met hen is er stilaan een vertrouwensrelatie gegroeid. Ze kennen hun patiëntjes goed en weten wat er in hun hoofd omgaat. Het lijkt geen twijfel dat de ouders en de artsen, samen met de teamleden, het best geplaatst zijn om over het oordeelsvermogen van de minderjarige te oordelen. Het idee om er een buitenstaande psycholoog

of psychiater bij te halen is volgens mij niet alleen overbodig, maar wellicht contraproductief: zonder vertrouwensband zal de minderjarige wellicht dichtklappen.

Niet alle kinderen groeien en evolueren op dezelfde manier. Sommigen zijn sneller matuur dan hun kalenderleeftijd laat vermoeden, anderen blijven langer onbezonnen en goedgelovig. Bij deze laatste groep patiëntjes komt het er vooral op aan ze te omringen met veel warmte en belangstelling, een gevoel van vertrouwen te geven, ervoor te zorgen dat ze zich niet alleen gelaten voelen als mama en papa, of broer en zus, er niet zijn. Van euthanasie kan voor hen uiteraard geen sprake zijn.

HOE MOETEN ARTSEN HANDELEN IN EEN UITZICHTLOZE SITUATIE?

Ongeacht of het om kinderen gaat die tot grote maturiteit gekomen zijn en zelfstandig over hun toestand kunnen oordelen, of om kleinere kinderen die onmondig zijn en niet voor euthanasie in aanmerking komen – pasgeborenen en prematuurtjes inbegrepen – en bij wie een of andere medische beslissing zich opdringt rond hun naderende levenseinde, dient het medisch team met de ouders te overleggen over elke wending in het ziekteverloop en hoe er best gehandeld wordt.

Een belangrijk principe van de medische ethiek is het zelfbeschikkingsrecht van de patiënt: na het geven van correcte informatie (zonder deze is er immers geen werkelijk *informed consent* mogelijk) moet dit zelfbeschikkingsrecht zo strikt mogelijk geëerbiedigd worden. Als de minderjarige patiënt over het nodige oordeelsvermogen beschikt om zijn rechten als patiënt uit te oefenen, dan dient ook hij of zij deze informatie te krijgen. In de praktijk is dat echter niet vanzelfsprekend en is het voor patiënt en ouders niet eenvoudig een beslissing te nemen, zeker als er geen goede oplossing bestaat.

Uiteraard moeten de leden van het medisch team steeds coherent,

openhartig en transparant zijn in hun contacten met de patiënt en met ouders en familie. Deze kunnen wellicht een vergissing of een falen aanvaarden, maar niet dat er belangrijke informatie werd achtergehouden, en nog minder dat hen een leugen werd verteld, dat ze bedrogen werden!

Volgens mij zal de leidinggevende arts wellicht de verantwoordelijkheid van het te nemen beleid op zich moeten nemen, en de ouders behoeden voor schuldgevoelens als zij tenslotte akkoord gaan om van (verdere) behandeling af te zien, of om het leven van hun kind op een andere manier te verkorten en te beëindigen. Zo niet, dan kan twijfel hen voor de rest van hun leven blijven kwelen. Niet zelden zullen beide ouders verschillen van mening, soms totaal anders reageren op het drama dat hen treft. Ook hier moeten artsen en medisch team proberen beide ouders op één lijn te brengen door beiden te helpen de werkelijkheid onder ogen te zien. Het voltallig medisch team heeft overigens als bijkomende opdracht de ouders, broertjes en zusjes te begeleiden in hun rouwproces.

Een belangrijk principe van de medische ethiek is het zelfbeschikkingsrecht van de patiënt: na het geven van correcte informatie moet dit zelfbeschikkingsrecht zo strikt mogelijk geëerbiedigd worden

Sommigen zijn van oordeel dat dergelijke beslissingen eerder door een ethische commissie genomen moeten worden. In de Verenigde Staten is het niet zelden een zaak voor het gerecht. Zo wordt de verantwoordelijkheid doorgeschoven naar instanties in plaats van naar mensen met een hart en kennis van zaken: een gemakkelijksoplossing die de zo noodzakelijke vertrouwensrelatie tussen het medisch team en de

patiënt, ouders en familie compleet negeert.

Ethische commissies kunnen algemene principes naar voor brengen, maar voor individuele gevallen meestal geen aangepaste beslissing nemen. Een beslissing die overigens vaak met de hoogste urgentie moet worden genomen.

PALLIATIEVE ZORG

Een woordje over palliatieve zorg bij kinderen. Goede palliatieve zorg omvat meer dan adequate pijnbestrijding, het tegengaan van braken en misselijkheid, het zoveel mogelijk onder controle houden van convulsies, het lenigen van ademnood, enzovoorts. Door het aanbieden van sociale contacten en aangepaste activiteiten, en door het zo aantrekkelijk mogelijk maken van de laatste weken of maanden van het leven, kunnen deze nog zinvol zijn.

Als een oordeelsbekwame minderjarige tenslotte zegt dat het genoeg is geweest en vraagt om terminale sedatie toe te passen of verzoekt om euthanasie, moet naar mijn mening op dit verzoek kunnen worden ingegaan. Palliatieve zorg vereist uiteraard ook ondersteuning van de familieleden, met respect voor de levensbeschouwing van elkeen.

Meerdere *end-of-life*-beslissingen zijn mogelijk rond het onvermijdelijke levenseinde van een patiënt: onthouden of afbreken van behandeling, verhogen van pijn- en symptoombehandeling, toedienen van een levensbeëindigend middel of toepassen van terminale sedatie met weerhouden van vocht, beademing, zuurstofsupplementen, enzovoorts. Op welke manier er een einde gesteld wordt aan het uitzichtloos en zinloos lijden, is volgens mij minder relevant dan het nagestreefde resultaat: dit lijden zo snel en goed mogelijk te stoppen. Meestal kan dat alleen door het stervensproces te versnellen.

Als de ziekte slecht evolueert, als er bijkomende verwickelingen zijn, wordt de toestand van het kind

dramatisch. Er wordt een punt bereikt waar er geen hoop op verbetering is en het lijden van patiënt en ouders ondraaglijk wordt: in die gevallen kan de vraag naar euthanasie rijzen. Naast therapeutische hardnekkigheid moet naar mijn mening ook palliatieve hardnekkigheid strikt vermeden worden.

Ethische commissies kunnen algemene principes naar voor brengen, maar voor individuele gevallen meestal geen aangepaste beslissing nemen

MEDISCHE ETHIEK IS COMPLEX: WAT IS HET ONDERSCHIED TUSSEN ACTIEF EN PASSIEF TUSSENKOMEN?

Wat is ethisch gezien het verschil tussen doen en laten, tussen actieve levensbeëindiging en laten sterven? We kunnen iets doen – een patiëntje beademen of integendeel het ademhalingstoestel wegnemen – of we kunnen niets doen. We kunnen verzuimen iets te doen, iets laten gebeuren, of in de hand werken. We kunnen iets in gang steken of nalaten iets te stoppen. In alle gevallen nemen we een beslissing – ook als we niets beslissen en afwachten. In alle gevallen blijft de arts verantwoordelijk en is er een rechtstreeks verband met de verdere evolutie van het patiëntje en zijn overlijden.

Legale argumenten – de onwettigheid – zouden de keuze niet mogen meebepalen, zoals thans nog het geval is. Als na een grondige medische analyse het hele team, en de ouders, van oordeel zijn dat het verzoek van de minderjarige terecht is en de behandeling beter afgebroken wordt, is het verder zetten ervan om zuiver legale redenen niet te rechtvaardigen.

Peter Deconinck

Nog meer interesse? Zie www.geuzenhuis.be voor de bronvermelding bij dit artikel.

Leve het kritische denken

Juli 2013. De Belgische koning Albert II kondigde zijn troonsafstand aan. Zijn oudste zoon, prins Filip, volgt hem op. Mocht de koning toevallig vertrouwd zijn met *De gouden tak*, het meesterwerk van de antropoloog James George Frazer, dan bestudeerde hij ongetwijfeld het hoofdstuk over het lot van de ouder wordende koning met meer dan gewone interesse.

Frazer documenteert in detail het ritueel dat in meerdere culturen bestond om de leider, of de koning, om te brengen als duidelijk wordt dat zijn krachten afnemen. Een belangrijke indicatie daarvan zijn klachten van de vrouwen over het verminderen van zijn seksuele vermogens. Soms is het de opvolger zelf die de koning moet doden, soms zijn het priesters of afgevaardigden van het volk. Frazer interpreteert het ritueel vanuit opvattingen over vruchtbaarheid. Men associeert de voortplanting van mensen en dieren, en het groeien van de gewassen, met de gezondheid van de koning. Als het bergaf gaat met zijn gezondheid, in het bijzonder als duidelijk wordt dat zijn reproductieve vermogens aftakelen, dan doemt het schrikbeeld op van een demografische ramp en hongersnood. Men moet daarom de koning doden op het moment dat zijn krachten nog behoorlijk

Wie in staat is tot waarachtig kritisch denken is niet langer het willoze slachtoffer van bijgeloof en irrationalisme en kan met een gerust gemoed de Belgische troonsopvolging tegemoet zien.

© Karrewiet

functioneren, zodat ze onaangetast kunnen overgaan op zijn opvolger. De koning mag in geen geval ten onder gaan door ziekte en verval, want dan gaan zijn krachten verloren, of worden ze geroofd door boze geesten of tovenaars. Het voortbestaan van de groep hangt dus af van het ritueel vermoorden van de koning, en dat op het juiste moment.

Mocht koning Albert het hoofdstuk hierover in het boek van Frazer lezen, wat zou er door zijn hoofd spoken? Zeker kunnen we het uiteraard nooit weten, maar ik vermoed dat hij zich gelukkig zou prijzen dat de tijden zijn veranderd. Misschien zou hij sommige passages uit *De gouden tak* voorlezen aan koningin Paola, en zouden ze er samen goed om lachen, in het bijzonder over Frazers uiteenzetting

over de rol van de koningin. Haar taak was het immers om de eerste symptomen van seksuele neergang te signaleren, zodat men de koning op tijd kon doden. Maar misschien zouden Albert en Paola daar de humor niet van inzien, ik wil daarover liever niet verder speculeren. Waar het me om gaat is de vraag hoe het komt dat de tijden zijn veranderd. Waarom doden we de koning nu niet meer? De essentie van het antwoord is natuurlijk dat we ondertussen weten dat er geen verband is tussen de vruchtbaarheid van de koning en het slagen of mislukken van de oogst. Of de koning ziek is of gezond, het maakt niet uit voor de vruchtbaarheid van zijn onderdanen. We weten dat de koning geen magische krachten heeft, laat staan dat ze kunnen overgaan op zijn zoon, mits de koning ritueel wordt omgebracht.

Wie in staat is tot waarachtig kritisch denken is niet langer het willoze slachtoffer van bijgeloof en irrationalisme en kan met een gerust gemoed de Belgische troonsopvolging tegemoet zien

Het besef dat dergelijke krachten en causale relaties in werkelijkheid niet bestaan, ontstond in de

Griekse oudheid. De presocratische filosofen waren de eersten om eraan te twijfelen, zij zijn dan ook de pioniers van het kritisch denken. Ze stelden zich immers de meest fundamentele vragen over de aard van de werkelijkheid: hoe zit de wereld in elkaar? Wat is het verband tussen verschillende gebeurtenissen? Wat wordt door wat veroorzaakt? Maar vooral: hoe kunnen we dit alles weten? Het is pas in de zestiende en zeventiende eeuw dat het inzicht ontstond dat experimenten noodzakelijk zijn om het onderscheid te kunnen maken tussen echte en vermeende verbanden, en tussen reële en gefantaseerde krachten. De resultaten lieten niet lang op zich wachten en waren spectaculair: denk aan het werk van Galilei, Newton, Huygens en vele anderen. In de eeuwen die daarop volgden ontwikkelde men meerdere experimentele methodes. Zo ontstond bijvoorbeeld relatief recent de gerandomiseerde, placebocontroleerde dubbelblindproef, essentieel om betrouwbare kennis te verwerven in onder meer de geneeskunde en farmacie. Sommige disciplines zijn nog op zoek naar een precieze methodologie die tot inzichten leidt met een universeel karakter, bijvoorbeeld de economie en criminologie. De weg van Aristoteles' intuïtieve fysica naar de

experimenten van Galilei was lang, maar die van Freuds speculaties naar de experimenten van pakweg Amos Tversky en Daniel Kahneman was al heel wat korter. De andere disciplines zullen volgen.

De onmiskenbare wetenschappelijke vooruitgang van de voorbije eeuwen is te danken aan het groeiende inzicht in wat kritisch denken werkelijk is. Vrijwel iedereen denkt in staat te zijn tot kritisch denken. De creationist die van mening is dat nagenoeg de hele natuurwetenschap fout zit, aangezien de aarde minder dan tienduizend jaar oud is, vindt zichzelf uitermate kritisch. Er schort duidelijk iets aan zijn omschrijving van wat kritisch denken precies inhoudt. Eenvoudig is het niet: men moet inzicht verwerven in de feilbaarheid van de eigen psychologische vermogens, in methodologische aspecten van de wetenschap, in het karakter van drogredenen en denkfouten, enzovoort. Maar de beloning voor de inspanning is bijzonder groot. Wie in staat is tot waarachtig kritisch denken is niet langer het willoze slachtoffer van bijgeloof en irrationalisme en kan met een gerust gemoed de Belgische troonsopvolging tegemoet zien. Zelfs al heeft de koning op bepaalde gebieden zo nu en dan al eens een mindere dag.

Johan Braeckman

OPROEP VRIJWILLIGERS FENIKS VZW

Voel jij je aangesproken om de scharniermomenten in het leven (geboorte, relatie, afscheid...) op een unieke manier vorm en inhoud te geven? Ben je empathisch, open-minded en creatief?

Door de toenemende vraag naar vrijzinnig humanistische plechtigheden is Feniks vzw steeds op zoek naar vrijwilligers. In onze plechtigheden staat de persoonlijke zingeving centraal.

Bij een vrijzinnig humanistische plechtigheid gaat het om een ceremonieel moment, dat de mogelijkheid biedt om gevoelens te verwoorden, emoties te delen en te beleven. Niet

het ritueel zelf, maar wel de mens staat centraal.

Ben je geïnteresseerd, kan je altijd terecht op ons infomoment:

→ woensdag 4 september, 17u

huisvandeMens Gent,
Sint-Antoniuskaai 2, 9000 Gent
09 233 52 26

Wie interesse heeft en bereid is zich te engageren, biedt Feniks vzw een 4-daagse basisopleiding aan op volgende data:

→ 8 oktober (9u30 tem 16u30)
→ 15 oktober (9u30 tem 16u30)
→ 24 oktober (9u30 tem 16u30)
→ 31 oktober (9u30 tem 13u00)

De macht der religie

Recente bevindingen van psychologen

Onder de titel *Die Macht der Religion* verschenen in het januarinumnummer van het populair-wetenschappelijke magazine *Bild der Wissenschaft* (bdw) twee bijdragen van Rüdiger Vaas: *Göttliche Gesellschaften* en *Gelaubige Gehirne* (gelovige hersenen). Ze geven een overzicht van belangrijke recente ontwikkelingen in het sociologisch, psychologisch en neurologisch onderzoek over wat mensen doet geloven. Vaas is redacteur bij bdw en bovendien auteur van enkele belangwekkende werken. Albert Comhaire geeft een samenvatting van de verworven inzichten op sociologisch, psychologisch en neurologisch vlak.

In zijn intro stelt Vaas: “Nood leert bidden”, zegt een spreekwoord. Maar ook het omgekeerde geldt: waar veel gebeden wordt, heerst grote nood. En bovendien: het godsdienstig geloof is medeverantwoordelijk voor dat precair verband. Dit zijn slechts een paar bevindingen van sociologen en psychologen van de laatste tijd.’

Hoe groter de ongelijkheid in een land, hoe belangrijker religie voor de bevolking

ENKELE SOCIOLOGISCHE GEGEVENS

Dat de percentages gelovigen van elkaar verschillen naargelang het land en de samenleving, blijkt niet toevallig te zijn. Zo is er een betekenisvolle correlatie tussen inkomensverdeling en religiositeit: hoe groter de ongelijkheid in een land, hoe belangrijker religie is voor de bevolking. Bovendien zijn mensen met een kleiner inkomen in grotere getale, of in sterkere mate gelovig. Tenslotte zijn in landen met grote inkomensverschillen de rijkere mensen naar verhouding meer godsdienstig, terwijl in landen met meer economische nivellering de armere mensen dat zijn.

Veelzeggend is het onderzoek van de Amerikaanse statisticus Gregory Paul.

Hij ontdekte dat je uit de inkomensongelijkheid kunt afleiden hoe goed (of slecht) het met een samenleving gesteld is. Er is namelijk een duidelijk verband tussen ongelijkheid en werkloosheid, armoede, scholingsgraad, overgewicht, alcoholisme, geestesziektes, geslachtsziektes, levensverwachting, tienerzwangerschappen, vruchtafdrijvingen, drugsdelicten, zelfmoorden en het aantal gedetineerden. Bovendien, nogmaals, hoe slechter een samenleving scoort, hoe sterker het geloof is; en omgekeerd, hoe sterker het geloof, hoe problematischer de samenleving. Andere onderzoekers bevestigden die bevindingen.

EEN PORTIE SOCIOPSYCHOLOGIE

Chaeyoon Lim (Universiteit Wisconsin) toonde aan dat niet de theologie of spiritualiteit van betekenis is voor de mate waarin mensen tevreden zijn over hun leven (*Lebenszufriedenheit*), maar wel de graad van integratie in de gemeenschap. Met andere woorden: de mate waarin men een goed sociaal netwerk, vrienden en kennissen heeft. Dankzij goede sociale contacten (inclusief een goed partnerrelatie) is er minder stress.

Een team onder leiding van Dan Ariely (Duke Universiteit, Durham) constateerde slechts een positief effect van religie bij diepgelovige mensen; mensen die twijfels hadden over hun geloof, bleken daarentegen minder gelukkig te zijn dan atheïsten en agnostici. Belangrijk is ook het godsbeeld: David Rosmarin (Harvard Medical School) stelde vast dat wie gelooft dat God het goed met hem of haar voorheeft, zich doorgaans minder zorgen maakt over de toekomst.

Ook Ed Diener (Universiteit Illinois) bevestigde het belang van sociale integratie. Hij stelde bovendien vast dat godsdienstigheid (*Religionszugehörigkeit*) slechts tot het welbevinden bijdraagt in samenlevingen (landen, streken) met moeilijke levensomstandigheden, zoals bijvoorbeeld Bangladesh, Egypte en de staten Mississippi en Alabama.

Diener kon ten overvloede vaststel-

len dat er naar verhouding meer ongelovige mensen zijn in landen en regio's waar het goed gaat en dat zij er zich bovendien beter voelen dan de gelovigen.

De toegenomen welvaart, bestaanszekerheid en levenskwaliteit in vele delen van de wereld, samen met de toegenomen scholing en de ruimere verbreiding van de Verlichtingsideeën, heeft dan ook de laatste decennia geleid tot een procentuele daling van het aantal gelovigen in de meeste landen (zie o.a. Tom W. Smith, Universiteit Chicago).

Niet de theologie of
spiritualiteit is van betekenis
voor de mate waarin
mensen tevreden zijn over
hun leven, maar wel de
graad van integratie in de
gemeenschap, met andere
woorden, de mate waarin
men vrienden en kennissen
heeft, een goed sociaal
netwerk

PSYCHOLOGISCHE VERKLARING VOOR DE VERMELDE SAMENHANG

Veel studies hebben uitgewezen dat er een verband bestaat tussen geloof en angst. Chris Jackson, Leslie Francis (Universiteit Warwick) vonden dat mensen voor wie religie belangrijk is, het meest angstig zijn. Anderzijds kan religie die angst enigszins temperen. Dit verklaart waarom er in kritieke situaties en in onstabiele landen meer mensen gelovig zijn (zie o.a. het team van Christopher Lewis van de Glyndwr Universiteit, Wrexham). Maar godsdiensten kunnen ook angst versterken, zie bijvoorbeeld Michel Onfrays *Traité d'athéologie* (Grasset & Fasquelle, 2005).

Ook Diener had geconstateerd dat in moeilijke levensomstandigheden meer mensen hun toevlucht zoeken in een godsdienst, en dat in meer religieuze

samenlevingen, wanneer de levensomstandigheden zwaar zijn, de gelovige mensen zelfs gelukkiger kunnen zijn dan de ongelovige. Maar waar het beter gaat en de behoeften van meer mensen vervuld werden, zijn gelovige mensen niet gelukkiger: iedereen stelt het dan gewoon beter.

Uit een onderzoek van Kristin Laurin & Aaron Kay (Universiteit Waterloo) blijkt dat de volgende factoren samenhangen: angst, gebrek aan controle, geloof in autoriteiten (god of regering). Fysiologische (lichamelijke) indicatoren van angst scoren hoog bij mensen die patriottisme, de doodstraf en grotere uitgaven voor defensie en oorlog voorstaan (Douglas Oxley e. a., Universiteit Nebraska).

Wel blijken er qua angst verschillen te bestaan tussen godsdiensten. Waar het geloof in de hel het sterkst verspreid is – vooral in overwegend islamitische, orthodoxe en katholieke landen, minder in protestantse – zijn de mensen duidelijk angstiger (Daniel Treisman, UCLA).

Een andere studie wijst ten slotte uit, dat angst niet alleen leidt tot grotere instemming met godsdienstige uitspraken, maar ook met martelaarschap en grotere uitgaven voor defensie (Thomas Pyszczynski, o.a. Universiteit Kansas & Abdolhossein Abdollahi, Payam Noor Universiteit).

Freud had dus gelijk toen hij in *Het onbehagen in de cultuur* (1930) schreef: 'Het lijkt mij onweerlegbaar dat religieuze behoeften teruggevoerd moeten worden tot de infantiele hulpeloosheid en het daardoor opgewekte verlangen naar een vader, temeer daar dit gevoel geen eenvoudige voortzetting uit het kinderleven is, maar permanent wordt onderhouden door de angst voor de overmacht van het noodlot.'

DE NEUROLOGIE VAN GOD EN ZIEL

Als 'bewijs' voor het bestaan van God en van een onsterfelijke ziel (bewustzijn na overlijden) wordt vaak naar een aantal, op het eerste gezicht vreemde, fenomenen verwezen: de bij-

na-doodervaring (BDE), de uittreding, het horen van stemmen (inclusief het ontvangen van opdrachten) en ook de mystieke ervaring. Uit een beperkt, ongepubliceerd onderzoek (beëindigd wegens het schielijk overlijden van de betrokken psycholoog) bleek dat die ervaringen – ook grotendeels gekend in psychiatrische kringen – authentiek zijn en dus niet a priori als fantasie kunnen worden weggewuifd. Maar in tegenstelling tot de verwachtingen van de *believers* bleken die zogenaamd parapsychologische fenomenen volkomen neurologisch verklaarbaar te zijn.

Veel studies hebben uitgewezen dat er een verband bestaat tussen geloof en angst

Wat BDE betreft stelt Sam Harris (UCLA): 'In een lucide droom, in de roes veroorzaakt door drugs of tijdens het wegglijden bij meditatie ontstaan gelijkaardige hallucinaties'. Algemeen geldt: 'In extreem traumatische situaties poogt het verstand zin te geven aan de verwarrende impulsen'. Concreet: bij BDE zorgt een tekort aan zuurstof voor het niet normaal functioneren van het brein (zie o.a. SKEPP 06-02-2002).

Wat uittredingen (*out of body experiences*, *extrakorporale Halluzinatioenen*) en dergelijke betreft, heeft Olaf Blanke (Universiteit Genève) ontdekt dat bij elektrische stimulering van bepaalde delen van de hersenen dergelijke ervaringen kunnen opgewekt worden (eveneens gerapporteerd door Dirk de Ridder, Universiteit Antwerpen, 2007). Henrik Ehrsson (Karolinska-Instituut Stockholm) is er zelfs in geslaagd misleidende waarnemingen van buitenlichamelijke belevenissen op te wekken, gebruikmakend van virtuele realiteit.

Michael Persinger (Laurentian Universiteit, Sudbury) onderwierp een duizendtal proefpersonen aan speciaal gemoduleerde zwakke magnetische velden. Velen rapporteerden bijzondere belevenissen: hun lichaam

scheen te trillen of te zweven, ze hoorden stemmen, kregen opdrachten of bespeurden de aanwezigheid van een persoon, god of engelbewaarder. Dergelijke en andere vormen van zelfbedrog worden, net als hallucinaties, ook waargenomen bij hersentraumata zoals atrofie van bepaalde hersenkwabben en tumoren, evenals bij zware psychoses. Traumata kunnen ook leiden tot een toename van het vermogen van *Selbsttranszendenz* en sterke gelovigheid (zie o. a. Dennis Chan, Instituut voor Neurologie, London & Cosimo Urgesi, Universiteit Udine).

Geschiedkundig onderzoek liet hersenspecialisten toe om hypothesen te ontwikkelen over de processen die een rol speelden bij het teweegbrengen van 'openbaringen' en 'de verlichting' van profeten en stichters van religies. Ze noteerden onder meer het gebruik van drugs en bepaalde vormen van migraine en epilepsie. Onderzoek bij 'normale' gelovigen wees overigens uit dat er geen 'god spot' in het brein te vinden is en dat gewone hersenfuncties aangesproken worden bij het 'transcendente denken': functionele MRI-scanning toonde aan dat zowel het bidden van het Onzevader als het denken aan een kinderrimpje of aan de wensen voor Kerstdag, neuronaal gelijkaardig verlopen (Uffe Schjoedt, Universiteit Aarhus).

Onderzoek bij 'normale' gelovigen wees uit dat er geen 'god spot' in het brein te vinden is en dat gewone hersenfuncties aangesproken worden bij het 'transcendente denken'

Voor het ogenblik onderzoekt men ook het omgekeerde, namelijk welke invloeden het geloof zou kunnen uitoefenen op de anatomie van het brein. Rüdiger Vaas vernoemt onder meer het onderzoek van Peter Van Schuerbeek van de VUB. Er werden inderdaad reeds enkele interessante

© Norbert Van Yperzele

waarnemingen verricht, maar voor definitieve uitspraken zou het nog te vroeg zijn.

Mystiek is een louter neurofysiologische aangelegenheid, een oefening voor het brein

MYSTIEK EN MEDITATIE

Ik besteed meer aandacht aan de mystiek, omdat ze een bijzondere rol speelt in veel religies. Mystiek is de verzameling van technieken, praktijken en oefeningen die leiden tot de beleving/ervaring van grenzeloosheid en tijdloosheid, of, om het meer poëtisch te zeggen, de versmelting van het zelf met het Al. Gelovige mensen spreken van de *unio mystica*, de vereniging van de ziel met God, van Atman met Brahman, enzovoorts. Mystieke technieken en in het bijzonder vormen van meditatie bestaan reeds meer dan 3500 jaar. Destijds bestond er geen onderscheid tussen religie en wetenschap. De traditionele 'mystieke' technieken/middelen werden dan ook in de loop der tijden overgenomen en hier en daar aangepast. Ik ben ervan overtuigd dat bijvoorbeeld de eeuwenoude meditatie (*dhyana*,

verbasterd tot *chan* in het Chinees en *Zen* in het Japans) een rol speelde bij het ontstaan van de christelijke praktijken van langdurig, continu bidden (in stilte of luidop), de *chanting* door de Krishna-adepten ('Hare Krishna, hare Krishna, Krishna, Krishna, hare, hare, ...') en het herhalen van 'Om Mani Padme Hum' door de Tibetaanse boeddhisten.

Om de mensheid te verlossen van de gesel der religies is helaas meer nodig dan de publicatie van de Verlichtingsidealen en van belangrijke wetenschappelijke ontdekkingen

In 1998 stelde ik: 'De ervaring van zweven, grenzeloosheid of opgelost zijn in de ruimte kan verklaard worden door het (tijdelijk) uitvallen van het neurale systeem dat de houding van het lichaam en de plaats ervan in de ruimte aangeeft.' (*De oceaan van het leven – Over meditatie, mystiek en zen*, Houtekiet, 1998). Een paar jaar later ontdekten Andrew Newberg en Eugen d'Aquili, gebruikmakend van

een SPECT-scanner, dat inderdaad de oriëntatie-associatiezones in het brein gedeactiveerd worden (*Why God won't go away*, Ballantine, 2001 en Vaas in bdw).

We moeten ijveren voor een menswaardig inkomen voor alle mensen en medezeggenschap voor iedereen op alle vlakken

Sinds het baanbrekende onderzoek van Keith Wallace (*Science*, vol. 167, 1970, pp.1751-1754), hebben tientallen onderzoekers de psychologische, fysiologische werking en zelfs de sociale effecten van meditatietechnieken bestudeerd en alleszins van sommige de gunstige effecten aangetoond. Het ging daarbij uiteraard om gezonde technieken (niet het gebruik van drugs, deprivatie enzovoorts). Dergelijk onderzoek loopt blijkbaar vandaag verder. Zo vermeldt Rüdiger Vaas een onderzoek bij boeddhistische monniken door Richard Davidson & Antoine Lutz (Universiteit Wisconsin). Deze onderzoekers konden bij de monniken een toename van het vermogen tot medeleven waarnemen.

Mystiek is dus een louter neurofysiologische aangelegenheid, een oefening voor het brein. Atheïsten kunnen perfect mediteren.

Talrijke verenigingen, firma's en sekten prijzen vandaag hun mystieke technieken aan. Blijkbaar gaat het meestal om vormen van yoga en/of afgeleiden. Het is *big business* ge-

worden. Inzake doeltreffendheid en doelmatigheid (resultaat ten opzichte van geïnvesteerde tijd en middelen) is blijkbaar vergelijkend onderzoek wenselijk en dankzij de beschikbare wetenschappelijke gegevens en methodes, ook mogelijk. Wat mij betreft mag dat gerust in de stijl van Testaankoop zijn.

EEN BESLUIT

Om de mensheid te verlossen van de gesel der religies is helaas meer nodig dan de publicatie van de Verlichtingsidealen en van belangrijke wetenschappelijke ontdekkingen. Onze geliefde humanistische filosofie is inderdaad jammer genoeg nog onvoldoende verspreid. Niet alleen popularisering is dus verder nodig, maar ook de drooglegging van de krachtbronnen van het geloof, in het bijzonder de huidige beschamende inkomensverschillen en de nog steeds overlevende angst. Dit betekent dat we moeten ijveren voor een menswaardig inkomen voor alle mensen en medezeggenschap voor iedereen op alle vlakken. Het betekent meteen dat we ons moeten blijven inzetten voor de gelijk seculier onderwijs ter vorming van vrije, moedige, verantwoordelijke volwassenen. Het betekent ten slotte dat humanisten zullen moeten blijven strijden tegen irrationeel denken – het is immers de voedingsbodem van extremistische, inhumane gedachtestromingen – en voor het rationele denken. A propos: rationaliteit/redeelijkheid sluit de existentieel belangrijke extra-rationele (of 'buiten-rationele') wereld niet uit – de wereld van het gevoel en de fantasie – maar kan aan die wereld de gepaste plaats toekennen in het totale psychische gebeuren, niet in het minst dankzij de verworven wetenschappelijke kennis.

Albert Comhaire

Nog meer interesse?

In het magazine 'De Nieuwe Gemeenschap' (Vermeylenfonds, september 2013 en www.vermeylenfonds.wordpress.com) worden de sociologische en politieke aspecten door dezelfde auteur behandeld.

PAUL VAN OSTAIJEN EN DE MYSTIEK

Paul Van Ostaijen verwoordde een mystieke belevenis in enkele versregels in zijn gedicht 'Zomerregenlied':

Zware Adem. Rust. Bevrediging.

Ik sta midden van het plein.

zó als het plein te midden van der

straten kruising ademt,

en ben dit alles nu. Rust.

Denken dat zich een ogenblik vergenoegt te zijn

De gedachteloosheid van 't enige genieten.

Doe vandaag eens iets levensbelangrijks

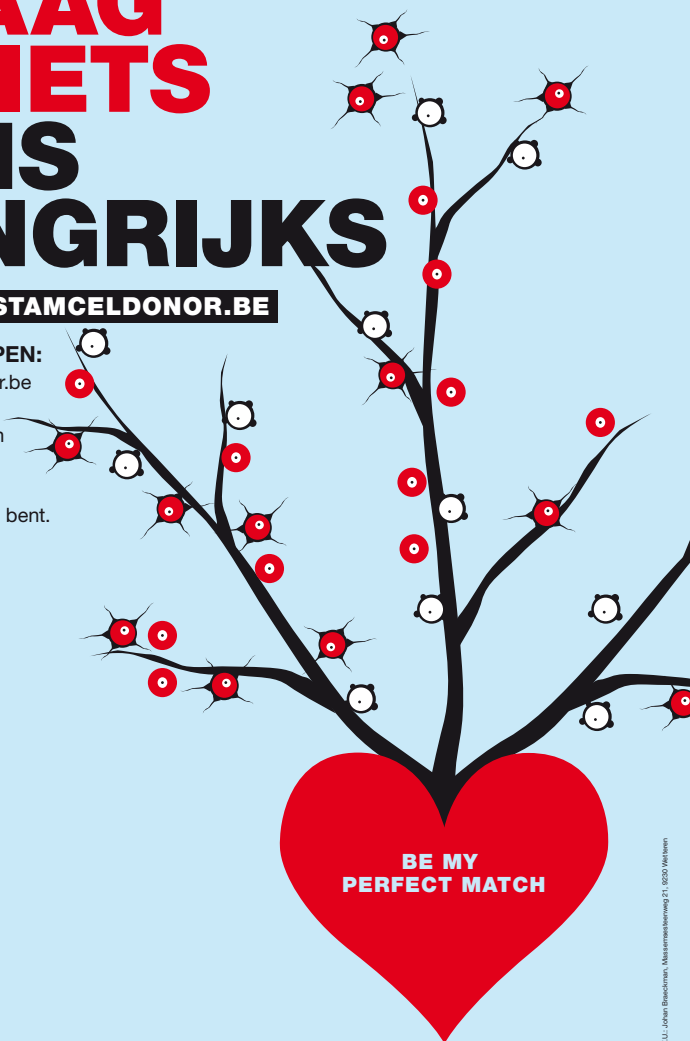
Stamcellen doneren redt levens, toch voelen er weinigen zich geroepen om dit te doen. Meestal uit schrik, vooral uit onwetendheid. De Maakbare Mens probeert dit te verhelpen en lanceerde samen met het Rode Kruis-Vlaanderen een campagne rond stamceldonatie.

DOE VANDAAG EENS IETS LEVENS BELANGRIJKS

REGISTREER JE OP STAMCELDONOR.BE

RED EEN LEVEN IN 3 STAPPEN:

1. registreer je op stamceldonor.be
2. laat bloed afnemen om je weefseltype te bepalen
3. leef je leven en wie weet krijg je ooit een telefoontje omdat jij "the perfect match" bent.

Sofie is een vrolijke en sportieve dertiger. Koen is achttien, net van de middelbare school af en klaar om erin te vliegen. Marie is een schattig meisje van vier en net als haar leeftijdsgenootjes een kleine deugniet. Alle drie in de fleur van hun leven. Tot ze van een dokter te horen krijgen dat ze een bloedziekte hebben. Hun verhalen en die van lotgenoten vertonen grote gelijkenissen. Hun leven verandert op slag. Van onderzoek naar onderzoek, pijn, onzekerheid en heel wat emoties. En dan dat sprankje hoop op een levensreddende stamceltransplantatie.

WAT DOET EEN STAMCELTRANSPLANTATIE?

Bij een stamceltransplantatie vinden nieuwe stamcellen hun weg naar het beenmerg, waar ze na een twaalf-tal dagen vers bloed gaan produceren. Lukt dit, dan is er na de herstelperiode een grote kans op terug een normaal leven. Lukt het niet, dan is alles geprobeerd. Alles of niets dus.

Je kunt je inbeelden dat dit vragen met zich meebrengt. De arts legt uit dat elk van ons een voorraad stamcellen in zijn lichaam heeft. Het zijn een soort basiscellen waaruit ons lichaam andere en nieuwe cellen maakt die het nodig heeft. Bijvoorbeeld bloedcellen. Als je leukemie of een andere bloedziekte hebt dan is er iets mis met deze bloedcellen. In feite heb je dan een nieuwe start nodig voor je bloed.

OP ZOEK NAAR DE SPELD IN DE HOOIBERG

Meestal kan dat niet met je eigen stamcellen, want die dragen de fout in zich.

Stamcellen van een donor zijn beter, maar dan heb je natuurlijk iemand nodig die jou wat stamcellen kan geven.

Spijtig genoeg is dat niet zo eenvoudig. Er zijn in principe genoeg mensen die stamcellen willen afstaan, maar niet iedereen kan zomaar aan iedereen doneren. Net zoals dat bij bloed geven ook niet kan door de verschillende bloedgroepen. Bij stamceldonatie is het nog ingewikkelder, er moet rekening worden gehouden met de weefseltypes van de ontvanger en de donor. Er zijn vier verschillende bloedgroepen, maar oneindig veel verschillende weefseltypes. Ieder van ons heeft een uniek weefseltype, een soort code die in al onze cellen zit. Stamceldonatie kan enkel slagen als het weefseltype van de donor voldoende gelijkenis toont met dat van de patiënt. Het is dus zoeken om een geschikte donor te vinden, soms echt naar een speld in een hooiberg.

Uiteraard kijkt men eerst naar de naaste familie, de kans op een match is daar groter. De kans dat je broer of zus een match voor jou is, bedraagt 1 op 4. Maar het is geen zekerheid en voor veel patiënten is er in de naaste familie geen match. Dan maar op zoek buiten de familie. Maar de kans op een match tussen twee mensen die geen familie zijn van mekaar is slechts 1 op 50.000.

DE MATCHMAKER

Om de zoektocht wat makkelijker te maken hebben verschillende landen, waaronder België, een stamcelregister. Daar kunnen mensen die bereid zijn te doneren zich registreren. Hun weefseltypes worden dan bewaard in een grote databank. Als er een patiënt is die stamcellen nodig heeft, gaat men in die databank na of er een geschikte donor is. Om de kans op het vinden van een geschikte donor nog groter te maken, werken de stamcelregisters van verschillende landen samen. Voor veel patiënten wordt in die internationale databank een match gevonden. Zij kunnen dankzij een donor een stamceltransplantatie ondergaan en krijgen een nieuwe kans op leven. Voor anderen, met een zeldzamer weefseltype, is het moeilijker.

DOE EENS IETS LEVENSBELANGRIJKS...

Wat houdt het precies in om stamcellen te doneren? De voorraad stamcellen die we allemaal hebben, zit voornamelijk in ons beenmerg. Vroeger kon men die stamcellen enkel verkrijgen door ze rechtstreeks uit het beenmerg te halen. Het stamcelregister heette toen ook nog het 'beenmergregister'. Lange tijd wist de medische wereld zelfs niet dat het door de aanwezigheid van stamcellen was dat een beenmergtransplantatie sommige patiënten kon genezen. Ondertussen is ontdekt wat stamcellen zijn, hoe die werken en ook dat er een andere, eenvoudigere manier is om stamcellen te verkrijgen. Als je gedurende een vijftal dagen medicatie neemt, zogenaamde groeifactoren, dan worden de stamcellen gestimuleerd om vanuit je beenmerg naar het bloed te gaan. Op die manier heb je na een aantal dagen een hogere concentratie stamcellen in je bloed, waar ze gemakkelijk kunnen worden uitgehaald. Dat gebeurt door een bloedverzamelmachine in een donorcentrum in je buurt.

Via je ene arm loopt het bloed door een naald uit je lichaam naar een machine. Die centrifugeert het bloed en vangt de stamcellen op in een zakje. De rest van je bloed gaat dan via je andere arm terug in je lichaam. Na ongeveer vier uur zit het zakje vol met waardevolle stamcellen die iemands leven kunnen redden. Jij mag terug naar huis. Je kan je even wat moe en slapjes voelen maar dat is snel weer over.

Als stamceldonor word je pas opgeroepen als er een patiënt is die met jouw stamcellen kan worden geholpen. Het doneren van stamcellen is iets complexer dan gewoon bloed geven, maar voor iemand anders levensbelangrijk.

Je kunt natuurlijk maar worden opgeroepen als je geregistreerd bent als stamceldonor. Elke gezonde persoon tussen 18 en 50 kan zich registreren in drie stappen. Eerst laat je via www.stamceldonor.be weten dat je stamceldonor wil worden. Op basis van je aanmelding zal men je uitnodigen voor een gesprek in een donorcentrum in je buurt. Bij dat gesprek krijg je meer informatie, kan je vragen stellen en

zal men ook een medische vragenlijst doornemen. Is alles in orde en wil je doorgaan met de registratie, dan zal men een bloedstaal afnemen. Op basis van dat bloedstaal wordt je weefseltype bepaald en opgenomen in de databank. Daarmee heb je voorlopig gedaan wat je kon. Je gaat door met je leven tot je na een paar dagen, weken, maanden misschien een telefoontje krijgt dat jouw stamcellen iemand kunnen helpen. Op dat moment word je gevraagd om stamcellen te doneren.

De kans op een match
tussen twee mensen die
geen familie zijn van mekaar
is slechts 1 op 50.000

HET MOMENT VAN DE WAARHEID

Op het moment dat de stamceldonoren worden uitgenodigd om te doneren, worden bij de patiënten de voorbereidingen voor de transplantatie getroffen. Dat betekent dat de slechte cellen worden vernietigd. Hun immuunsysteem ligt op dat moment volledig stil, ze zijn dus heel vatbaar voor ziekte en liggen in een soort quarantaine in het ziekenhuis te wachten tot het zakje met stamcellen is gearriveerd. Die stamcellen worden in hun bloedbaan gebracht. Als alles goed gaat nemen ze het systeem over en begint de productie van nieuwe, gezonde bloedcellen. Het is na de behandeling spannend afwachten: treden er geen complicaties zoals een infectie op, is er geen afstoting, gaat de productie van nieuwe bloedcellen goed? Het duurt weken, maanden vooraleer alles terug normaal kan verlopen. Als het lukt, betekent het een nieuw leven en dat is wat Koen en Marie kregen. Jammer genoeg lukt het niet altijd. Sofie liep haar laatste loopwedstrijden met een T-shirt van de campagne voor stamceldonatie 'Doe vandaag eens iets levensbelangrijks', maar voor haar baatte het niet.

Meer info: www.stamceldonor.be
www.demaakbaremens.org

Liesbet Lauwereys

Stamceldonatie: een getuigenis

Acute myeloïde leukemie, een diagnose als een doodsvonnis. Onbehandeld overlijden AML-patiënten na enkele weken of maanden; met behandeling bedraagt de overlevingskans na vijf jaar 15 tot 70 procent, afhankelijk van het type AML. Het was deze onheilspellende diagnose die Martijn uit Nederland eind 2011 te horen kreeg.

Wat doe je dan? Je klampt je vast aan het leven en begint aan de behandeling. Met een initiële chemotherapie (in Martijns geval: enkele zware therapieën en zes totale lichaamsbestralingen) probeert men de ziekte in remissie te dwingen, maar om de kanker de genadeslag toe te dienen zijn er stamcellen nodig. Door de hoge dosis chemo- en radiotherapie worden nieuwe bloedcellen niet meer (of te traag) aangemaakt. De donorstamcellen zorgen ervoor dat het beenmerg en de bloedaanmaak terug normaliseren, sporen de overgebleven kwaadaardige cellen op en doden ze. Zoals uit het artikel van Liesbet Lauwereys blijkt, is het vinden van een geschikte donor echter allesbehalve evident. Gelukkig voor Martijn kon hij gered worden door de stamcellen van zijn zus Ans. Samen vertellen ze hun verhaal.

Wat ging er door je heen, Martijn, toen bleek dat er een 'match' was met je zus?

Martijn: ik was op dat moment nog totaal overdonderd door mijn ziekte, en was net terug thuis na mijn eerste behandeling. Daarvoor lag ik ruim vijf weken in het ziekenhuis, nadat ik met spoed werd opgenomen. Dat was een bijzonder zware periode, met de nodige complicaties. Wat leukemie voor mij betekende, kon ik op dat moment nog niet invullen, en hoewel ik wist dat ik behoefte had aan een match met een familielid, kon ik me daar niets concreets bij voorstellen.

In de dagen na de uitslag had mijn moeder het gevoel dat mijn broer Jaco de match moest zijn. Op één of andere manier rekenden we daarop. Maar toen

hij me belde en me onmiddellijk zei dat hij het niet was, voelden we toch geen teleurstelling. Ik hield me sterk met de gedachte dat er vast wel andere manieren zouden zijn om aan de juiste cellen te geraken. Maar die verstandelijke moed zakte me al snel in mijn schoenen. Gelukkig werd ik amper een kwartiertje later gebeld door mijn zus: een match! Dat was duidelijk en voelde goed. Mijn zusje kon wat voor mij betekenen. De hoopgevende opgewektheid van mijn familie die er op volgde, ontroert me vandaag meer dan toen. Op dat moment wist ik immers met mijn emoties geen raad. Ik schaamde me ervoor dat ik niet zo'n dansje kon doen als mijn zus. De taart die mijn moeder voor me schoof, hielp ook al niet om me in de juiste stemming te brengen. Ik leefde toen van dag tot dag en was bang voor wat de toekomst zou brengen.

Martijn: 'Toen de arts me nog even duidelijk maakte dat een stamceltransplantatie de zwaarste transplantatie was die er bestond, kwam dat wel even aan'

Ans, hoe was het voor jou om te horen dat je het leven van je broer kon redden?

Ans: ik kreeg eerst te horen dat de match tussen Jaco en Martijn niet gelukt was, en dat was natuurlijk een teleurstelling. Vrijwel direct daarna kreeg ik een sms van Jaco dat ik het VU medisch centrum in Amsterdam (VUmc; academisch ziekenhuis verbonden aan de Vrije Universiteit Amsterdam,

n.v.d.r.) moest bellen. Ik ging er toen volledig vanuit dat ook ik te horen zou krijgen dat ik geen match was, maar de transplantatiecoördinator die ik aan de lijn kreeg klonk meteen opgewekt: 'Ans,' zei ze, 'je bent een match en je bloedgroep komt overeen'. Het eerste wat er toen door mij heen ging was een gevoel van ongeloof. De transplantatiecoördinator begreep dat ik onmiddellijk mijn broer Martijn wou contacteren, de details zouden later wel volgen. Ik belde Martijn met het goede nieuws en dat voelde als een megaverrassing, een enorme opluchting, maar tegelijkertijd voelde ik me heel erg onzeker over het verdere verloop.

Hoe is de behandeling verlopen? Merkte je direct dat het hielp?

Martijn: na ruim vier maanden waarin ik drie zware chemotherapieën, zes keer een totale lichaamsbestraling en verschillende heftige complicaties verwerkt had, was ik klaar voor de transplantatie. Intussen was het ziekenhuis mijn wereld geworden en de verpleging mijn beste vrienden. Ik kwam op een 'flowkamer' te liggen (een transplantatiekamer met gefilterde lucht, die schimmel- en bacterievrij is, n.v.d.r.) die ik zeker drie weken niet mocht verlaten omdat de kans op infecties vanuit de buitenwereld te groot was. Dat vond ik niet eens zo erg. Ik was wel al gewend aan mijn kleine eilandje, in de periode ervoor mocht ik de afdeling toch al niet verlaten. Het enige dat mijn wereldje wat kon openbreken, waren de gesprekken met het bezoek (al mocht ik niet veel bezoek ontvangen) en de verpleging.

Nu klinkt het misschien vreemd, maar ik keek er zelfs heel erg naar uit om alleen op mijn kamer te liggen. Die transplantatie zou me erbovenop helpen en ervoor zorgen dat ik weer iets goeds kon betekenen voor de wereld, die gedachte hield me recht. In de voorbereiding naar de transplantatie werd ik uitgebreid geïnformeerd door de coördinatoren. Je krijgt boekjes, verhalen worden herhaald en je wordt constant gewezen op de hygiënevoorschriften.

Ook al deed ik mijn best om alles te onthouden en te begrijpen, als je zo ziek bent neem je het allemaal niet meer zo goed in je op. Dus toen de arts vlak voor de transplantatie me nog even duidelijk maakte dat een stamceltransplantatie de zwaarste transplantatie was die er bestond, kwam dat wel even aan. Je hart of je longen, dat zijn zulke concrete onderdelen van je lijf. Dat moest toch veel moeilijker zijn? Maar je bloed vloeit overal door je lijf en is niet zo maar even te vervangen door iets nieuws.

De cellen zaten in een klein zakje en zouden binnen het uur mijn lichaam indruppelen. Ik voelde er niets van en wist ook niet wat je moest voelen. Was dit het eind of het begin van de ellende? Mijn familie, natuurlijk met mijn zus erbij, straalde zichtbaar hoop uit. Er werden foto's gemaakt en er heerste een gespannen sfeer. Ik was rustig en kon niet veel zeggen. De cellen zaten erin en waren ook direct van mijzelf, vreemd voelde het niet.

De drie weken op de kamer verliepen bijzonder goed. Natuurlijk was er de misselijkheid, maar geen hallucinaties of infectie, waardoor ik zelfs eerder van mijn kamer mocht. Die voorspoed gaf vertrouwen, en ik moet zeggen dat de verpleging om je heen je ook rust geeft.

Maar dat vertrouwen en die rust verdwenen al snel toen ik terug thuis was. In hartje zomer lag ik te rillen onder de dekens met drie truien aan. Als ik zin had om een stukje te lopen werd dat 75 meter naar het eind van de straat en weer terug. Daar moest ik dan een dag van recupereren. Een dag die verder werd gevuld met het slikken van pillen en veel slapen. In tussentijd werd ik nog een week opgenomen vanwege een virusinfectie. Pas een maand of vijf na de transplantatie voelde ik me echt beter worden, ik kon steeds meer bewegen en ik wilde opnieuw aan het werk.

Was er een kans dat het zou mislukken?

Martijn: van begin af aan werd aangegeven dat de transplantatie niet zonder risico's was. Ik was zo ziek, ik balanceerde echt op het randje van het leven, dat ik op sommige momenten verlangde naar de dood. Dat doet de behandeling

met je en niet de ziekte. Maar de wil om te leven overheerste, zelfs toen er zo'n acht maanden na de transplantatie afstotingsreacties in mijn lever optraden. Wat dat betreft heb ik me altijd vastgehouden aan de uitspraak van de Britse schrijver Joseph Conrad: *'The question is not how to get cured, but how to live.'*

Ans: 'Mijn stamcellen dragen bij aan het herstel van zijn ziekte; de zware chemo's, bestralingen en zijn enorme wilskracht zijn evenzeer van levensbelang geweest'

Had je angst voor de dood?

Martijn: het idee dat mijn vriendin plotseling zou overlijden vond ik beangstigender dan mijn eigen dood. Ik was vooral bezorgd om de mensen om mij heen. Ik had het geluk dat de leukemie al vrij snel bijna helemaal verdween en ik kankerpatiënt af was, een titel die ik echter inwisselde voor 'transplantatiepatiënt'. Iets wat voor mij en mijn familie nog wel betekenis had, maar voor de buitenwereld een raadsel. Je kan het mensen niet uitleggen wat het met je doet als je een compleet nieuw bloedsysteem hebt. Je kan leuk vertellen over je nieuwe bloedgroep, maar dat je de vanzelfsprekendheid van het leven kwijt bent, is alleen door lotgenoten te herkennen.

Hoe heb jij die herstelperiode beleefd, Ans, wetende dat je een essentiële bijdrage hebt geleverd?

Ans: ik maakte mij in die periode vooral veel zorgen over Martijn, natuurlijk, meer dan dat ik bezig was met mijn eigen bijdrage. Mensen zeiden weleens tegen mij dat ik hem beter zou gaan maken, maar dit heb ik nooit zo gevoeld. Mijn stamcellen dragen bij aan het herstel van zijn ziekte; de zware chemo's, bestralingen en zijn enorme wilskracht zijn evenzeer van levensbelang geweest.

Heel soms bekwam mij de akelige gedachte: 'stel dat hij het niet overleeft omdat mijn stamcellen hem juist zieker maken'. Dit was voor mij het enige gevoel waar ik geen grip op kreeg. De

artsen konden mij hier ook geen 100% zekerheid over geven. Het enige wat mij vertrouwen gaf, was het feit dat Martijn onder strenge controle bleef staan na alle behandelingen. Mocht er iets foutlopen, was er nog altijd de mogelijkheid om de medicatie op tijd bij te stellen. De kennis en kunde van de medewerkers van het VUmc heeft mij enorm geholpen, als ik wou mocht ik om het even wanneer contact opnemen met de transplantatiecoördinatoren.

Martijn, kan jij je inbeelden hoe het is om op een wachtlijst te staan?

Martijn: ik heb geluk gehad, voor ik goed en wel besepte dat ik ziek was kreeg ik al te horen dat mijn zus *matchte*. Ik kan me dus niet voorstellen hoe het is om lang met die onzekerheid te moeten leven, zoals dat voor de andere patiënten op de afdeling het geval was. Daar deden ze dan wel laconiek over, maar na verloop van tijd sluipt die onrust toch in je lijf. En van onrust voel je je zeker niet beter.

Is het een oplossing om stamceldonatie te verplichten?

Martijn: mensen zouden altijd zelf moeten kunnen bepalen wat er met hun lichaam gebeurt, dus verplichten gaat me nu nog te ver. Er mag wat mij betreft wel veel meer gedaan worden aan de kennis over doneren. Zeker van stamcellen, want daar is slechts een enkeling zich van bewust. Erg is dat, want juist met stamceltechnieken kan er zoveel bereikt worden. Het is daarom belangrijk een cultuur van doneren te stimuleren. Daarnaast vind ik er wel wat voor te zeggen om stamcellen uit de navelstreng verplicht op te slaan. Juist omdat die streng in materiële en emotionele zin zo waardeloos lijkt.

Zie je je zus nu liever dan voorheen?

Martijn: mijn zus zag ik altijd al graag, maar nu nog wat liever. De verbondenheid die er al was, is er alleen maar sterker op geworden. Ik word er gelukkig van als zij lekker in haar vel zit en van het leven geniet. Onbezorgd is zij op haar mooist. En toch is ze met haar zorg voor anderen een voorbeeld voor mij. Kon ik haar maar zoiets moois terug geven.

Thomas Lemmens & Griet Engelrelst

Daniel Dennett:

evolutie en andere gevaarlijke memen

Mijn illustere voorgangers in deze rubriek hebben filosofen op het voetstuk geplaatst die al geruime tijd niet meer op deze aardkluit rondlopen. In het kader van de afwisseling, en om wat leven in de brouwerij te brengen, heb ik voor een filosoof gekozen die zich alsnog – op het moment van dit schrijven – onder de levenden bevindt. Al heeft dat enkele jaren geleden weinig gescheeld.

In 2006 liep de Amerikaanse filosoof Daniel Dennett bijna een fatale hartaderbreuk op. In een opmerkelijk essay op de website *Edge* bekent de befaamde atheïst en scepticus dat hem tijdens zijn revalidatie een openbaring te beurt viel: hij werd vervuld door een gevoel van dankbaarheid.

Niet voor de god van Abraham en Mozes, zoals vele van zijn religieuze vrienden (en vijanden) hadden gehoopt, maar voor de wonderen van de medische wetenschap, de inzet en de zorgen van zijn familie en het verplegend personeel, de doortastende aanpak en het geduld van de behandelende chirurgen, die de oorspronkelijke diagnose hadden herroepen en meteen daarna een negen uur durende operatie uitvoerden. Op geen moment dacht Dennett eraan om een denkbeeldig opperwezen te bedanken.

Dennett wordt tot de vier ruiters van de Apocalyps gerekend, een collectieve geuzennaam ontleend aan de apocalyptische visioenen in het boek *Openbaringen*, die hij deelt met de Britse bioloog Richard Dawkins, de neuroloog Sam Harris, en de essayist en journalist Christopher Hitchens, die vorig jaar aan kanker overleed. Wie meent dat atheïsme de wereld onttovert en ons in een existentiële leegte stort, kan ik deze ontboezemingen van een goddeloze ziel die even op de rand van de dood balanceerde warm aanbevelen.

De dood belangt ons niet aan, wist de Griekse filosoof Epicurus al. Waarom

zouden we bang zijn om niet meer te zijn? Miljarden jaren al waren we er niet, dat scheen ons weinig te deren. Aan beider uiteinden van ons leven, wonderlijk in al zijn vergankelijkheid, gaapt een onmetelijk uitgestrekt 'niet-zijn'. Mogen we niet dankbaar zijn om die vluchtige opflakking daartussen?

Een filosoof die de moderne wetenschap ernstig neemt, mag zich enkel beroepen op materiële processen en entiteiten, die we op hun beurt kunnen verklaren op basis van minder complexe processen

GEEST EN BEWUSTZIJN IN EEN MATERIALISTISCH WERELDBEELD

Niet-zijn is een conditie die Dennett zelf verdienstelijk volhield tot in 1942, toen hij in Boston, Massachusetts geboren werd. Hij studeerde bij Willard Van Orman Quine en Gilbert Ryle, twee zwaargewichten in de geschiedenis van de Angelsaksische filosofie. In tegenstelling tot vele andere filosofen, van zowel analytische als continentale obediëntie (maar om uiteenlopende redenen) is Dennett geen filosoof die zijn neus ophaalt voor wetenschap. In tegendeel, hij vindt het zijn plicht om zich als filosoof steeds te laten leiden door de beste wetenschappelijke inzichten van zijn tijd. Van bij

het begin van zijn carrière, toen hij in 1969 zijn doctoraatsverhandeling *Content and Consciousness* publiceerde, is hij geboeid door de relatie tussen de menselijke geest en het materiële wereldbeeld dat de wetenschap ons heeft opgeleverd. Waar komt bewustzijn vandaan? Hoe komt de betekenis in ons brein tot stand? Hoe slagen mensen erin om intenties en overtuigingen te vormen over de wereld rondom hen?

In zijn filosofisch oeuvre heeft Dennett getracht om opvattingen te ontwikkelen over mentale fenomenen die zowel recht doen aan onze intuïties en onze alledaagse psychologie, als verzoenbaar zijn met de wetenschappelijke 'ontologie', de leer van wat bestaat in deze wereld. Bovennatuurlijke wezens, lichaamsloze geesten of mysterieuze krachten ziet hij als filosofische miskleunen. Het zijn geen verklaringen, maar schaamlapjes voor onze onwetendheid. Niet alleen biedt de moderne wetenschap geen enkele aanwijzing voor deze mysterieuze entiteiten, maar filosofische gezien kampen ze ook met een resem conceptuele problemen.

In zijn boek *Darwin's dangerous idea* bedacht Dennett daar een treffende metafoor voor: het verschil tussen kranen en hemelhaken. Een ingenieur die de opdracht heeft om een bouwwerk op te richten, kan beroep doen op kranen. Dat zijn materiële constructies waarvan we de werking begrijpen, en die stevig verankerd zijn

in de grond, of eventueel geschraagd worden door andere kranen. Met een kleine kraan kunnen we met enig vernuft en geduld een grotere kraan opzetten, en zo steeds verder en hoger. Een hulpmiddel van een volstrekt andere orde, dat de ingenieur veel werk zou besparen, is een hemelhaak, die hoog in de wolken zweeft en waaraan we materiaal kunnen optillen. Elke verstandige ingenieur weet natuurlijk dat hemelhaken onmogelijk zijn. In tegenstelling tot kranen, tarten ze de wetten van de zwaartekracht.

Een verschijnsel als het menselijke bewustzijn of intentionaliteit bevindt zich voor de filosoof ook op ijl hoogte. Wie dergelijke hoge toppen

wil scheren, moet houvast vinden en geleidelijk aan hogerop klimmen. Een filosoof die de moderne wetenschap ernstig neemt, mag zich enkel beroepen op materiële processen en entiteiten, die we op hun beurt kunnen verklaren op basis van minder complexe processen. Bovennatuurlijke en paranormale entiteiten zijn onverklaarbare hemelhaken, enkel goed om luchtkastelen te bouwen. Filosofen die zich daaraan proberen op te tillen, spelen volgens Dennett vals.

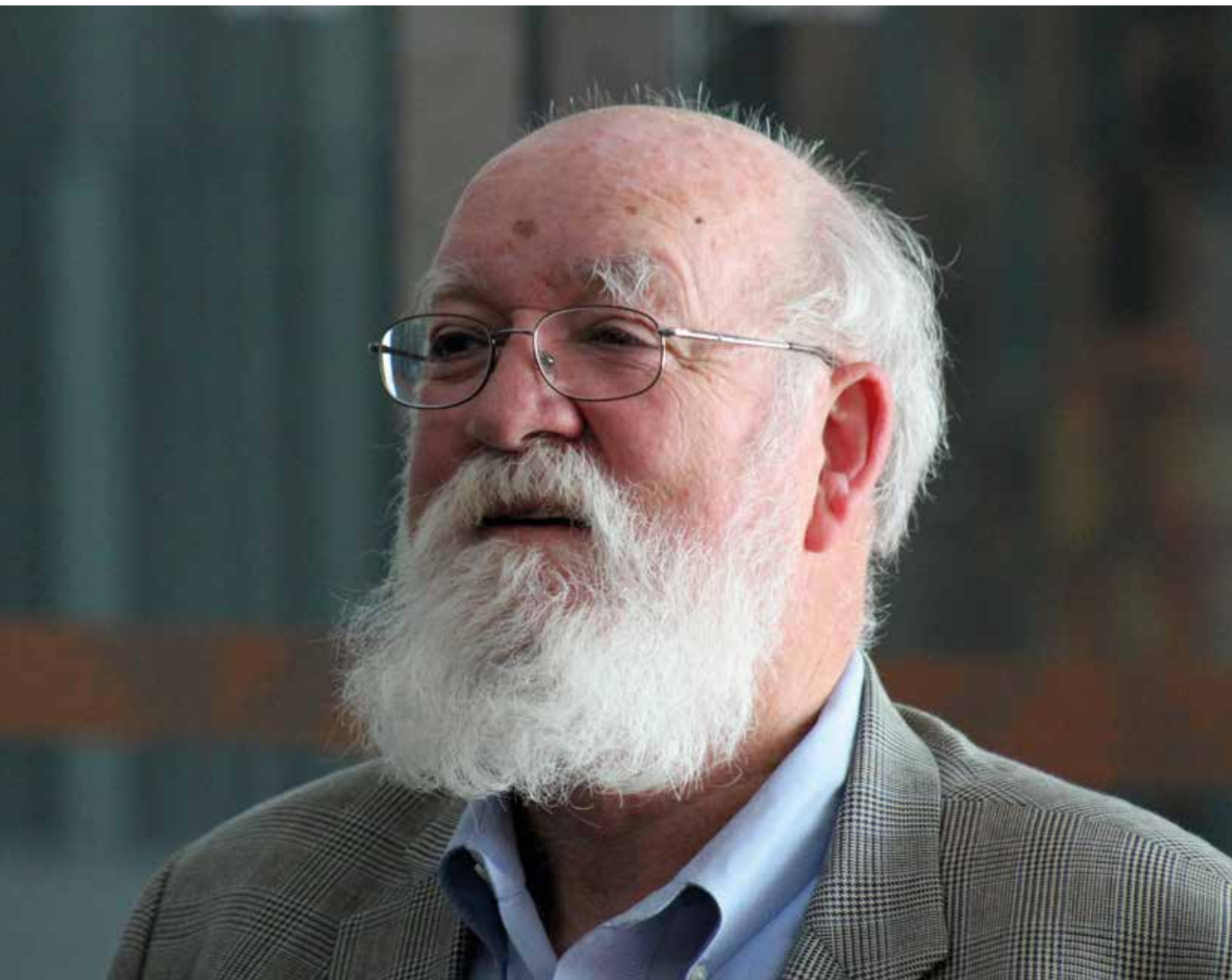
DE EVOLUTIETHEORIE: EEN KRACHTIGE KRAAN DIE GEEN BESTUURDER NODIG HEEFT

Waar komt al de complexiteit en diversiteit in de wereld dan vandaan?

Wat is de oorsprong van kunst, liefde, rationaliteit, bewustzijn, moraliteit? Elk bouwwerk heeft andere kranen nodig, maar de krachtigste kraan waarover we beschikken, die de meest duizelingwekkende hoogten kan overstijgen, werd in 1859 door Charles Darwin op de wereld losgelaten: evolutie door natuurlijke selectie. De motor die deze kraan aandrijft, is bedrieglijk eenvoudig: variatie, reproductie, selectie.

In de biologische wereld werkt die kraan (ruwweg) als volgt: niet alle organismen zijn aan elkaar identiek. Sommige onderlinge variatie is erfelijk. Sommige organismen hebben meer nakomelingen dan anderen. In

Dennett is een meester in het bedenken van gedachte-experimenten om het kloppende hart van een filosofisch probleem bloot te leggen. Bovendien hanteert hij een glashelder en beeldrijk taalgebruik, met opmerkelijk weinig filosofisch jargon, waardoor de meeste van zijn boeken ook toegankelijk zijn voor filosofische leken. © www.quotestemple.com

de volgende generatie treffen we dus meer organismen die hun succesvolle eigenschappen van hun ouders overerfden. Evolutie is geen snelle kraan, en klimt ook niet noodzakelijk hogerop (ze is niet doelgericht). Maar door de cyclus van variatie en selectie steeds opnieuw te herhalen, kunnen organismen merkwaardig complexe adaptaties ontwikkelen, die een onmiskenbare schijn van ontwerp en vernuft wekken. Niemand bestuurt de kraan, en toch drijft ze ons de hoogte in.

Waar komt al de complexiteit en diversiteit in de wereld dan vandaan? Wat is de oorsprong van kunst, liefde, rationaliteit, bewustzijn, moraliteit?

De centrale idee van evolutie door natuurlijke selectie is zo ogenschijnlijk eenvoudig, dat Thomas Huxley, de briljante bioloog en collega van Darwin, zich volgens de overlevering tegen het voorhoofd sloeg: 'hoe kon ik zo vreselijk stom zijn om er zelf niet op te komen!' Toch zijn de consequenties van Darwins inzicht niet te overzien. Mocht Dennett een prijs uitreiken voor het beste idee dat iemand ooit gehad heeft, zo schreef hij, dan zou hij de prijs aan Darwin uitreiken. De theorieën van Newton of Maxwell waren ongetwijfeld intellectueel gezien indrukwekkender, maar de implicaties van Darwins idee voor ons wereldbeeld zijn veel verstrekkender. Evolutie is als een universeel zuur, aldus Dennett, dat alles aanvreet waarmee het in aanraking komt.

In zijn meest eenvoudige vorm kan je de kraan van evolutie beschrijven als een algoritme, een eenvoudige en abstracte procedure die de meest stompzinnige computer kan uitvoeren. Dat betekent dat het eigenlijk niet uitmaakt waarop je het algoritme toepast. Van zodra de noodzakelijke condities vervuld zijn, treedt het algoritme vanzelf in werking: replicatie, variatie, selectie. Moderne evolutie-

biologen beschouwen het gen steeds meer als de eenheid van selectie, omdat de genen de eigenlijke 'replicatoren' zijn die zich vermenigvuldigen en van generatie naar generatie springen. Individuele organismen dragen unieke en onherhaalbare combinaties van genen, en zoals Epicurus al wist, is geen van hen een lang leven beschoren. De dood van een organisme is onvermijdelijk en onherroepelijk. Genen daartegen zijn potentieel onsterfelijk.

VAN GENEN NAAR MEMEN

Deze benadering van evolutie in termen van replicatoren (de genen) en hun sterfelijke vehikels (organismen) werd uitgewerkt door de Britse bioloog Richard Dawkins in zijn boek *The Selfish Gene*. Door evolutie als een eenvoudig en universeel algoritme te beschrijven, zo zag ook Dawkins in, kunnen we het in principe ook toepassen op andere domeinen. Ook culturele ideeën en artefacten kunnen we als replicatoren beschouwen die zich in onze breinen nestelen en verspreiden.

Op culturele schaal zien we dat bepaalde 'memen' succesvoller zijn, omdat we ze interessanter of mooier of gewoon onweerstaanbaar vinden, en kunnen we voorspellen dat deze varianten zich in een populatie zullen verspreiden. Dennett is een vurige pleitbezorger van deze visie op evolutie in termen van replicatoren, zowel op biologisch als op cultureel vlak. In zijn boek *Breaking the Spell* behandelt Dennett religie als een soort cultureel virus, dat onze breinen infecteert. Niet omdat het ons iets oplevert of omdat het een functie vervult voor de maatschappij, maar gewoon omdat het clusters van 'memen' zijn die zich over de eeuwen heen hebben gespecialiseerd om onweerstaanbaar te zijn voor hun gastheer, het menselijke brein.

De idee van 'zelfzuchtige' genen en memen, die enkel hun eigen reproductie nastreven, is omstreden. Aan de ene kant zijn het krachtige instrumenten om evolutionaire patronen te doorgronden, aan de andere kant zijn

het verleidelijke metaforen die onze verbeelding soms op hol doen slaan.

Ook Dennett kan weleens doordraven als hij de memetische toer opgaat, hoewel het kerninzicht van de memetica een krachtige remedie inhoudt tegen een populaire dwaling: 'religie vind je in alle culturen terug, dus moet het nuttig zijn'. Maar wat als religieuze ideeën zich verspreiden louter omwille van hun 'eigenbelang'? Wat als religie vergelijkbaar is met een kettingbrief, of een computervirus? Dat metaforen een tweesnijdend zwaard zijn, wist ook Darwin zelf al: als het menselijke oog het product is van 'natuurlijke selectie', wie deed dan het selectiewerk? Darwin schreef dat moeder natuur schift en selecteert, de goede varianten bewaart en de slechte of onaangepaste overboord gooit. Ook Darwins tijdgenoten hadden moeite met die intentionele metafoor en leidden daaruit af dat evolutie doelgericht is of dat er een soort intelligente kracht is die alles stuurt. De prijs die we betalen voor metaforen is eeuwige waakzaamheid.

Evolutie is als een universeel zuur dat alles aanvreet waarmee het in aanraking komt

DEBAT OVER DE VRIJE WIL: WE ZIJN WÉL VERANTWOORDELIJK VOOR ONZE DADEN

In het debat over de vrije wil, dat deze dagen ook onze contreien beroert, is Dennett een compatibilist, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de Gentse filosoof Jan Verplaetse. In het filosofisch jargon wil dat zeggen dat Dennett vindt dat (een bepaalde invulling van) de vrije wil verzoenbaar is met determinisme. Wie denkt dat de neurologie komaf heeft gemaakt met vrije wil en morele verantwoordelijkheid, maakt volgens een compatibilist een kapitale fout. Hoewel ik zelf vroeger de vrije wil verwierp, bevind ik me tegenwoordig op de lijn van Dennett. De enige invulling van vrije wil die in strijd is met het determinisme, is hoe dan ook conceptueel incoherent en

zowel ethisch als filosofisch oninteressant: dat is het waanbeeld van een onbewogen beweging, die zich aan het causale netwerk onttrekt waarin ons brein is ingebed, en geheel *ex nihilo*, zoals God in het boek *Genesis*, een beslissing velt. Die notie is inderdaad onhoudbaar, maar daarvoor hebben we geen fMRI-scanners nodig. Een scherp filosofisch scalpel volstaat. Een meer bescheiden notie van de vrije wil, die oordelen toelaat over toerekeningsvatbaarheid in de rechtbank, is wel degelijk houdbaar. De misvatting dat we niet verantwoordelijk zijn voor onze daden, omdat we nooit anders konden handelen dan we handelden, is een restant van een Cartesiaans wereldbeeld, dat onze geest van ons brein loskoppelt, in plaats van het met datzelfde brein te vereenzelvigen.

GEDACHTE-EXPERIMENTEN: POMP VOOR ONZE INTUÏTIES

Maar deze discussie zou ons helaas te ver leiden, net zoals een bespreking van de andere turven die Dennett schreef over brein en bewustzijn, over intentionaliteit, over de biologische wortels van religie, en over de filosofie van de geest. Wie mij niet op mijn woord wil geloven dat Dennett één van de meest scherpzinnige en boeiende filosofen van de 20e eeuw is (en hopelijk nog een eind in de 21e), maar geen tijd heeft om zijn volledige oeuvre te doorploegen, kan gelukkig terugvallen op het recent uitgegeven *Intuition Pumps and Other Tools for Thinking*, waarvan binnen afzienbare tijd ongetwijfeld een Nederlandse vertaling verschijnt. Dat boek, geschreven voor een breed publiek en opgedeeld in korte en verteerbare hoofdstukken, biedt een boeiende inzicht in wat Dennett de gereedschapskist van zijn denken noemt.

Dennett legt uit met welke werktuigen je welke hete filosofische hangijzers kan smeden, hoe je kromme redeneringen kan rechte trekken, met welke kranen je je denken kan opkrikken. En ook ... wat de voordelen en gevaren zijn van metaforen.

De term *intuition pump* is door Den-

nett zelf gemunt en verwijst naar één van zijn favoriete filosofische werktuigen: een gedachte-experiment dat dient om intuïties los te peuteren. Een eenvoudig voorbeeld, dat naar onze intuïtieve notie van vrijheid peilt: een zonderlinge cipier wacht elke nacht tot alle gevangenen slapen, en doet vervolgens alle celdeuren open, tot de ochtend. Vraag: zijn de gevangenen om dat moment 'vrij'? Aan de ene kant hebben ze de mogelijkheid om te ontsnappen, maar aan de andere zijn ze zich niet van hun situatie bewust. Nu kan je variaties op dat gedachte-experiment bedenken, alsof je aan de knoppen van een mengpaneel draait, en zien in welke richting je intuïtie wordt gestuurd. Wat als de cipier de deur op een nacht per ongeluk openliet? Wat als de gevangenen wakker waren, maar zich niet realiseerden dat de deur open stond? Wat als we de situatie omdraaien: een verpleger sluit 's nachts alle kamers in zijn gang, omdat hij de denkt dat de patiënten beter zullen slapen. Zijn de patiënten niet langer vrij?

De misvatting dat we niet verantwoordelijk zijn voor onze daden, omdat we nooit anders konden handelen dan we handelden, is een restant van een Cartesiaans wereldbeeld

Dennett is een meester in het bedenken van dergelijke gedachte-experimenten om het kloppende hart van een filosofisch probleem bloot te leggen. Bovendien hanteert hij een glashelder en beeldrijk taalgebruik, met opmerkelijk weinig filosofisch jargon, waardoor de meeste van zijn boeken ook toegankelijk zijn voor filosofische leken. Een ander talent van Dennett dat ik bewonder – nog even wat loftrompetten om uit te zwaaien – is zijn gave om genadeloos scherp uit de hoek te komen zonder verzuurd te klinken of doelbewust te willen kwetsen. Als hij over religie en ander irrationele dwalingen schrijft, is

hij vlijmscherp en neemt hij geen blad voor de mond. Toch toont hij altijd begrip voor zijn tegenstanders, en is hij een erg beminnelijke en hartelijke man. Wie zelf wil zien hoe Dennett slaat en zalft, kan op 17 oktober 2013 afzakken naar Het Denkgelag, de wetenschappelijke debattenreeks die we sinds vorig jaar in De Centrale in Gent organiseren. Daar gaat Dennett in debat met fysicus Lawrence Krauss en filosoof Massimo Pigliucci, over de vraag naar de grenzen van de wetenschap en de rol van de filosofie. Allen daarheen!

Maarten Boudry

OVER DE AUTEUR:

Maarten Boudry is als postdoctoraal onderzoeker verbonden aan de vakgroep Wijsbegeerte en Moraalwetenschap van de UGent. In 2011 bracht hij samen met Johan Braeckman *De ongelovige Thomas heeft een punt* uit, een handleiding voor kritisch denken.

PETER MERTENS

- Antwerpen, 17 december 1969
- Socioloog, auteur en politicus
- Richtte in 1987 de 'Studenten tegen Racisme' op
- Sloot zich in 1991 aan bij de Marxistisch-Leninistische Beweging, drie jaar later werd hij benoemd tot voorzitter van de MLB
- Nationale voorzitter van de PVDA sinds 2008
- Schreef in 2008 *Op mensenmaat*, brak internationaal door met *Hoe durven ze?* in 2011

Peter Mertens: rode luis in de pels

Peter Mertens, socioloog van opleiding, werd in 2008 voorzitter van de PVDA. Het legde de partij geen windeieren: de PVDA ontpopte zich tot dé verrassing van de gemeenteraadsverkiezingen in 2012 door bijna 8% van de Antwerpenaren aan zich te binden. Een jaar eerder schreef Mertens zijn tweede boek: *Hoe durven ze? De euro, de crisis en de grote hold-up*, een spitante en heldere analyse van de financiële crisis die ons nu al meer dan vier jaar in de ban houdt.

De verontwaardiging over het feit dat de financiële instellingen waaraan we deze situatie te danken hebben niet ter verantwoording werden geroepen en de politieke reacties op de crisis de bal volledig misslaan, is groot bij Mertens.

Hoe durven ze? ontpopte zich tot bestseller die intussen in onder meer het Engels en het Grieks vertaald werd, en door Pieter Devos en Docwerkers bewerkt werd tot een webdocumentaire.

Bent u eigenlijk zelf tevreden over de 'verfilming' van uw boek?

Uiterst tevreden. De tomeloosheid en ambitie van Pieter spraken me wel aan, vandaar ook dat ik met hem in zee ben gegaan. Hij wou in heel Europa twee miljoen kijkers bereiken, en tegelijk de nieuwe media ten dienste stellen van het linkse gedachtegoed. Na een jaar hard werken leverde dat vijf filmpjes op die je apart kan bekijken en kan delen op het net. Het is professioneel gemaakt, ze gingen voor niets minder dan BBC-kwaliteit. Als de documentaire zich op het internet bewezen heeft, hopen we dat ze – net als *De madammen van Mathilde*, de vorige film van Pieter – op Canvas of de VPRO kan worden uitgezonden, maar concrete afspraken zijn er daarover nog niet gemaakt.

MILTON FRIEDMAN EN DE CHICAGO SCHOOL: ALS EXTREME THEORIEËN MAINSTREAM WORDEN

De documentaire grijpt terug naar het begin van de financiële crisis in 2008, maar moeten we niet veel verder terug in de tijd om de ideologie te begrijpen die deze crisis heeft veroorzaakt? Ik denk daarbij aan het werk van Ayan Rand, maar ook aan de theorieën van Milton Friedman. Elke periode in de geschiedenis heeft haar eigen economische opbouw en economisch klimaat, met telkens een ideologie die daaraan beantwoordt. Na WOII werd Europa uit haar eigen ruïnes heropgebouwd, en dat zorgde (samen met de rijkdom uit de kolonies) voor een enorme economische motor. Daarna volgde er een tijdsgewricht dat men *Les Trente Glorieuses* heeft genoemd: een groeiperiode van 30 jaar met een dominante ideologie die haar wortels had in het Keynesianisme. Dat zorgde voor een politiek die uitging van een sterke overheid die probeerde om de collectieve belangen te behartigen. Het was een sociaaldemocratische ideologie waarbij er gediscussieerd werd over hoe men de vruchten van de groeiende welvaart kon verdelen. In die tijd vloede er heel wat terug naar diegenen die al die welvaart voortbrachten: de werkende mensen.

Met de economische crisis in 1973 kwam er een eerste barst in dat systeem, en in de nasleep ervan kreeg je een economische situatie die geleid heeft tot een tweede klap in 1989 met de val van de Muur. Daarna brak er een erg agressieve periode aan waarin het neoliberalisme vrij spel kreeg, en het dus niet langer ging over eerlijke herverdeling maar om de krachtsverhoudingen tussen arbeid en kapitaal.

'Je wil echt niet weten hoeveel journalisten ik tegenkom die amper het ABC kennen'

Het neoliberalisme is een heel agressieve economische stroming die tot dan uiterst marginaal was. Ze werd uitgedokterd aan de universiteit van Chicago door Milton Friedman, die zelfs in de VS tot in de jaren '70 als extremistisch werd beschouwd. Zijn theorie kreeg haar eerste kans met de staatgreep van Pinochet. Een aantal mensen van de Chicago-school vlogen naar Chili en begonnen daar economische recepten uit te proberen, zoals het privatiseren van overheidsdiensten en het naar de beurs brengen van pensioenen. Met Thatcher en Reagan wordt deze stroming *mainstream*.

Na de val van de Berlijnse Muur in 1989 dachten veel politici en intellectuelen dat we gekomen waren aan het einde van de geschiedenis. Het communisme was gevallen, en het triomfantelijke kapitalisme zou de wereldproblemen oplossen. Iets meer dan twintig jaar later blijkt er van die hoopvolle boodschap weinig meer over. Natuurlijk was de geschiedenis niet gedaan. Er kwam wel een einde aan

een bepaalde periode van evenwicht. In de groeiperiode van het kapitalisme waar ik daarnet van sprak, bestond er ook een reële tegenmacht. Als er sociale verworvenheden in het kapitalisme werden toegekend, dan was dat omdat die tegenmacht bestond.

Toen het socialisme in elkaar stortte werd de agressie en arrogantie van het kapitalisme tomeloos en onbegrensd. In plaats van stabiliteit bracht het instabiliteit over heel de wereld. Neem nu de Arabische wereld als voorbeeld: toen de Sovjet-Unie en de krachten van Oost-Europa nog een blok vormden, hebben ze het antikolonialisme en de bevrijdingsbewegingen actief mee ondersteund. Eens dat machtsblok wegviel, kregen al die seculiere bevrijdingskrachten serieuze klappen op politiek, financieel en militair vlak. Door wie werd dat opgevangen? Kijk naar Palestina: de linkse krachten binnen de PLO en het Palestijnse verzet waren vooral op Oost-Europa georiënteerd, veel van hen kregen een opleiding aan universiteiten in Moskou, Leningrad, Berlijn ... Nu staat het kompas er helemaal gericht op de Saoedi's en het Salafisme, die massaal begonnen te sponsoren. Plots werden volkskeukens en crèches ondersteund door Salafisten en andere extreem religieuze groepen.

Hoewel een debat over wat er fout liep binnen die tegenmacht zeker niet uit de weg mag worden gegaan, kan je niet ontkennen dat dit tegenwicht tegenover de imperialistische Westerse politiek reëel was. Nadat het wegviel, heeft het imperialisme vrij spel gekregen in zijn arrogante pretentie een nieuwe wereldorde te stichten, kijk maar naar de oorlog in Irak, om zo heel de Arabische wereld te destabiliseren. De wereld is er dus niet veiliger en stabiel op geworden.

Is het overdreven om te stellen dat de neoliberale ideologie van Friedman, met zijn mantra van privatisering, deregulering en drastische besparingen op sociale uitgaven, vandaag de dag ook in Europa dominant is?
Neen, dat is helemaal niet overdre-

ven. Al in de jaren '90 van de vorige eeuw werd dit beleid overgenomen door de Europese Commissie, die zich begon te richten op privatiseren en het vermarkten van sociale eigendommen. Deze eens extremistische economische theorie is ook in Europa een doodnormale zaak geworden, met alle *new speak* die daarmee gepaard gaat: slanke overheid, modernisering van de arbeidsmarkt, modernisering van de pensioenstelsels ... dat is allemaal *hardcore* Chicago-school. Ook het concept van ons pensioen als drie-trapsrakiet, trouwens. Daarbij heb je wel nog een wettelijk pensioen, maar een dat net op of onder de armoedegrens ligt. Zo word je, door maatschappelijke of economische druk, aangespoord om zelf aan privépensioensparen te doen.

'De nieuwe voorstellen van Rutten zijn een provocatie, Milton Freeman zonder schaamlapje'

Je voelt dat ze dit systeem nu ook willen toepassen op de sociale zekerheid in heel Europa. Men zal nooit met zoveel woorden zeggen dat men de gezondheidszorg wil privatiseren, maar dat 'iedereen recht heeft op een basisgezondheidszorg', waarbij je alle extra's zelf zult moeten kopen op de markt. De dikte van je portefeuille drukt dan de graad van je bescherming uit, en ongelijkheid wordt zo de regel. Die politiek wordt vandaag de dag opgedrongen door de Europese Commissie en de Trojka.

We hebben nu dertig jaar neoliberalisme achter de rug. Men heeft ons beloofd dat de markt alles beter ging doen en alle problemen zou oplossen. Het is allemaal als een kaarthuisje in elkaar gestort: we hebben deze crisis te danken aan die agressieve, neoliberale politiek. Je zou dan toch mogen verwachten dat er een breed debat wordt gevoerd – filosofisch, politiek en maatschappelijk. In plaats daarvan zie je dat, in Europa en elders, de neoliberalen het gaspedaal nog dieper induwen en op een arrogante manier

het debat weigeren. Mijn verontwaardiging daarover was een van mijn uitgangspunten om *Hoe durven ze?* te schrijven.

Hoe komt het dat de media zich zo weinig kritisch uitlaten over het dominante verhaal?

Dat is een complexe en geraffineerde zaak. Om één probleem te schetsen: je wil echt niet weten hoeveel journalisten ik tegenkom die amper het ABC kennen. Op 1 mei gaf ik een interview aan iemand van De Standaard. Het gaat dus om een journalist van een kwaliteitskrant, die een reportage maakt over 1 mei nota bene, en die vraagt mij wat 1 mei met de vakbonden te maken heeft! De journalisten aan wie ik ons systeem van sociale zekerheid heb moeten uitleggen, zijn ook al niet meer op één hand te tellen. Er is dus een duidelijk probleem qua vorming (en instelling). Niet verwonderlijk, als je ziet hoe weinig plaats voor debat er aan de universiteit is en hoe groot het gebrek is aan alternatieve visies in het onderwijs.

Een tweede factor is dat alle redacties ook de wetten van de markt ondergaan. Diepgravende onderzoeksjournalistiek is het eerste slachtoffer van besparingen. Besparingen die we niet mogen onderschatten: vroeger zat er op de buitenlandse redactie van De Morgen één iemand voor Noord-Afrika, daarna werd het heel Afrika, en nu moet diezelfde persoon er ook Azië bijnemen. Dat zijn dus 3,5 à 4 miljard mensen die door één redacteur gevolgd moeten worden.

Men taxeert teveel op snelheid en men wil te graag de primeur naja-gen. Wat ik ook in *Hoe durven ze?* beschreven heb, is hoezeer de media onder druk staan van hun sponsors. Zo kreeg Sven Speybroeck een column niet gepubliceerd omdat er twee bedrijven in voorkwamen die het betreffende blad sponsorden. Later wou De Standaard zijn column wel publiceren, op voorwaarde dat de twee bedrijfsnamen geschrapt werden ...

Ten derde heb je het verschijnsel dat een aantal opiniemakers en leidinggevende mensen in de pers zelf actieve

propagandisten van het neoliberalisme zijn geworden. Journalisten worden er ook meer en meer actoren van. Mensen als Lisbeth Imbo en Kathleen Cools, met alle respect, doen voortdurend politieke uitspraken over van alles en nog wat, bijvoorbeeld op Twitter. Als bijvoorbeeld Kathleen Cools vindt dat de hele hetze rond de voorkruip-pas in Walibi overdreven is, laat ze dat overal merken. Dat is toch een verschil met vroeger, toen had je meer terughoudendheid.

WAT DE WALIBIPAS ONS LEREN KAN

Om even in te gaan op die beruchte Walibipas. Staat hij symbool voor een samenleving waarin de kloof tussen arm en rijk wel heel erg groot aan het worden is?

Op de Terzake-uitzending waar die pas aan de orde was, heb ik ongelooflijk veel reacties gekregen. Wat me opviel: je kunt die reacties opdelen naar gelang de sociale laag van waaruit ze voortkomen. Aan de ene kant heb je de reacties van mensen die overal in de samenleving in een wachtrij staan: voor een sociale woning, een operatie, voor onderwijs (zij hebben niet de luxe om aan de schoolpoort te kamperen). Overal staan ze in de rij en nergens tellen ze mee. Die Walibipas is daar een symbool van, niet alleen van hun wachten maar ook van het feit dat er een *fast-lane* is, die enkel gebaseerd is op geld. Je kan immers alles afkopen, zelfs strafprocessen.

Aan de andere kant heb je de reacties van mensen die zich totaal niet meer kunnen inbeelden wat armoede inhoudt. Zij hebben geen enkele voeling meer met wat het betekent om de elektriciteitsrekening niet te kunnen betalen, op het einde van de maand niet rond te komen, om vier jaar te zagen over schimmel in het appartement en geen reactie te krijgen ... De belevingswereld van die twee groepen groeit steeds verder uit elkaar. Die kloof gaat ontploffen, daar ben ik zeker van. Er komt een moment waarop die steeds groeiende groep van mensen gaat zeggen dat het genoeg is geweest. De detonator van zo'n moment kan iets schijnbaar onbeduidend

Peter Mertens: 'We mogen in heel de discussie over het 'hoofddoekendebat' het sociaaleconomische gegeven niet vergeten. Als je vandaag beweert dat de fundamentele tegenstelling een godsdienstige is, dan sla je de bal volledig mis.' © Gerbrich Reynaert

als de Walibipas zijn.

De polarisatie in de maatschappij voel je gewoon, en die zorgt ervoor dat mensen uiteengroeien. Het is ook niet verwonderlijk dat je het sociale weefsel verscheurt als je de publieke ruimte, de publieke infrastructuur en voorzieningen allemaal weggeeft aan de markt. Daarmee wil ik zeggen: als het postkantoor sluit, als er een

wijkbibliotheek of zwembad wordt gesloten omwille van besparingen, dan is dat telkens ook een sociale ontmoetingsplaats die verdwijnt. Zo trek je het sociale weefsel weg, en ga je naar een samenleving waar eenzaamheid een enorm probleem wordt.

Wat je nu vertelt doet me sterk denken aan het onderzoek van Richard Wilkinson en Kate

Pickett, beschreven in hun boek *The Spirit Level*. Daarin wordt met massaal veel bewijsmateriaal aangetoond dat hoe groter de inkomensongelijkheid in een maatschappij is, hoe meer sociale problemen je mag verwachten. Het is toch merkwaardig dat politici dat gewoon naast zich neerleggen, terwijl het bewijs-

materiaal ontzettend groot is. Dat is inderdaad een fantastisch onderzoek, waarin 400 studies werden vergeleken. Het is uiterst deftig, academisch onderbouwd materiaal dat je niet zomaar met een huis- tuin- en keukenfilosofietje van Dalrymple van tafel kan vegen. Maar de belangen zijn zo enorm groot ...

Peter Mertens: 'We moeten van deze periode gebruikmaken om het fatalisme en pessimisme tegen te gaan. Het is niet omdat nu niet iedereen in beweging is, dat het plots niet heel erg snel zou kunnen gaan.' © Gerbrich Reynaert

Ik zou ook wel willen dat de samenleving zou werken volgens principes ontleend aan de ratio en de Verlichting, maar dat is helaas niet zo. Een kapitalistische maatschappij werkt volgens de principes van het geldge- win, en de economisch-financiële be- lang van sommige groepen zijn, net als de macht waarover ze beschikken, enorm groot. Vanuit hun perspectief is al het geld dat in openbare uitgaven zoals de gezondheidszorg zit slapend, passief geld. Daar kunnen ze niet tegen, ze willen ermee naar de beurs, en via gelobby verkrijgen ze dan dat de gezondheidszorg wordt opengebroken voor de markt. Ook al is er bewijsma- teriaal genoeg dat privatisering van openbare diensten ze niet efficiënter maakt, integendeel. Treinen rijden niet stipt, postbestelling verloopt chaotisch. Kijk maar naar Nederland. Dat is ook allemaal bewijsmateriaal, en rationeel gezien zijn er enorm veel tegenargumenten, maar die wegen helemaal niet door. Waarom niet? De economische belangen om met die sectoren naar de markt te trekken en er zoveel mogelijk winst uit te halen zijn veel groter.

'Hoe dan ook zullen de vakbonden een andere rol moeten gaan opnemen. Terug naar de klassenstrijd en écht verzet'

Ik zie dat ook in de haven van Antwerpen, waar ik in de Raad van Bestuur zit. Antwerpen is verant- woordelijk voor de zogenaamde *last mile* van het goederenvervoer. Dat wil men nu gaan privatiseren, opgelegd door Europa. Deutsche Bank wil zich inkopen, maar ik hou mijn hart vast voor de gevolgen. Heel veel treinen met zwaar chemisch materiaal uit de petrochemie komen uit de haven van Antwerpen, en de NMBS weet door haar jarenlange ervaring hoe ze daarmee moet omgaan. Als al dat personeel wordt vervangen door tijde- lijke, flexibele arbeidskrachten zonder ervaring, vrees ik voor een aantal on- gelukken zoals dat in Wetteren. Maar

ja, de grote lobby's hebben van goedertransport een erg lucratieve zaak weten te maken en Europa drukt dat door ... Zoals ik al zei, de wereld werkt niet volgens de ratio, maar volgens de wetten van het kapitalisme.

WERKENDE ARMEN

Wat denkt u, in het licht van de kloof waarover we het daar-net hadden, van de mini-jobs van Gwendolyn Rutten?

De nieuwe voorstellen van Rutten zijn een provocatie, Milton Freeman zonder schaamlapje. Het voordeel daarvan is dat je een debat kunt voeren zonder maskers, in die zin ben ik een fan van haar boek. Ze maakt onomwonden duidelijk wat ze wil: een maatschappij zonder sociaal overleg, zonder CAO's, zonder anciënniteitschalen maar mét mini-jobs ... allemaal puur neoliberale maatregelen.

Nu, die mini-jobs naar Duits model, is dat een zegen voor de samenleving of niet? Op dit moment hebben zo'n 7,5 miljoen Duitsers een mini-job. Dat wil zeggen, een job aan € 400 in de maand, zodat veel mensen er twee of drie moeten combineren. Stel je voor: in de voormiddag klachten van boze klanten incasseren bij een telecombedrijf, 's namiddags op wende kinderen passen, en 's avonds lege kantoorgebouwen poetsen. Als je dat een hele maand volhoudt heb je € 1200. Dat betekent dat je in Duitsland een hele categorie van werkende armen hebt, volgens de OESO 22,2% van de totale werkende bevolking. Dat is meer dan in Bulgarije!

Voor sommigen is dit hét toekomst-model voor de arbeidsmarkt, omdat op die manier producten goedkoper worden en de export kan toenemen. Maar er zijn twee belangrijke gevolgen. Ten eerste: het leidt tot een sociale catastrofe. Je krijgt een precariaat, op grote schaal, waarbij het hebben van een job een factor van instabiliteit is geworden. Psychologisch is dat niet te onderschatten. Na WOII zijn we immers opgegroeid met het idee dat een baan zorgt voor stabiliteit, voor kansen om op je eigen

benen te staan, een gezin te beginnen en noem maar op. Als jobs een bron van onzekerheid en permanente stress worden, zal dat een enorm effect hebben op onze samenleving en ons psychisch welbevinden. Ten tweede: zo'n model kan niet werken als iedereen het toepast. Als overall in Europa de koopkracht daalt, wie gaat er dan nog Duitse exportproducten, bijvoorbeeld dure microgolfovens van Siemens, kunnen kopen? Op lange termijn werkt dit model niet en zorgt het voor een sociaal kerkhof.

Mochten er zulke maatregelen genomen worden, nemen die niet alle energie weg bij de bevolking om nog te protesteren en een echte tegenbeweging uit te bouwen? Zoals Naomi Klein zegt: het is het murw slaan van de bevolking.

Ellende leidt inderdaad niet noodzakelijk tot bewustzijn, anders zou Afrika het meest socialistische continent zijn. Voor socialisme heb je meer nodig. Hoe dan ook zullen de vakbonden een andere rol moeten gaan opnemen. Terug naar de klassenstrijd en écht verzet. Zeker in Duitsland, maar ook bij ons, is de vakbondsleiding immers heel ver meegegaan in het zogenaamde 'medebeheer'.

Daarnaast is er een belangrijke rol weggelegd voor de sociale organisaties, het zogenaamde middenveld. Zij zullen een nieuwe plaats in de samenleving moeten zoeken. In groeiperiodes is het natuurlijk gemakkelijk om te onderhandelen over de dikke kruimels die van tafel vallen, maar vandaag zijn er geen kruimels meer. Kijk maar naar Antwerpen, waar ze serieus gaan besparen in de sociale sector. Net bij die organisaties die met de meest kwetsbare mensen werken. Ook de jeugdsector trekt trouwens aan de alarmbel.

Die organisaties moeten keuzes maken: ofwel hou je je mond omdat je gesubsidieerd wordt en voer je het beleid uit, ofwel vertrek je vanuit je normen en waarden en ben je een spreekbuis voor die kwetsbare groep waarvoor je werkt. Dat zorgt allemaal voor een toenemend spanningsveld.

Daarom vind ik het moedig dat de sector is gaan betogen tegen de besparingen, maar dan zegt Liesbeth Homans dat alle sectoren die betogen uiteindelijk solliciteren voor nog meer inlevering! Qua intimidatie en visie op democratie kan dat tellen.

We moeten van deze periode gebruikmaken om het fatalisme en pessimisme tegen te gaan. Het is niet omdat nu niet iedereen in beweging is, dat het plots niet heel erg snel zou kunnen gaan. In die zin hoop ik dat onze inspanningen een voorbereiding zijn op een komende, en hopelijk grotere beweging.

'Politici zijn enorm vervreemd geraakt van de werkelijke problemen in de maatschappij'

KLASSENSTRIJD EN -BEWUSTZIJN IN DE 21STE EEUW

Maar dan moet je een geloofwaardig verhaal hebben dat de mensen aanspreekt.

Je moet inderdaad een ruggengraat, een ideologie hebben. Wij hebben een visie op een socialistische toekomst in Europa. Daarin gaat het over heel belangrijke vragen. Door wie wordt de rijkdom geproduceerd en naar wie moet die teruggaan? De verzamelde kennis en de ecologische bronnen van de maatschappij, is dat collectief erfgoed of kan dat gepatenteerd of geprivatiseerd worden? Sleutelsectoren die schragend zijn voor heel de maatschappij, kunnen die privédoel-einden dienen of moeten die publiek bezit worden? Zo heb je een zestal richtinggevende vragen waarover wij een coherent verhaal hebben. Maar al de rest, hoe je dat verhaal concreet invult, dat moet je waarmaken met de mensen vanuit de beweging zelf. Ik geloof niet in een kant en klaar receptenboekje dat je enkel moet toepassen om tot het socialisme te komen. Ik geloof niet in het lege blad, maar ook niet in het volgeschreven blad.

U bent er als marxist wel

van overtuigd dat het kapitalisme zal ineenstorten.

Ik ga het einde van het kapitalisme niet verkondigen, noch de zelfdestructie ervan beargumenteren. We zijn in een diepe wereldcrisis terechtgekomen, en er zijn binnen het kapitalisme uitwegen uit de crisis. De meest destructieve daarvan is oorlog, maar daarover ga ik geen voorspellingen doen. Er zijn volgens mij op dit moment drie opties. Het eerste is dat van een heel autoritair, militair Europa waarbij de democratische rechten en vrijheden de grootste slachtoffers zullen zijn. Een andere optie is een Europa dat uiteenspat in verschillende nationalistische delen, met enorme interne tegenstellingen. Ofwel gaat dit het moment zijn, dat is niet helemaal uitgesloten, waarop mensen toch proberen om Europa in een andere richting te doen kantelen. Naar een socialistisch Europa, een Europa van solidariteit en samenwerking. Een van deze drie wegen zal uiteindelijk bewandeld worden, waarbij er conflicten zullen zijn tussen de autoritaire, nationalistische en progressieve krachten.

Dan spreek je natuurlijk over machtsverhoudingen, en in een marxistisch discours beland je dan al gauw bij de klassenstrijd. Is het probleem van de klassenstrijd vandaag de dag niet een probleem van klassenbewustzijn?

Ook. Op vlak van bewustzijn heb je vandaag alleen maar het neoliberalisme. Het idee van zelfverrijking, een ikke-ikke-ikke-houding, is diep doorgedrongen in alle lagen van onze samenleving. Maar het is niet onmogelijk dat het klassenbewustzijn snel terugkeert. In Spanje had men de jongerengeneratie ook al lang afgeschreven, maar in een jaar tijd hebben ze zich daar behoorlijk goed georganiseerd. Aanvankelijk was het een apolitieke en antisyndicale beweging, maar ze hebben zelf contact gezocht met de vakbonden en zijn samen de pleinen gaan bezetten. Ze zijn dus zelf tot bewustzijn gekomen en hebben hun eigen toekomst in handen willen nemen. Ook in Portugal en Griekenland

is men erin geslaagd om 1/3e van de actieve bevolking op straat te krijgen, dat is behoorlijk indrukwekkend.

Ik denk niet dat het een verloren zaak is. Op het moment dat de middenklasse naar beneden dendert, want dat is er gebeurd in die landen, kunnen ze zich niet langer de luxe van schone theorieën permitteren. Dat moment zullen de linkse en sociale krachten zeer goed moeten voorbereiden. Als dat gebeurt, kan het tij vrij snel keren.

'Ik geloof niet in een kant en klaar receptenboekje dat je enkel moet toepassen om tot het socialisme te komen.

Ik geloof niet in het lege blad, maar ook niet in het volgeschreven blad'

Is op zo'n moment de hele politieke klasse aan vervanging toe?

Voor een deel wel. Kijk, ik begrijp perfect waarom mensen zich afkeren van de politiek en er zich niet meer in herkennen. Als laag in de samenleving zijn politici enorm vervreemd geraakt van de werkelijke problemen in de maatschappij. Ze hebben er geen flauw benul van omdat hun materiële situatie compleet anders is dan die van het overgrote deel van de bevolking. Dat is een probleem, want in principe zou het parlement een spiegel van de bevolking moeten zijn. Bovendien staat deze van de basis vergroeide toplaag onder grote druk van allereerste lobbyisten, die met diners en feestnachtjes in Brusselse hotels – ik heb het in mijn werk voor de haven van Antwerpen al meegemaakt – hun invloed willen doen gelden. En dat is nog maar op lokale schaal, in en rond het Europees parlement zijn er bijvoorbeeld niet minder dan 4500 lobbyisten werkzaam.

Er is dus niets mis met onze representatieve democratie, maar wel met de manier waarop het er op dit moment aan toegaat. Een deel van die problemen kan je verhelpen door te zorgen voor een maximale inkomensgrens

voor parlementariërs en het inbouwen van evaluatiemomenten voor verkozenen. Een evaluatie van je werk als minister of schepen, dat bestaat in onze democratie niet. Als je dergelijke maatregelen voorstelt, wordt je afgeschilderd als populist. Kijk, als dat populisme is, kan ik me daar absoluut in vinden. Ik ben alleen niet voor een populisme à la Beppe Grillo, iemand die niets coherent te zeggen heeft en enkel meesurft op de golven van wat leeft.

Nog één vraag als uitsmijter.

In Gent werd onlangs het verbod op het dragen van levensbeschouwelijke en ideologische kentekens door ambtenaren achter het loket afgeschaft. Wat denkt u van heel die discussie?

Ik ben vrijzinnig, maar tegen het verbod. We mogen in heel die discussie het sociaaleconomische gegeven niet vergeten. Veel jongeren in Borgerhout hebben voor ons gestemd, ik ken hun verhaal. Als je vandaag beweert dat de fundamentele tegenstelling een godsdienstige is, dan sla je de bal volledig mis. Ze worden echt als tweederangsburgers behandeld. Ze herkennen zich niet in de schoolse omgeving waarin ze zitten, met spijbelen tot gevolg, de jongerenwerkloosheid ligt er rond de 50% en er is discriminatie op de arbeids- en de woningmarkt. Racisme en discriminatie zijn meer aanwezig dan ooit, maar in het algemeen is dat niet zo tastbaar. Het 'hoofddoekenverbod' is dat wel, en daarom krijgt het zo'n groot symboolgehalte. Dat gaat niet over de religieuze beleving, maar over heel hun maatschappelijke positie. Als we ooit naar een samenleving willen waarin religieuze beleving een plaats heeft – een privéplaats, geen publieke – moet je die bevolkingsgroepen ook meenemen in het hele sociaaleconomische verhaal. Als wij als progressieven niet aan de kant van de jongeren en verschoffelingen staan, dan vrees ik het ergste. Dan pas ligt heel het terrein open voor moslimextremisme. Daar mag je zeker van zijn!

Kurt Beckers en Frank Stappaerts

Vacature

Lieve mensen,

Ik loop hier al dagen te kniezen omdat de deadline voor de column steeds dichterbij komt en ik met een fameuze writer's block zit. En dan valt geheel onverwacht een geschenk uit de hemel. Er rolt een e-mail binnen van de VDAB met als voorwerp: 'Interessante vacature project manager'. Ik lees: 'Beste meneer De Zwijger, het bedrijf R. & H. Guillotin Head Hunters Company nodigt u uit voor een sollicitatiegesprek. We zijn op zoek naar een *Project Manager Piping or Mechanical*. (Volgt het profiel en de taakomschrijving). U bent flexibel, een teamplayer en hebt verantwoordelijkheidszin. De firma biedt een interessant salarispakket (inclusief bedrijfswagen).' Et cetera. Getekend: Valérie De Maeght, senior consultant/team leader.

De boodschap is duidelijk. Eindelijk neemt de regering structurele maatregelen om de crisis aan te pakken. Het gaat hier om de lang verwachte hertewerkstellingscampagne voor gepensioneerden. Twee vliegen in één klap: de grijze golf wordt tot staan gebracht en de jeugdwerkloosheid bezworen. De gepensioneerden worden geactiveerd, kunnen opnieuw hun jarenlange ervaring, hun wijsheid, hun zin voor humor en relativering ten dienste stellen van de werkvloer. De jongeren, die toch niet graag werken, kunnen genieten van hun pensioen terwijl ze nog bomvol testosteron zitten en blaken van conditie.

Ik las het nog deze week in een Humodossier over jongeren en werk: 'Twintigers willen vanaf dag één inspraak op het werk, ze onderhandelen bij hun sollicitatie over vakantie, vermengen werk en privé zonder verpinken, zien er geen graten in een halfuur te laat te beginnen en hebben lak aan hiërarchie en titels.' Hoe anders waren wij!

En eindelijk zal ik opnieuw een royaal inkomen hebben, want dat karig overheidspensioentje stelt niets voor. Een carrière bij de georganiseerde vrijzinnigheid is nefast voor de oude dag. De anciënniteitsmeter wordt bij de aanwerving op nul gesteld omdat ze geen centen hebben, maar ze geven wel jaarlijks een royaal luxueus plak- en kijkboek uit.

Klein detail: ik heb totaal geen idee over wat nu precies wordt verstaan onder *Piping or Mechanical*. Neen, geperverteerde lezer, *piping* is niet exact wat je denkt. In mijn voortreffelijk Engels woordenboek wordt dat vertaald als: pijpen, fluiten, piepen; door een fluitsignaal oproepen; met doedelzakmuziek begeleiden; stekken; met suikerbiesjes versieren van patisserie; van buizen

voorzien; door buizen leiden, aanvoeren en afvoeren. Kortom een uiterst gevarieerd en op mijn lijf geschreven takenpakket.

Ik droom ook al van dat interessante salaris dat, gelet op mijn ervaring, in de buurt moet liggen van de duizelingwekkende premies die bankiers en andere CEO's opstrijken. En die bedrijfswagen, dat zal wel geen Seat Leon zijn, maar minstens een Mercedes S-klasse of een Jaguar XJ van het allerlaatste type.

Op dinsdag 25 juni om 10u word ik verwacht in het hoofdkwartier van R. & H. Guillotin Head Hunters Company. Ik weet al hoe ik het meest indruk kan maken: midden het sollicitatiegesprek laat je iemand bellen op je GSM. Je zegt aan de CEO, zonder te verpinken: 'Momentje, deze oproep moet ik echt even aannemen' en loopt vervolgens rustig de kamer uit. Je komt na een minuut of vijf terug binnengewandeld, negeert de verbijsterde blik van de CEO en vertelt dat het je huidige baas was die belde. Je voegt er aan toe: 'Het is niet omdat ik een dag vakantie heb genomen dat ik niet opneem. Als het bedrijf belt, weet ik dat het dringend kan zijn'. Dat geeft – normaliter – een verpletterend positieve indruk.

Ik heb die dinsdag mijn beste (weliswaar wat gedateerde) pak aangetrokken en mij met een stralende glimlach gemeld bij mevrouw De Maeght. Drie minuten later stond ik opnieuw op straat, minzaam begeleid door senior consultant Valérie. Later volgde nog een beleefd briefje met excuses van R. & H. Guillotin. Ze gaven ridderlijk toe dat hun databank dringend aan een update toe was.

Willem de Zwijger

Met toestemming van de auteur.

Leen Bastiaansen is bestuurslid van vzw Donorkind. Deze vzw werd begin 2013 opgericht met als voornaamste doel de belangen van donorkinderen te behartigen. Meer info op www.donorkind.be

Ik ben geboren via Kunstmatige Inseminatie met Donorsperma (KID), wat betekent dat ik ontstaan ben uit een eikel van mijn moeder en een zaadcel van een anonieme spermadonor. Mijn wettelijke vader is dus niet mijn natuurlijke vader.

Voor mijn ouders werd de spermadonor destijds gereduceerd tot een zaadcel die evengoed van een andere man had kunnen komen. Dertig jaar later heb ik, als product van deze reproductieve ingreep, toch een andere kijk op de zaak. Die zogenaamd onbeduidende zaadcel leidt immers naar mijn biologische vader, de man waar vijftig procent van mijn genen vandaan komen. Mijn identiteit wordt mede door hem bepaald, en ik vind het heel verwarrend dat ik niets over hem weet. Volgens de huidige Belgische wet zal dit ook zo blijven: als donorkind heb ik geen enkel recht op informatie.

Hoewel de Belgische wetgever anonieme spermadonatie verdedigt, werd de praktijk in vele andere landen inmiddels verboden. Dit verbod berustte hoofdzakelijk op de erkenning van het recht op afstammingsinformatie, zoals beschreven in artikel 7 van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK). Donoranonimiteit is ook in strijd met artikel 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM),

dat het recht op eerbiediging van het privéleven voorschrijft. Informatie over de donor bevat per definitie details over de identiteit van het donorkind. Het bewust achterhouden van deze persoonlijke informatie impliceert dus een schending van de privacy.

Deze specifieke inbreuken op internationale rechtsverdragen moeten natuurlijk worden beschouwd binnen een breder moreel denkkader. Dit kader bepaalt mee de interpretatie en praktische invulling van de wet. Voorstanders van donoranonimiteit vinden dat artikel 7 van het IVRK niet noodzakelijk doelt op de biologische ouders. Volgens hen is enkel wie je opvoedt relevant, en worden genetische invloeden zwaar overschat. Het lijkt me nochtans een volstrekt normale menselijke behoefte om te willen weten waar je vandaan komt. Van adoptiekinderen wordt algemeen aanvaard dat het voor hen belangrijk kan zijn om meer te weten over hun herkomst. Gegevens hierover moeten daarom verplicht geregistreerd worden in het adoptiedossier, waarin het kind zelf ook inzagerecht heeft. Wanneer donorkinderen vanuit dezelfde existentiële behoefte dezelfde vragen stellen, reageert men bot en afwijzend. KID is overigens zelf in essentie gebaseerd op de symbolische waarde van de bloedband: men probeert deze zoveel mogelijk na te bootsen, onder andere door de donor fysiek te matchen met de sociale vader. Deze tegenstrijdigheid haalt bovenvermelde argumentatie natuurlijk grondig onderuit.

Verder menen voorstanders dat ouders de vrijheid moeten hebben om zelf te beslissen hoe ze zich voortplanten,

Recht op

waarbij ze zich eveneens beroepen op artikel 8 van het EVRM. Volgens hen behoort deze beslissing tot hun privésfeer, en hoort niemand anders zich daarmee te bemoeien. Als de voortplantingskeuze van een koppel echter rechtstreeks leidt tot de schending van enkele fundamentele kinderrechten, dan is het toch volkomen gerechtvaardigd om deze 'reproductieve vrijheid' te begrenzen? Als hun keuze er bovendien toe leidt dat het kind geen kennis kan nemen van zijn eigen biologische afstamming, dan verschuift het privacy-argument trouwens onverbiddelijk naar het kamp van het kind.

Dat duizenden
kinderen intentioneel
en onherroepelijk
worden afgesneden van
hun biologische vader,
vind ik fundamenteel
mensonwaardig

Tot slot wordt donoranonimiteit vooral verdedigd op basis van de veronderstelling dat de voordelen die het voor de ouders oplevert groter zijn dan de mogelijke nadelen voor het kind. Deze consequentialistische visie gaat echter voorbij aan wat volgens mij de kern is van deze ethische kwestie, namelijk dat anonieme donatie intrinsiek immoreel is. Dat duizenden kinderen intentioneel en onherroepelijk worden afgesneden van hun biologische vader, vind ik fundamenteel mensonwaardig, en maakt alle denkbare concrete gevolgen automatisch ondergeschikt.

Leen Bastiaansen

roots?

De anonimiteit van eicel- en spermadonoren werd in een aantal landen opgeheven. Deze landen zijn de overtuiging toegedaan dat de kinderen geboren uit de donatie het recht hebben om hun genetische oorsprong te kennen.

Dit recht kan men op twee manieren invullen. Men kan verdedigen dat een kind wordt geschaad indien het de naam van de donor niet kan kennen. Dit kan men echter niet zomaar beweren; men heeft hiervoor empirisch bewijs nodig. Op dit ogenblik is er geen bewijs voorhanden. We weten uit psychologisch onderzoek dat kinderen die niet weten dat ze van een donor afstammen zich niet verschillend ontwikkelen van andere kinderen. Bovendien weten we dat ook kinderen (vaak in lesbische gezinnen) die weten dat ze van een donor afstammen en de naam van de donor niet kunnen kennen, geen psychologische problemen hebben.

De enige groep die wel schade ondervindt, zijn kinderen uit heteroseksuele gezinnen die laat in hun leven over hun donorafstamming werden geïnformeerd. We hebben geen idee hoe groot die groep is en of hun problemen wel te maken hebben met de anonimiteit van de donor.

De tweede manier om het recht in te vullen is door te stellen dat een kind dat niet op de hoogte is van de donorafstamming en de naam van de donor niet kan kennen onrecht wordt aangedaan. Deze positie zal gefundeerd worden op allerlei filosofische, ethische of religieuze theorieën. In hun ogen is het niet vertellen aan het kind ook verkeerd indien het kind geen schade ondervindt. De vraag is hier hoe

we die rechten funderen. Normaal fundeert men rechten door te verwijzen naar belangen: ik heb een recht op iets indien ik een belang heb in iets. Dit is echter niet eenvoudig en dat leidt ertoe dat men allerlei vaak erg controversiële rechten naar voor kan schuiven. Zo zijn er mensen die menen dat een kind het recht heeft om opgevoed te worden door zijn/haar genetische ouders. Indien we die redenering volgen, moeten we eicel- en spermadonatie verbieden.

Hoe dan ook, het zal duidelijk zijn dat er verschillende opinies zijn en dat we in een pluralistische samenleving verondersteld worden om elkaars mening te respecteren.

De essentie van de discussie omtrent de donoranonimiteit is de vraag welke rol de donor zal spelen in het gezin

De essentie van de discussie omtrent de donoranonimiteit is de vraag welke rol de donor zal spelen in het gezin. In normale omstandigheden geven we de ouders de autoriteit om dit te beslissen. Ook in landen waarin de donoranonimiteit werd opgeheven, worden ouders niet verplicht om hun kind in te lichten over de donorafstamming. De vraag wordt dan waarom ouders hier die beslissing wordt ontnomen, zeker bij het ontbreken van enig bewijs dat het kind wordt geschaad. Twee punten zijn hier erg belangrijk.

Ten eerste is de opheffing van de anonimiteit een soort paard van Troje: het betekent bijna steeds veel

Met toestemming van de auteur.

Guido Pennings is professor ethiek en bio-ethiek (UGent) en directeur van het Bioethics Institute Ghent. Hij zetelt in de adviesraad van De Verdwaalde Ooievaar – Netwerk Fertiliteit en is lid van de raad van bestuur van De Maakbare Mens.

CONTRA

meer dan dat. Het kind is immers weinig gebaat indien het louter de naam van de donor verneemt. Vaak veronderstelt men ook dat het kind de donor mag contacteren en dat er een soort relatie ontstaat.

Ten tweede wordt bij die druk om het kind in te lichten geen rekening gehouden met de sociale context waarin het gezin leeft. Wat indien het gaat om een koppel met een streng katholieke familie of moslims? Zou het dan ook nog steeds in het belang van het kind zijn dat iedereen weet dat het van een donor afstamt?

Kortom, de wettelijke opheffing van de anonimiteit steunt op een wereldvreemde morele positie die meer kwaad doet dan goed.

Guido Pennings

Het Humanistisch Verbond Gent organiseert op woensdagavond 18 september een debat over dit onderwerp. Meer info in de nieuwsbrief op pagina 50.

(Spelregels: de auteurs 'pro' en 'contra' nemen vooraf geen kennis van elkaars standpunt.) Bezoek onze website voor deelname aan de poll.

Festival 'Het Betere Boek'

Literatuur in grote doen

Antwerpen heeft zijn *Mind the Book*, Brussel zijn *Passa Porta*. Uiteraard kan Gent niet achterop hinken. Op 12 oktober pakken het Willemsfonds en het Geuzenhuis in de Arteveldestad dan ook graag uit met *Het Betere Boek*, dat het kruim van de Nederlandstalige auteurs en hun lezers samenbrengt. Een festival dat het hart verwarmt en de geest verruimt.

GENTS BOEKENFEEST

Al voor de derde keer houdt de schrijverskaravaan van Het Betere Boek halt in Gent. Op verschillende locaties in het Geuzenhuis en het Liberaal Archief, schuiven lezers aan bij meer dan twintig auteurs uit Vlaanderen en Nederland voor een waaier aan boeiende auteursgesprekken, inspirerende lezingen en verhelderende debatten met schrijvers, denkers en acteurs. Het resultaat is een volstrekt unieke inkijk in zowel verbeeldingswereld als schrijfproces van de beste auteurs uit de Lage Landen.

JONG GEWELD

Het spreekwoordelijke 'jong, aanstormend talent' krijgt dankzij de Bronzen Uil, de debutantenprijs voor Nederlandstalige auteurs, een duwtje in de rug. Marnix Verplancke, ex-redacteur van de *Brakke Hond* en publicist voor *Knack* en *De Morgen*, polst tijdens een interview naar drijfveren en ambities van de negen debutanten. De opvolger van Roderik Six ontvangt op het einde van de dag de Bronzen Uil uit handen van de Gentse schepen van cultuur, Annelies Storms.

CLAUS IN DE KIJKER

Liefhebbers van het rijke oeuvre van Hugo Claus mogen deze editie van het Betere Boek in geen geval missen. De *godfather* van de Nederlandstalige literatuur wordt er namelijk een namiddag lang gefêteerd. Nochtans had Claus het zelf niet zo begrepen op Gent. 'Het is hier in Gent zo vervelend dat ik er wel móet werken. In Parijs hol ik achter de sensaties aan, in Gent zet ik ze op papier', verklaarde hij ooit in een interview. Met zeven Staatsprijzen – vier voor toneelletterkunde, een voor poëzie, een voor verhalend proza en een voor zijn volledige oeuvre – en met een Prijs der Nederlandse Letteren op zijn naam, is Hugo Claus met stip de meest gelauwerde van alle Nederlandstalige auteurs.

Claus was bepaald een veelschrijver, in dik een halve eeuw verschenen maar liefst 150 publicaties van zijn hand. Zijn eerste roman, het rauw realistische *De Metsiers*, gooide in 1951 meteen hoge ogen. Overvloedige internationale bijval oogstte hij met *Het verdriet van België* (1983) waarin Louis Seynaeve de oorlogsjaren met vallen en opstaan doorspartelt. Het torenhoge talent van Claus zorgde ervoor dat latere romans als

De Geruchten (1996)

zijn kunnen alleen maar bevestigden. Over zijn alomtebajubelde romans heeft Piet Piryns het op Het Betere Boek met onder meer Jan Leyers en Tom Lanoye.

De dichters Koen Stassijns, Lies Van Gasse en Herman Leenders brengen een bloemlezing uit de poëzie van Claus. Er wordt niet alleen gegrast in klassiekers als de bundels *Een huis dat tussen Nacht en Morgen staat* (1953) en *Oostakkerse gedichten* (1955), ook het in 2003 postuum verschenen *Je buik van pimpelmees* – een bloemlezing liefdesgedichten uitgezocht door Claus' echtgenote Veerle – wordt onder de aandacht gebracht door Hilde Van Mieghem en Jef Lambrecht.

Voorts heeft Piet Piryns het ook met Marc Didden en Guy Verhofstadt over Claus' leven en werk. Georges Wildemeersch loopt eveneens langs om het over het politieke engagement van Hugo Claus, de eeuwige rebel, te hebben. Journalist Mark Schaevers verbaasde in 2011 dan weer vriend en vijand met de publicatie van *De Wolken*, een eigenzinnige selectie uit het archief van Hugo Claus. Een weelderige papieren nalatenschap boordevol telegrammen, kattedel-

letjes, mappen vol foto's en tekeningen, kladjes of aanzetten tot al dan niet gepubliceerd werk, dagboeken en dozen vol brieven. De ondertitel van het boek, *Uit de geheime laden van Hugo Claus*, deed heel wat wenkbrauwen fronsen. Volgens de één is het een 'kwaadaardig roddelboek', voor de ander de ultieme hommage. Hoe het ook zij, stof genoeg voor een boeiend gesprek met Mark Schaevers die, aan de hand van enkele *petites histoires*, de grote Claus voor even weer springlevend maakt. Straffe Claus-quotes als 'In kunst en literatuur is geen plaats voor democratie. Er zijn alleen maar mensen die het kunnen en mensen die het niet kunnen', niet uitgesloten ...

NIEUWE BOEKENOOGST

Uiteraard kijkt Het Betere Boek ook vooruit. Nu al spraakmakend zijn de romans 25, 45 en 7, die pas in september verschijnen. Een trilogie van drie onderling verbonden romans van de hand van Daan Heerma

van Voss, Jamal Ouariachi en David Pefko. Pikante lectuur die dankzij een eigen literaire stijl, subtiële humor en een eigenzinnige compositie resoluut een andere weg inslaat dan *Vijftig tinten grijs*. Karl Van den Broeck heeft het met Johan de Boose dan weer over het bijzonder ambitieuze *Gaius*, zeg maar een Romeinse schelmenroman waaraan de Boose later nog twee delen zal toevoegen. Ook andere kleppers uit de Nederlandstalige literatuur als Stefan Hertmans, Stefan Brijs en David Van Reybrouck komen langs op Het Betere Boek, om het in boeiende gesprekken met lezers en moderators als Tine Hens en Marc Reynebeau te hebben over hun recente werk.

LIEFDE OP DE HELLING

In veel romans staat de liefde centraal. De onvoorspelbare, manke, vertroebelde liefde die afstoot en aanhaalt, inspireert en intrigeert. Dirk Verhofstadt praat met Yasmine Allas, een Nederlandse met Somalische roots, die dit jaar met *De Onvoltooide* een literair pareltje afleverde. Centraal in haar roman staat de problematische liefdesrelatie tussen een man en een vrouw die weliswaar van elkaar houden, maar omwille van tal van innerlijke littekens er niet in slagen om zich volledig aan elkaar te geven.

Ook aan de relatie tussen Olivia, het hoofdpersonage uit *Weduwnespek* van Monika Van Paemel, scheelt het één en ander: bij het doodsbed van haar man lijkt ze te verdrinken in gevoelens van schuld, woede en schaamte. Een rauwe roman over wat rest als de

liefde is verdwenen.

In *Wij en ik*, de alom bejubelde familieroman van Saskia De Coster, is liefde een complex gegeven. In het upper class-milieu waarin het hoofdpersonage Sarah opgroeit, bulkt het van familiegeheimen en onderhuidse drama's.

Ook in de jongste roman van Dimitri Verhulst, *De laatkomer*, gaat het helemaal fout in de liefde. Het verhaal van de gepensioneerde bibliothecaris Désiré Cordier, die om te ontsnappen aan zijn bazige vrouw en zijn liefdeloze burgermansbestaan de ziekte van Alzheimer begint te veinzen, is even schrijnend als hilarisch. Hij slaagt erin gerieters om de tuin te leiden en zich als demente en incontinent bejaarde te laten opnemen in Home Winterlicht. Een vreemdsoortige wisselwerking tussen de auteur en zijn eigen roman deed Verhulst ertoe besluiten om zelf ook een punt te zetten achter zijn eigen relatie. Verhulst kijkt bijzonder nuchter terug op die relatie: 'Ze is niet blijven duren, maar misschien moeten we de liefde durven te zien als iets tijdelijks. (...) Alleen zo kan ik het spel spelen dat ik speel: als de liefde er is, dan wil ik geloven dat het de enige, echte, ware, schone enzovoort is. Maar als het spel uitgespeeld is, moet je niet nog eens de kaarten willen schudden. Zoals abortus er is om de kwaliteit van het leven te verbeteren, zoals euthanasie er is om de kwaliteit van het leven te verbeteren, zo is echtscheiding er om de kwaliteit van de liefde te verbeteren. Scheiden doe je uit respect voor de liefde.'

Aagje De Doncker

BON

Lezers van De Geus krijgen met deze bon 2 euro korting aan de kassa.

ZATERDAG 12 OKTOBER 2013 11 UUR TOT 19 UUR
LIBERAAL ARCHIEF - KRAMERSPLEIN 23, GENT
& GEUZENHUIS - KANTIENBERG 9, GENT

Meer informatie op www.hetbetereboek.be
1 bon per bezoeker - Deze bon is niet cumuleerbaar met andere kortingen.

Naam:

Straat:

Postcode:

Telefoon:

Voornaam:

Nr.: Bus:

Gemeente:

E-mail:

Sympathy for the devil

50 jaar Stones

The Rolling Stones bestaan 50 jaar, en dat moet gevierd worden met boeken, cd's en een wereldtournee die België niet (of nog niet) aandoet. Voorlopig waren ze – in Europa – alleen te zien in het Londense Hyde Park. Eind juni werd in ons land een Stones-sessie georganiseerd door Radio 1 in het Rivierenhof, maar wie het echte werk wil zien moest er dus een reisje naar Londen voor over hebben, en bereid zijn er aardig wat Engelse ponden voor neer te tellen.

Hyde park heeft voor de geschiedenis van *the greatest rock'n roll band on earth*, zoals de groep weleens genoemd wordt, ook een symbolische betekenis. Het was daar dat ze in 1969 het overlijden van Brian Jones herdachten met een concert. Jagger las er *Adonais* voor, het bekende gedicht van Shelley over de dood van Keats, waarna er honderden witte vlinders gelost werden op het podium. Vervolgens brachten ze meteen een nieuwe wereldhit, *Honky Tonk Woman*. Op de setlist van dat legendarische optreden, waar Jagger over het podium danste in iets wat nog het best beschreven kan worden als een witte tutu, stond ook *Sympathy for the Devil*. Daarna brak er een nieuwe fase aan voor de band. Brian Jones was nog geen maand voor zijn dood vervangen door Mick Taylor, die het ook niet zo heel lang zou volhouden in dit uitzonderlijk milieu.

PRELUDE: JONGETJES MET EEN OBSESSIE VOOR R&B

Het verhaal van de Stones begint in Dartford, een slaapstad op zo'n 25 kilometer van het centrum van Londen, waar de jongetjes Jagger en Richards elkaar voor de eerste keer ontmoeten op de lagere school. Wanneer ze in 1960 beiden in Londen naar school gaan (Jagger aan de London School of

Economics en Richards aan de kunst-academie van Sidcup) zullen ze elkaar opnieuw tegenkomen, dit keer in het station van Dartford. Ze wisselen platen uit van zwarte rhythm-and-bluesmuzikanten als Muddy Waters, BB King en Chuck Berry, allemaal uitgebracht op het legendarische label Chess Records.

Jagger blijkt een groepje te hebben, en Richards sluit zich aan. We zijn begin jaren '60 van de vorige eeuw, en het hippe Londen ademt de geest van de *swinging sixties*. In Liverpool zijn The Beatles er al vanaf 1960, met een piepjonge McCartney, Lennon en een veertienjarige Harrison. Ringo komt er pas in 1963 bij. Jagger en Richards, op hun beurt, vormen Little Boy Blue and the Blue Boys (later The Pretty Things) samen met Dick Taylor op bas. Ze spelen en repeteren bij Jagger thuis. Ze gaan op zoek naar optredens en vooral naar muzikanten die de groep kunnen versterken. Op hun omzwervingen in Londense bluesclubs komen ze in contact met Brian Jones (1942-1969), en de drie besluiten te gaan samenwonen en samen muziek te maken. Brian werpt zich al gauw op als de leider van de band. Ze bezoeken Alexis Korner (1928-1984) en zijn Blues Incorporated, een man die Ginger Baker, Jack Bruce, Charlie Watts

en andere rocklegendes kansen biedt in zijn informele groep in de Marquee Club. Alexis Korner is van onschatbare waarde gebleken voor de ontwikkeling van de Britse R&B scene.

DE GEBORTE VAN DE ROLLING STONES

De jonge groep, vooral een geesteskind van Brian Jones, noemt zich eerst the Rollin' Stones en later The Rolling Stones, naar een nummer van Muddy Waters. Het eerste concert van de Stones dateert van 12 juli 1962 in de Marquee Club in Londen. De toenmalige samenstelling: Mick Jagger, Keith Richards, Brian Jones, Ian Stewart, Dick Taylor en Tony Chapman. De Stones zijn op dat ogenblik nog geen rockband en willen zo ook niet genoemd worden, ze spelen immers de blues van hun muzikale helden. Ze zijn niet meteen geliefd door de conservatieve Engelse pers: 'vijf verschrikkelijke mensapen die de muziek vreselijk verkrachten', is één van de commentaren. Dit bad-boy-imago zullen ze trouwens een tijdlang cultiveren. Het Londense publiek lust er daarentegen wel pap van. In 1963, de Beatlemania is dan al een realiteit, gaan The Beatles naar een concert van de Stones. George Harrison schrijft daarover: 'Het was een wild feest. Het publiek schreeuwde en gilde en danste op de tafels ... De beat van de Stones was heel stevig, deed de muren trillen en leek recht je kop in te gaan. Een fantastische sound.'

Al vlug verlaat Dick Taylor de groep om zich verder op zijn studies te concentreren. In de iets oudere Bill Wyman (°1936, eigenlijk William George Perks) vinden ze een ideale vervanger. Omdat hij zelden op de voorgrond treedt, wordt hij weleens de stille Stone genoemd. Zijn in 2002 verschenen boek *Rollin with the Stones* is trou-

wens een echte aanrader. Hij zal bij de Stones blijven tot 1992, daarna vormt hij de Rhythm' Kings, waarmee hij veel succes zal hebben. Wie in Londen eens origineel wil gaan eten, moet dat beslist doen in Sticky Fingers, het restaurant van Wyman in Philmore

boogiewoogiepianist verdween na een tijdje uit het gezichtsveld. Andrew Loog Oldham, de eerste manager van de band, verwijderde hem eind 1963 uit de band omdat hij vond dat Stewart niet ruig genoeg was en dus niet in het plaatje paste. Stewart zou de Stones

mee moest worden ondertekend door zijn moeder wegens zijn minderjarigheid. Eigenlijk kende hij niet veel van muziek, maar hij kon zichzelf goed verkopen. Later zal hij worden opgevolgd door Allen Klein (1931-2009), een succesvol zakenman en muziekproducer,

© Alex Vanhee

Gardens.

Ook Charlie Watts (°1941), eigenlijk meer een jazzdrummer en op dat moment actief bij Alexis Korner's Blues Incorporated, vervoegt eind 1962 na herhaald aandringen The Stones. Ook hij is een stille, die tot op vandaag nog steeds getrouwd is met zijn Shirley, een uitzonderlijk gegeven voor een lid van de Stones.

In de oorspronkelijke samenstelling vinden we ook Ian Stewart (1938-1985) terug, de zesde Stone. Deze

echter nooit definitief verlaten, hij werd de vaste roadie en probeerde de concerten in goede banen te leiden. Hij beheerde ook de bekende Rolling Stones Mobile Studio. Ian Stewart overleed in 1985 aan de gevolgen van een hartaanval.

Andrew Loog Oldham (Londen, 1944), ontdekte de Stones in de Crawdaddy en bood hen meteen een contract aan. Op dat ogenblik was hij zelf nog piepjong, 19 jaar, en het verhaal gaat dat de overeenkomst met The Rolling Stones

die op zijn beurt kort na het ontslaan van Brian Jones in 1969 plaats moest ruimen voor de *Glimmer Twins* (Jagger – Richards), die vanaf dan de productie zelf in handen nemen.

Na dat eerste optreden in 1962 geraakte alles in een echte stroomversnelling. De Stones groeiden uit tot de antipode van The Beatles, terwijl er tussen beide eigenlijk altijd een goede verstandhouding heeft bestaan. Ze kregen vrij vlug een platencontract bij Decca te pakken, de baas van dat platenlabel had

immers voordien de fout van zijn leven gemaakt door The Beatles af te wijzen. De verhouding met Decca zal later meer dan verzuurd worden en leiden tot allerlei betwistingen.

SONGS SMEDEN

Hun eerste single verscheen in juni 1963 met een song van Chuck Berry: *Come On*. Als tweede single werd in november 1963 *I Wanna Be Your Man* uitgebracht. Geschreven door, jawel, het duo Lennon-McCartney. Het bracht de Stones op het idee om ook zelf nummers te schrijven, en het eerste resultaat daarvan was *Stoned*, uitgebracht als B-kantje van *I Wanna Be Your Man*. Op de credits lezen we dat *Stoned* geschreven werd door Nanker Phelge, een schuilnaam die de Stones gebruikten voor hun eerste zelfgeschreven nummers. Zowel *Come On* als *I Wanna Be Your Man* werden later nooit meer live uitgevoerd door de Stones.

Het schrijfwerk van Jagger en Richards start dus met de spelerei *Stoned*, maar komt pas daarna echt goed op dreef. Een van hun eerste zelfgeschreven hits is het uit 1964 stammende nummer *As Tears Go By*, een monsterhit voor Marianne Faithfull in '64 (de Daily mail schreef daarover 'Miss Lonely snottert zich de top in'). In hun eigen versie is het nummer terug te vinden op *December's Children (and Everybody's)* uit 1965.

Hun eerste album, *The Rolling Stones*, verschijnt in 1964 en bevat een drietal eigen nummers. Tussen het songschrijven door bevestigen de Stones definitief hun reputatie als bad boys. Zo spelen ze in 1964, tijdens hun 3rd British Tour in het Kurhaus in Scheveningen. Na het vijfde nummer wordt het optreden stilgelegd door de oproerpolitie, waarop de fans de zaal slopen. De beelden ervan zijn alom bekend. Ter ondersteuning van hun eerste plaat trekken ze in 1964 ook twee keer naar de VS, waar Bob Dylan een van hun grootste fans blijkt te zijn.

Als songwriters blijven de Stones vanaf '64 de hits aaneenrijgen. Hun eerste nummer 1-hit in de Verenigde Staten

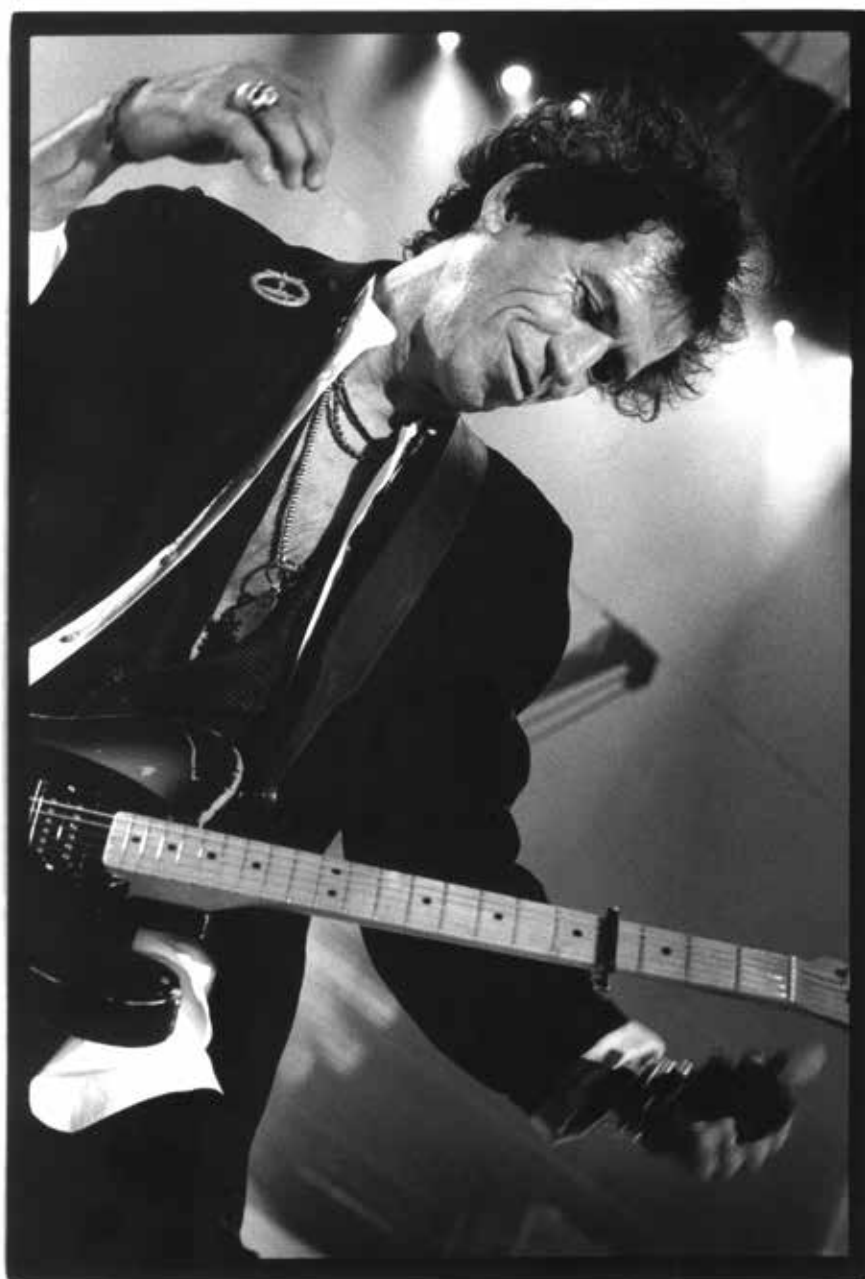
scoren ze in 1965 met *Satisfaction*, en de klassieker *Paint It Black* volgt een jaar later. Het album *Aftermath* uit 1966 is een mijlpaal: het eerste Stones-album dat volledig door de *Glimmer Twins* is geschreven. Het werd een van hun succesvolste albums, met de hits *Under My Thumb*, *Lady Jane* en *Out of Time* (dat een nummer 1-hit werd in de versie van de fantastische vocalist Chris Farlowe).

HET REDLANDS-SCHANDAAL

In 1967 worden de Stones – en in het bijzonder Mick Jagger, Keith Richards en Brian Jones – heel erg aan het opkomende druggebruik gelinkt. Het meeste bekende incident speelt zich af in Redlands, het landhuis van

Richards, waar er bij een politierazzia drugs worden aangetroffen (of werden ze er geplaatst?), en Jagger's vriendin Marianne Faithfull zowaar naakt rondtartelt. Een schandaal maakt zich meester van Engeland, Jagger en Richards worden veroordeeld en gaan zelfs voor enkele dagen achter de tralies. Naar aanleiding van die veroordeling komt een solidariteitsactie op gang, en om de fans te bedanken brengen ze *We Love You* uit.

Richards geraakt ook later door zijn druggebruik en -bezit ernstig in de problemen. Zo lag het feit dat de Stones een wereldtournee moesten af-lasten omwille van Richards' conditie aan de basis voor het vertrek van Mick Taylor uit de band (ook wel omdat hij

© Alex Vanhee

geen credits kreeg voor de nummers waaraan hij meewerkte, onder meer *Time Waits for No One*). In 1977 wordt Richards, die in die periode samen met zijn vrouw Anita Pallenberg flink aan het spul zat, veroordeeld voor drugsbezit. Hij kan ternauwernood de gevangenis ontlopen, en hij belooft een ontwenningsskuur te volgen in de States en er een benefietconcert te spelen voor blinden. Lees er voor meer details gerust Richards' in 2010 verschenen autobiografie *Life* op na: goed geschreven, boeiend en op sommige momenten vooral hilarisch.

GOUDEN ERA

De periode 1968-1974 wordt ook wel de *golden era* van de Stones genoemd,

met muzikale hoogtepunten als *Beggars Banquet* (1968), *Let It Bleed* (1969), en *Sticky Fingers* (1971). Ten tijde van *It's Only Rock 'n Roll* houdt Taylor het voor bekeken. In 1975 wordt Ron Wood (°1947), bekend van The Faces, ingehuurd. Pas twintig jaar later wordt hij een echt bandlid en is hij niet langer een 'huurling'.

Het is op *Beggars Banquet* dat het fameuze nummer *Sympathy for the Devil* staat, geschreven vanuit het standpunt van Lucifer en gebaseerd op het boek *De meester en margarita* van Michail Boelgakov. Het is het zoveelste controversiële nummer van de band en wordt gezien als een oproep tot duivelsaanbidding, maar ook als een protest tegen de oorlog in Vietnam. Het nummer

ontspoot aan het brein van Jagger, zoveel is duidelijk, en het deed hun reputatie alle eer aan. Ook op *Beggars Banquet* staat het al even controversiële *Street Fighting Man*, met in de tekst de veelzeggende woorden 'My name is called disturbance'. *Street Fighting Man* is één van de meest politiek geïnspireerde songs van de Stones, en ademt de tijdsgeest van 1968, het jaar van de grote studentenopstanden. 'It's stupid to think you can start a revolution with a record. I wish you could', zal Jagger er later over zeggen.

In 1969 geven de Stones een *free concert* in Altamont, dat volledig uit de hand loopt. De Hells Angels, ingehuurd om de orde te bewaren, zorgen voor een dodelijk incident. Velen beschouwen dit beruchte concert dan ook als het einde van het hippietijdperk. De band houdt er een serieuze kater aan over, en Jagger en Richards worden bedreigd door de Hells Angels in de States. Een niet te missen tijdsdocument over het concert in Altamont is de film *Gimme Shelter* (naar het gelijknamige Stones-nummer op *Let It Bleed*).

In 1970, het jaar waarin de Beatles splitten, brengen ze met het livealbum *Get Yer Ya-Ya's Out!* hun laatste plaat bij Decca uit. De opvolger, *Sticky Fingers* is het eerste album onder hun eigen label Rolling Stones Records, met de bekende tong van Pashe en een hoesontwerp van Andy Warhol. Bekendste nummers op dit album zijn *Brown Sugar*, *Dead Flowers* en *Bitch*.

In tegenstelling tot de Beatles, blijven de Stones volharden in de boosheid. In 1972 verschijnt *Exile On Main St.*, gevolgd door *Goats Head Soup* met daarop alweer een wereldhit: *Angie*. Over wie dat nummer gaat, is tot op vandaag onderwerp van discussie. Het zou kunnen gaan over Angie, de vrouw van David Bowie met wie Jagger een tijdje een verhouding heeft gehad, maar evengoed over de moeder van Keith.

Richards zware druggebruik in het midden van de jaren '70 bleef niet zonder impact op de band, maar in 1976 nemen ze de draad weer op met het miskende, door de reggaemuziek geïnspireerde album *Black And Blue*.

© Alex Vanhee

DE EIGHTIES: GETROUBLEERDE RELATIE JAGGER-RICHARDS

De jaren '70 worden afgesloten met de nummer 1-hit *Miss You*, terug te vinden op *Some Girls* (1978). De Stones zien elkaar minder en minder, ze komen enkel nog samen voor opnames en concerten. De relatie Jagger – Richards verloopt moeilijk, hun meningsverschillen stapelen zich op.

In de jaren '80 brengen ze een vier-tal albums uit, waaronder *Emotional Rescue* in 1980. Richards is intussen afgekickt van de heroïne, maar blijft toch een cocaïnegebruiker, zo weten we. In 1981 zijn *Start Me Up* en *Waiting On a Friend* populaire nummers van de *Tattoo You*-opnames, het zijn herwerkte songs van vroegere sessies. In de clip bij dat laatste nummer zit Richards op een trap te wachten op Mick Jagger ... Hun relatie geraakt nog meer vertroebeld wanneer Jagger bij het afsluiten van een nieuw platencontract een solocarrière plant (die zal leiden tot twee soloplaten van Jagger). Ook op Live Aid blijkt dat het weer niet goed botert tussen de twee heren, aangezien Jagger met Tina Turner optreedt terwijl Keith Richards, samen met Ron Wood, Bob Dylan vervoegt. Hun zoveelste *big war* is aan de gang. Ondanks dat ze niet echt *on speaking terms* zijn, het is bekend dat voor het album *Dirty Work* uit 1986 de nummers afzonderlijk geschreven werden, blijven de twee elkaar toch op een of andere manier vinden.

Op het einde van de jaren tachtig verschijnt *Steel Wheels*, maar intussen heeft Bill Wyman besloten om de Stones te verlaten (wat hij in 1992 pas effectief doet). De hilarische uitleg is dat hij te veel lijdt onder de vlieg angst. Darryl Jones wordt als bassist ingehuurd en speelt tot op vandaag mee, maar is geen officieel lid van de band.

DE STONES IN HET NIEUWE MILLENIUM

De Stones stoppen er niet mee en overleven zowaar ook de jaren negentig, met een tweetal studio-albums die het niet slecht doen: *Voodoo Lounge* en *Bridges to Babylon* (uit 1997). Ze scoren er zelfs enkele hits mee, waaronder

Anybody Seen My Baby?

In het nieuwe millennium brengen ze *A Bigger Bang* (2006) uit, met daarop *Sweet Neo Con*, een politiek geëngageerd lied over George Bush: *You call yourself a Christian / I call you a hypocrite // You call yourself a patriot / Well / I think you're full of shit //*

In 2008 verschijnt *Shine a Light*, een film van Martin Scorsese, met de beelden van een concert uit 2006. Volgens mij één van de beste concertfilms over de Stones, gemaakt door een monument uit de filmwereld met een enorme belangstelling voor muziek. Het filmfestival van Gent besteedt er in zijn 40ste editie in 2013 aandacht aan, volg de agenda van het festival.

In 2008 sluiten de Stones een nieuw platencontract af met Universal, ze lijken dus niet van plan om er direct mee te stoppen. De Stones zijn veeleer een groep geworden van mensen die elkaar alleen nog ontmoeten als het nodig is, maar toch de drive hebben om door te gaan. Tegen het einde van het eerste decennium van de 21ste eeuw draait de geruchtenmolen weer op volle toeren. Er komt een nieuwe wereldtournee, Charlie Watts gaat de Stones verlaten ... zo wordt gefluisterd. Niets van aan, blijkt. In zijn autobiografie gaat Richards geen problemen uit de weg en schrijft dat hij sinds de jaren tachtig Jagger niet meer kan uitstaan. Alles moet wel met een korreltje zout genomen worden, de haat-liefde verhouding tussen de twee zorgt regelmatig voor zeer gesmaakte uitspraken van Richards over Jagger: 'Ik heb altijd met zijn vrouwen te doen, ze komen altijd uithuilen op mijn schouders. Dan zeg ik maar tegen ze, hoe denk je dat ik mij voel? Ik zit voor altijd met hem opgescheept.'

De Stones blijven intussen materiaal uitbrengen. In de voorbije jaren zijn inmiddels alle albums en singles van de Stones heruitgegeven, soms in peperdure boxen. Ook de zesde Stone is nooit ver weg. In 2011 verscheen een hommage aan Ian Stewart: *Boogie 4 Stu*, van de pianist Ben Waters. De Stones verleenden er hun medewerking aan. Het is niet de eerste keer dat ze

Stewart eren: op *Dirty Work*, uitgebracht kort na Stewarts dood namen ze al een tributenummer voor Stu op. In november 2012 verscheen de nieuwe *greatest hits* compilatie, *GRRR!*, met daarop twee nieuwe nummers. Ik moet zeggen dat *Doom and Gloom* mij heeft verrast, de mannen zijn duidelijk nog niet uitgeblust.

Sinds midden jaren negentig van de vorige eeuw tot nu trekken ze ook nog regelmatig op tour. In 2012 vatten ze de *50 & Counting Tour* aan, vijf jaar na *A Bigger Bang Tour*. De zeventigers veroveren opnieuw de podia en doen waar ze al 50 jaar straf in zijn: *live performance*. Het is deze tour die hen naar London bracht op 6 en 13 juli.

EPILOOG: (MEER DAN) ONLY ROCK & ROLL

Tot slot nog dit: de Britse muziek boemde in de jaren zestig, gebaseerd op de Amerikaanse blues. Die muziek was toen in de States echter nog niet bekend bij het grootste deel van het publiek. Mensen als John Lee Hooker, Muddy Waters, Ray Charles krijgen pas bekendheid nadat de Engelse muziek, ook wel The British Invasion genoemd, de VS veroverd.

In *The Blues*, alweer een documentaire van Scorsese (2003), wordt dat goed geïllustreerd. De Britse rockbands doorbraken de segregatie in de States door op te treden met zwarte muzikanten, wat in het begin van de jaren zestig *not done* was. Zwarte muziek werd niet zomaar gespeeld of gedraaid bij blanke zenders. Het is duidelijk dat de rockmuziek uit de jaren '60 en '70 het einde van die kwalijke segregatie mee heeft veroorzaakt. Alleen daarvoor zijn de Stones, Clapton en vele andere rockers uit de *sixties* zo belangrijk.

U moet alleszins niet verwachten dat The Rolling Stones anno 2013 een volledig nieuw concept gaan presenteren, maar telkens blijkt welke kracht er live van die band uitgaat. Ze worden niet voor niets *the greatest rock'n roll band on earth* genoemd.

Dany Vandenbossche

Mens in meervoud

Marcel Vanslembrouck treedt buiten zichzelf

Het gedicht *In een stuk glas* uit de bundel *Buitenshuid* (Uitgeverij Koen Gevaert, 2013) – de titel is een gepast neologisme – laat zien dat Marcel Vanslembrouck (1947) gefascineerd is door het fenomeen dat hem toelaat – en soms dwingt – zichzelf in velerlei vermommingen en in veelvoud te zien. Als een vertrouwde vreemde, een dubieuze intimiteit. ‘De werkelijkheid is dat beeld van ons dat in / iedere spiegel verschijnt, een spiegelbeeld dat dankzij ons bestaat, dat ons vergezelt, dat / gebaart en weggaat, maar altijd opdraaft zodra we ernaar zoeken’. Dit aan Jorge Luis Borges ontleende motto laat vermoeden dat de dichter een confrontatie aangaat met zijn spiegelbeeld, een spiegelbeeld waarvoor hij mooie metaforen bedenkt: ‘vermist zelfportret’, ‘weerbeeld’, ‘stomme tweelingbroer’.

Deze thematische bundel is ook vormtechnisch consequent. Alle gedichten zijn op hetzelfde stramien geweven: tweeregelige rijmloze strofes – in regel zes, maximum elf. Enkele gedichten bestaan uitsluitend uit gesloten disticha (één zin, een enkele keer twee), in andere gedichten wordt de grammaticale zin via enjambement over meerdere strofes verdeeld.

De confrontatie met zijn spiegelbeeld is een confrontatie met zijn zelfbeeld. Met zijn evenbeeld, met zichzelf, met zijn ijle dubbelgangers, waargenomen van op afstand. Van op variabele afstand en vanuit, letterlijk en figuurlijk, diverse standpunten.

Hij kan zijn alter ego toevallig ontmoeten – en dat kan hem zinnen, of niet – hij kan hem ontvluchten, of hij kan hem opzoeken. Hij kan zijn zelfkant zien en denken dat het een optische illusie is.

Hij kan ook zichzelf verkennen ‘in de spiegelglazen van iemands bril’, schrikbarend geconfronteerd worden ‘met meer dan één van mijn verschijningen tegelijk’. Enkelvoudig is zijn vluchtig lichtbeeld niet. Vleidend evenmin: ‘ik oefen verbeteren de schrikbarende confrontatie / met meer dan één van mijn weerschuinen tegelijk. // Schier eindeloos betrap ik me / in tot lens geslepen glazen nullen’. *Buitenshuid* is geen spiegel van ijdelheid, geen uiting van narcisme.

In enkele gedichten is het de spiegel die spreekt, raad of een mening geeft. En klaagt: ‘Dat ik gratis werk, levenslang wachtdienst klop / en het bestaan aan weerskanten

In een stuk glas

In een vierhoekig, alleengelaten stuk glas
dringt een van mijn aanwezigheden door

tot diep in de wederhelft.
Een vermist portret van mij komt er zichzelf

als een groetend toeval tegen.
Terwijl de ene gelijkenis de andere overlapt.

schragen de begrippen links en rechts elkaars omgekeerde,
twijfelt het waarmerk van echtheid

tussen wat hier binnen of daar buiten gebeurt.
Nergens dan in een spiegel zie ik mij

levensgroot afgebeeld met de vraag
waarom mijn lichaam meervoudig door licht bestaat.

ken, acht geen oog’.

Ook in *Aan een lezer* zijn de rollen omgekeerd, wordt de situatie vanuit de spiegel gezien, becommentarieert de spiegel de lezer in juxtapositie die hij weerkaatst. Hij besluit met een heel mooi beeld: ‘Kijk, in mij rust er op je schoot een reuzenvlinder, / de vleugels vouwen banen open voor al wat landen wil.’

Tot zover lijken beeld en spiegelbeeld elkaar au sérieux te nemen, maar in het laatste gedicht, in de *Lachspiegel*, wordt, zegt de dichter, ‘mijn lichaam en de ernst van zijn delen // door stralenbundels middenin de spot gebracht’. Nochtans: ‘altijd wil niets van mij zich beetgenomen voelen’. Maar in het spiegelpaleis wordt hij geconfronteerd op een wijze die mij aan het werk van Francis Bacon doet denken. Hij valt uiteen in een veelvoud van burleske fragmenten. Hij vervreemdt van het vertrouwde en deze ont-hullende confrontatie krijgt een Freudiaans aspect: ‘Hoe langer ik de eigendunk aan het knotsgekke toets / hoe meer tronie van schobbejak over mijn braafheid schuift’ en een even Freudiaans slot: ‘Om alle omstanders en hun lachsalvo’s te zien uiteenspatten / puil ik ronde bommen als vissenogen tussen mijn wimpers uit’.

Renaat Ramon

Sereen

Ahmet Hamdi Tanpınar

Ahmet Hamdi Tanpınar (1901-1962) is een van de grondleggers van het Turkse modernisme. Hij heeft zowel proza, poëzie als studies over literatuur, beeldende kunst en muziek geschreven. Het is dan ook enigszins bevreemdend dat er van zijn werk lange tijd geen enkele Nederlandse vertaling te vinden was. Daar kwam in 2009 gelukkig verandering in toen Hanneke van der Heijden *Het Klokkengelijkzetsinstituut* (1954) vertaalde. Een heerlijke satirische roman die het snelle proces van modernisering, dat Turkije na de stichting van de republiek onderging, op de korrel neemt. Nu is ook *Sereen* (1949) beschikbaar in het Nederlands.

Tanpınar schrijft over de breuk tussen het Osmaanse rijk en het moderne Turkije. Over Oost en West. Over traditie en vernieuwing. De auteur was een groot kenner van de negentiende-eeuwse Osmaanse cultuur en literatuur. Hij beleefde zelf de omwenteling: hij was als twintiger getuige van de stichting van de moderne Turkse republiek. In zijn werk wil hij uitdrukkelijk invloeden van beide tradities verwerken en op die manier kan hij gezien worden als een van de eerste critici van de hervormingen van Atatürk. Zo heeft hij in *Sereen* vaak gebruik gemaakt van archaïsche Osmaanse woorden. De hervormingen van Atatürk hadden immers ook een grote invloed op de taal: het Arabisch schrift werd vervangen door het Latijnse en de taal diende te worden gezuiverd van alle Perzische en Arabische invloeden die eigen zijn aan de Osmaanse taal. Op die manier zou een zuivere Turkse taal bekomen moeten worden. Tanpınar heeft zich hiertegen verzet. In *Sereen* lezen we dan ook: 'Maar ook om een sprong te kunnen maken, om een andere horizon te kunnen vinden moet je met beide benen stevig op de grond staan. Je moet een identiteit hebben ... Iedere natie ontleent die identiteit aan haar verleden.'

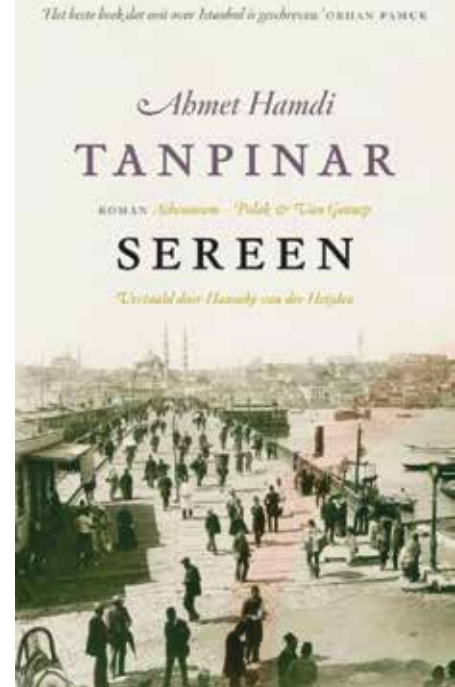
'Sereen' is een schets van een tijdsgeest, een bedwelmende liefdesroman, een filosofisch traktaat en een roman over Istanbul

Sereen is een stilistisch pareltje van vijfhonderd bladzijden. Het boek speelt zich af aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog. Begin jaren twintig al was Turkije onder Atatürk een seculiere republiek geworden. Mümtaz dwaalt door Istanbul op zoek naar medicijnen en een dokter

voor zijn zieke neef. Dit eenvoudige gegeven is slechts de aanleiding voor de auteur om te mijmeren over Istanbul, de Bosporus, de Turkse cultuur en het leven van Mümtaz en zijn geliefde Nuran. Meer nog: Mümtaz kan onmogelijk de stad, de Bosporus, de oude muziek en zijn geliefde van elkaar scheiden. Hij vraagt zich af of hij en Nuran van elkaar houden, of van de Bosporus. Een zomer lang beleefden ze een heftige romance. Een avontuur dat niet evident is, want Nuran heeft al een dochter en was net gescheiden van haar man. Om de zaak iets complexer te maken is er ook nog Nuat, een familielid van Mümtaz, die eveneens verliefd is op Nuran. Het liefdesavontuur van Mümtaz en Nuran blijft echter niet duren: na de zelfmoord van Nuat besluit Nuran terug te gaan naar de vader van haar dochter.

Heb ik nu teveel van het verhaal verteld? Neen. *Sereen* is immers geen thriller maar staat en valt met het wondermooie taalgebruik. De roman is een literaire klassieker die op vele manieren kan worden gelezen. Het is een schets van een tijdsgeest, een bedwelmende liefdesroman, een filosofisch traktaat en een roman over Istanbul. Het boek is door het wijdlopiege taalgebruik en de vele filosofische overwegingen wel veel zwaarder dan de eerder gepubliceerde roman *Het Klokkengelijkzetsinstituut*. Uitgeverij Athenaeum – Polak & Van Genneep gaat met de vertaling van *Sereen* dan ook dwars in tegen de huidige tendens om alles luchtiger, spannender en gemakkelijker te maken. Het lezen van Tanpınar vergt immers enige intellectuele inspanning. *Sereen* is geen eenvoudig boek. Niettemin moet de lezer doorzetten. Indien hij dit niet doet mist hij wonderschone zinnen:

'Op dit ochtendlijk uur was het werkelijk iets moois om te

leven. Alles was mooi, fris en harmonieus. Het kwam je met de zachtheid van een glimlach tegemoet en Mümtaz had het idee dat hij op dit uur voor eeuwig naar een acaciablaadje, de snoet van een dier, iemands hand, kon blijven kijken zonder er ooit genoeg van te krijgen. Want alles, allemaal was het mooi.'

Een dikke pluim dus ook voor vertaalster Hanneke van der Heijden die, zoals altijd (ze vertaalde eerder al onder andere *Het Klokkengelijkzetsinstituut*, talrijke boeken van Orhan Pamuk en het indrukwekkende *Het leven in*

stukken van Oğuz Atay) het Turks weet om te zetten in indrukwekkend en elegant Nederlands proza. Wie verder geïnteresseerd is in Turkije en Turkse literatuur kan terecht op haar website www.literatuuruitturkije.nl.

Kris Velter

Ahmet Hamdi Tanpınar, *Sereen*. Vertaling Hanneke van der Heijden. Uitgeverij Athenaeum-Polak & Van Genneep: 2013, 528p. ISBN: 9789025370114.

Ik krijg het moeilijk uit mijn hoofd

Ilse Vande Walle en Liselot Willems zijn twee ervaren begeleidsters in de slachtofferhulp en die ruime praktijkervaring laat zich voelen, in wat ik nog het liefst als een soort handleiding en/of 'werkboek' beschouw. In deze lijvige (416 blz.) publicatie laten ze vijfenvijftig Vlaamse en Nederlandse kinderen, jongeren en hun ouders aan het woord over een traumatische gebeurtenis die ze hebben meegemaakt en hoe ze daar trachten mee om te gaan.

De slachtoffers treden als ervaringsdeskundigen op en uit hun verhaal kunnen lotgenoten en hulpverleners heel wat leren

Ze zijn allemaal geconfronteerd met verschillende vormen van geweld (overval, aanranding, seksueel misbruik) of met het plotseling overlijden van een geliefd persoon door ongeval, zelfdoding of moord. Tragedies die een enorme impact hebben op het dagdagelijks bestaan en waarvan de gevolgen zich soms een leven lang laten voelen. De titel van het boek *Ik krijg het moeilijk uit mijn hoofd* spreekt voor zich.

Het vernieuwende en baanbrekende karakter van dit boek is het grote gewicht dat de auteurs geven aan de getuigenissen van de direct betrokken partijen. Om het in het vakjargon uit te drukken: de slachtoffers treden als ervaringsdeskundigen op en uit hun verhaal kunnen lotge-

noten en hulpverleners heel wat leren. Origineel is ook de onorthodoxe opbouw van het werk. Daar waar de meeste auteurs het klassieke schema volgen, beginnend met theoretische beschouwingen, gevolgd door de methodiek en besluitend met praktijkvoorbeelden, gooien Vande Walle en Willems deze volgorde om. De eerste twee delen – goed voor ongeveer 3/4de van het volume – omvatten getuigenissen van ouders en kinderen. Dan volgt een derde deel dat een soort handleiding vormt met door de slachtoffers zelf geformuleerde tips en adviezen. Pas daarna sluit het boek af met enkele theoretische achtergronden.

Sterk is ook dat al dit getuigenissenmateriaal goed gestructureerd wordt opgebouwd. We krijgen eerst het verhaal van de feiten. Daarna komen gevoelens en reacties aan bod. Vervolgens het optreden van de politie, de confrontatie met de dader(s) en de juridische afwikkeling. Er is telkens ook aandacht voor 'wat helpt' en hoe kinderen, jongeren en ouders omgaan met het verwerkingsproces.

Ik krijg het moeilijk uit mijn hoofd is een fraai uitgegeven, waardevolle gids, een soort onmisbare handleiding voor zowel lotgenoten als professionele hulpverleners.

Pierre Martin Neirinckx

Ilse Vande Walle en Liselot Willems, *Ik krijg het moeilijk uit mijn hoofd*. Getuigenissen van kinderen, jongeren en ouders na een misdrijf of een plotseling overlijden. Witsand Uitgevers: 2013, 416 pag. ISBN 978 94 9038 270 4.

Onvoltooid verleden

Het is niet altijd makkelijk periodes uit het verleden af te sluiten. Ieder van ons wordt soms ingehaald door een onvoltooid verleden. Vertaald naar film kan dit grootse verhalen opleveren. De Iraanse grootmeester Asghar Farhadi maakte er het uiterst intelligente familiedrama *Le Passé* over. Bij Australiër Baz Luhrmann, regisseur van de musicals *Romeo + Juliet* en *Moulin Rouge*, mondde het dankzij de bestseller van F. Scott Fitzgerald uit in een capricieuze spektakelfilm.

Le Passé

© Cinebel

Asghar Farhadi, die vorig jaar met *A Separation* de Oscar voor de beste buitenlandse film won, gooide op het recente filmfestival in Cannes opnieuw hoge ogen met een nieuwe film rond een gecompliceerde echtscheiding.

Op verzoek van zijn Franse echtgenote Marie keert Ahmad, na vier jaar Teheran, terug naar Parijs. Zij wil van hem scheiden om opnieuw te kunnen trouwen met de jongere Samir, die bij haar inwoont met zijn zoon uit een vorig huwelijk. Gedurende zijn bezoek observeert Ahmad dit nieuw samengesteld gezin en merkt allerlei spanningen op. Hij ontdekt dat Marie en haar dochter Lucie (ook uit een ander huwelijk) een uiterst moeilijke relatie

met elkaar onderhouden. Marie vraagt Ahmad een goed en diepgaand gesprek met haar te voeren, wat hij ook doet. Maar om het conflict van het heden te kunnen oplossen, moet hij in het verleden van verschillende personen graven. Lucie vertrouwt de nieuwe vriend van haar moeder totaal niet. De ex-vrouw van Samir ondernam een poging tot zelfdoding in het bijzijn van haar kind en ligt nu al maandenlang in coma in het ziekenhuis. Lucie wil niet liever dat Samir de relatie met haar moeder verbreekt. Ahmad steekt heel diplomatisch zijn licht op via diverse kanalen en wordt geconfronteerd met onwaarheden uit een verleden waar hij zelf ook deel van uitmaakt.

De film is een doordachte analyse van het leven zelf, waarin het verleden bepalend is voor het heden en de toekomst

Gewoontegetrouw zet Farhadi een stevige brok cinema neer, steunend op een ijzersterk scenario en oerdegelijk acteerwerk. Neem nu Tahar Rahim bijvoorbeeld, die door zijn acteerprestatie in *Un Prophète* wereldberoemd werd. Ook in deze film zet hij opnieuw een rol neer om u tegen te zeggen. Hij leeft werkelijk in het personage van een man die het goed bedoelt, maar zijn goede bedoelingen niet weet waar te maken. Bérénice Bejo werd gelauwerd als beste actrice in Cannes voor haar vertolking in *Le Passé*.

Asghar Farhadi is een intelligent cineast die sfeer kan scheppen via zijn haarscherpe observatie. Hij slaagt erin zijn toeschouwers 130 minuten lang in zijn greep te houden dankzij een fenomenaal uitgedokterd plot, graf-fineerde dialogen en de fascinerende beeldregie van Mahmoud Kalari. *Le Passé* maakt zijn titel volkomen waar en wroet en wrikt ongegeneerd in het leven van zijn protagonisten. De film is een doordachte analyse van het leven zelf, waarin het verleden bepalend is voor het heden en de toekomst.

Le Passé, regie: Asghar Farhadi, met: Bérénice Bejo, Tahar Rahim, Ali Mosaffa, Babak Karimi en Pauline Burlet. Frankrijk, 2013, 130 min.

© Cinebel

The Great Gatsby

Een van de grootste klassiekers uit de Amerikaanse literatuur is wellicht *The Great Gatsby* van F. Scott Fitzgerald uit 1925. Het verhaal van een straatarme jongen die miljardair wordt, sprak en spreekt natuurlijk tot de verbeelding.

In het voorjaar van 1922 verlaat de schrijver Nick Carraway het Midwesten en verhuist naar New York City. Hij jaagt zijn eigen *American Dream* na en neemt zijn intrek in de buurt van de mysterieuze, altijd feestende miljonair Jay Gatsby. Ook zijn nicht Daisy en haar man Tom Buchanan, een adellijke rokkenjager, wonen in deze stad. Nick wordt de fascinerende wereld van de superrijken ingezogen en is getuige van obsessie, waanzin en tragedie. Op een dag krijgt Nick een uitnodiging om een van de feesten van Gatsby bij te wonen. Na zijn aankomst komt hij al snel tot de ontdekking dat geen van de honderden gasten Gatsby persoonlijk kent, noch een uitnodiging ontving. Nick verneemt dat Gatsby in 1917 een kortstondige, maar hartstochtelijke relatie beleefde met Daisy en nog steeds smoorverliefd op haar is. Met zijn extravagante levensstijl en

grootse feesten hoopt hij dat Daisy ooit terug voor zijn deur staat. Op verzoek van Gatsby regelt Nick een ontmoeting tussen het tweetal in zijn huis en na een aanvankelijk ongemakkelijke ontmoeting, herontdekken ze de romantiek en beginnen een affaire.

Luhrmann maakte er een spetterende prent van vol kitsch en kleur, maar diepgang moet je met het vergrootglas zoeken

Francis Ford Coppola verwerkte het boek al eerder tot een filmscenario in 1974, Jack Clayton stond toen in voor de regie. Robert Redford vertolkte Jay Gatsby en was verder te zien aan de zijde van ondermeer Mia Farrow. De film werd met gemengde gevoelens onthaald, maar won toch twee Oscars.

Liefhebbers van F. Scott Fitzgeralds klassieke roman waren vooraf sceptisch of Luhrmann als regisseur wel zou kunnen doordringen in de lagen van droeve ironie binnen deze liefdes-

driehoek. Maar ook Luhrmann is hier niet in geslaagd. Hij levert een goede film af, maar geen goede verfilming. Luhrmann maakte er een spetterende prent van vol kitsch en kleur, maar diepgang moet je met het vergrootglas zoeken. Jammer is bijvoorbeeld dat de alles verterende passie tussen Gatsby en Daisy grotendeels de mist in gaat door de bijna steriele vertolkingen van de hoofdacteurs. Er zitten nog wel sterke dramatische momenten in, zoals de huiveringwekkende zwembadscène, maar over het algemeen overheerst toch het spektakel. Heel wat Amerikaanse critici vinden dan ook dat de cineast de door miljoenen geliefde roman heeft herschapen in een soort pretpark, en dat hij flink naast de *spirit* van het boek heeft geklauwd. Het is een feit dat Luhrmann meer op uiterlijk schoon heeft gemikt – ook wat zijn acteurs betreft – dan op inhoud.

The Great Gatsby, regie: Baz Luhrmann, met: Leonardo DiCaprio, Tobey Maguire, Carey Mulligan. VS / Australië, 2013, 143 min.

André Oyen

Iets over vuisten en hersenen

Vooraleer ik voor enkele luttele weken met welverdiende vakantie ga om grondig uit te rusten, is het meer dan noodzakelijk dat ik mij vooraf nog eventjes moe(deloos) maak met het bedenken en het schrijven van een coda. Want wat moet een coda-lezer zonder coda? Wat moet een coda-lezer zonder de gebruikelijke lectuur van enige diepgaande levenswijsheid?

Alhoewel ik ze persoonlijk nog niet heb kunnen bekijken, vermoed ik met enig optimisme dat mijn hersenen qua omvang zo groot zijn als mijn twee vuisten samen. Afgezien van het feit dat vuisten hard zijn en hersenen meestal week, bestaat er nog een ander verschil dat nog meer fundamenteel is: met hersenen kan men *begrijpen*, met vuisten alleen maar *grijpen*. Dit impliceert nog een hemelsbreed verschil tussen beiden. Grijpen kan men alleen doen met dingen die zich op een bepaald moment binnen een bepaalde omgeving bevinden. Men zou kunnen zeggen dat alle grijpbare dingen *hic et nunc* zijn. Daartegenover staat, dat *begrijpen* onbegrensd kan in ruimte en tijd. Men kan bijvoorbeeld een gebeurtenis begrijpen die duizend of zelfs tienduizend jaar geleden aan de andere kant van de wereld heeft plaatsgevonden.

Het verschil tussen vuisten en hersenen is blijkbaar bij alle mensen waar ook ter wereld gemeenschappelijk. De Fransen spreken van *prendre* en *comprendre*, in het Duits heet het *greifen* en *begreifen* en de Spanjaarden houden het bij *prender* en *comprender*. Indien ik verstandiger zou zijn – met andere woorden indien mijn hersenen groter zouden zijn dan mijn vuisten of met nog andere woorden gezegd, indien mijn vuisten kleiner zouden zijn dan mijn hersenen – zou ik wellicht meer

talen kennen en nog meer voorbeelden kunnen aanhalen.

In deze context van tegenstellingen en overeenkomsten valt mij plots het woord 'mokerslag' te binnen. Volgens de Dikke Van Dale (niemand kan zich zijn voornaam herinneren en daarom noemt men hem gewoonweg 'De Dikke') betekent een moker een zware vuistslag. Een mokerslag kan men dus geven met de vuist, maar ook en wellicht nog erger met de hersenen. Wanneer iemand in die goede oude tijd beweerde en bovendien bewees, dat de aarde rond de zon draait en niet andersom, was dit voor velen een mokerslag voor hun moeder de heilige kerk en duurde het een tijdje vooraleer in de desbetreffende geschriften en op de daarbij aansluitende brandstapels orde op zaken kon worden gesteld.

In deze context valt mij eveneens plots de naam te binnen van de filosoof Etienne Vermeersch. Wan-

neer het inderdaad juist zou zijn, dat de omvang van de hersenen van een man – de vrouwen laten we even buiten aanschouwing omdat ze niet over harde vuisten, maar over tedere handen beschikken – gelijk is aan zijn twee (samen)gebalde vuisten, dan mogen wij veronderstellen dat Etienne Vermeersch over vier (of desgevallend méér) vuisten beschikt, waarmee hij de goed- en godgelovige mensen wekelijks op de Vlaamse TV onweerstaanbare mokerslagen kan toedienen.

In de vorige coda van de hand van Louis Borgesius heb ik immers tot mijn grote genoegdoening kunnen lezen, dat Etienne Vermeersch altijd groot gelijk heeft. Dit verklaart waarom de dodenakkers in arm Vlaanderen – op diplomatische wijze vermijd ik het woord kerkhof – overvloedig bezaaid liggen met zijn gekneusde slachtoffers.

Johan Soenen

De volgende nieuwsbrief verschijnt op 1 oktober 2013. Bijdragen hiertoe worden ten laatste op 5 september 2013 verwacht op onze redactie.

AALST

VRIJDAG 20 SEPTEMBER 2013, 14:00

'Met Willems op de koffie'

WILLEMSFONDS AALST

We spreken om 14:00 af in de zaal van de Graaf van Egmont, met koffie en gebak. We lanceren hier onze maandelijkse middagbijeenkomst 'Met Willems op de koffie'. De eerste keer zitten Jan Dooms en Michel De Gols op de sofa bij de moderator. Om 14:30 vertellen ze over het rijke liberale sociale leven.

Deelname: € 5 p.p. (koffie/gebak/sprekers)
Info en inschrijving: willemsfonds.aalst@gmail.com
Miguel Stas, 0487 27 01 63.
Locatie: Graaf Van Egmont, Grote Markt 1, 9300 Aalst.

BAASRODE

ZONDAG 1 SEPTEMBER 2013, 8:30

Bezoek aan Brugge

WILLEMSFONDS BAASRODE

PROGRAMMA

- 8:30 Vertrek vanuit Dendermonde
- 9:45 Aankomst Brugge
- 10:00 Start wandeling 'Het Stille Brugge, volkse buurten van de binnenstad'
- 12:00 Lunch in brouwerij De Halve Maan
- 14:00 Bezoek aan het chocolademuseum
- 16:00 Terrasje in de binnenstad

Deelname: onbekend bij het ter perse gaan.
Info en inschrijving: Sander Dalle (voorzitter),
0478 05 07 22 - wfbasasrode@gmail.com.

DINSDAG 10 SEPTEMBER 2013

Bezoek aan Ieper

WILLEMSFONDS BAASRODE I.S.M. LBG BUGGENHOUT

Geen verdere info beschikbaar bij het ter perse gaan.
Info en inschrijving: Sander Dalle (voorzitter),
0478 05 07 22 - wfbasasrode@gmail.com.

DONDERDAG 19 SEPTEMBER 2013

Boswandeling in Buggenhout

WILLEMSFONDS BAASRODE I.S.M. LBG BUGGENHOUT

Geen verdere info beschikbaar bij het ter perse gaan.
Info en inschrijving: Sander Dalle (voorzitter),
0478 05 07 22 - wfbasasrode@gmail.com.

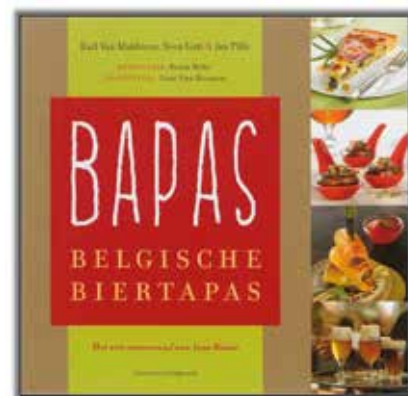
DENDERLEEUEW

DONDERDAG 26 SEPTEMBER 2013, 14:00

Voordracht 'Bapas: Belgische biertapas'

Karl Van Malderen

HVV DENDERLEEUEW I.S.M.
UPV EN MET STEUN VAN DEMENS.NU

Karl Van Malderen, bezieler en initiatiefnemer van het Bapas of Belgische biertapas concept, komt een uiteenzetting geven rond *food & beerpairing*. Samen met Sven Gatz schreef Karl het eerste Bapas kookboek, waarin hij verantwoordelijk was voor de culinaire creaties telkens in combinatie met aangepast Belgisch kwaliteitsbier.

Bapas staan voor authenticiteit en originaliteit, een beleving waar intens genieten in een gezellige sfeer voorop staat. Ter plaatse zullen we samen proeven van streekproducten en streekbieren.

We zorgen voor het proeven van een streekbiertje van Jef Van den Steen, brouwerij De Glazen Toren met bijpassende bapa.

Deelname: € 5.
Info en inschrijving (aangeraden):
info.hvvdenderleeuw@gmail.com - 053 66 99 66.
Locatie: 't Kasteeltje, Stationsstraat 7, 9470 Denderleeuw.

EVERGEM

DONDERDAG 19 SEPTEMBER 2013, 20:00

New B - een andere bank is echt mogelijk

Marc Bontemps

VERMEYLENFONDS EVERGEM

Een transparante, sobere, eenvoudige bank die investeert in de reële economie. Een bank waar je zelf mee aan het stuur zit. Tienduizend burgers en meer dan vijftig organisaties zijn overtuigd dat het mogelijk is.

Daarom stellen ze alles in het werk om deze bank op te richten.

Gratis toegang.

Info: Gilbert Roegiest, 0479 79 34 79

gilbert.roegiest@telenet.be.

Locatie: Zaal Germinal, Velodroomstraat 25, 9940 Evergem.

GENT

ZONDAG 1 SEPTEMBER 2013, 11.00

Literair aperitief over De School van Toen

Anne Cocriamont

WILLEMSFONDS GENT

De School van Toen verzamelt, inventariseert en bewaart schoolmeubilair, didactisch en iconografisch beeldmateriaal. Eigenlijk zowat alles over de geschiedenis van het onderwijs in het algemeen en van de stad Gent in het bijzonder. In de School van Toen kunnen de bezoekers de schoolsfeer van vroeger zelf ervaren.

Hoewel de School van Toen een stedelijk museum is, wordt de dagelijkse werking en collectievorming grotendeels gerealiseerd door vrijwilligers. Anne Cocriamont is zo'n bevoegde vrijwilliger. In die mate zelfs, dat ze een biografie in boekvorm opstelde over de School van Toen. De biografie behandelt het gebouw, hoe en waarom het er kwam,

de dreiging met sloop en de uiteindelijke klassering. Maar ook de schoolbevolking en de gangbare schoolpraktijken uit die tijd. De biografie behandelt eveneens, vanaf 1992, de functie als museum met zijn Raad van Bestuur, de volledige collectievorming en hoe die ontsloten wordt.

Gratis deelname.

Info en inschrijving: Adrien De Vos - 09 220 55 15

adrien.devos@vrt.be.

Locatie: Lakenmetershuis, Vrijdagmarkt 24-25, 9000 Gent.

WOENSDAG 4 SEPTEMBER 2013, 15.00

Leesclub Zot van lezen! 'Het verdriet van België'

KUNST IN HET GEUZENHUIS

De leesclub bespreekt *Het verdriet van België*, het magnum opus van Hugo Claus. Op 12 oktober organiseren het Geuzenhuis en het Willemsfonds het literair festival Het Betere Boek, met Claus als centrale figuur. Meer info vindt u terug in onze cultuurrubriek op pagina 34.

Deelname: gratis, mits lidmaatschap

Kunst in het Geuzenhuis vzw.

Info: griet@geuzenhuis.be - 09 220 80 20.

Locatie: Geuzenhuis, Kantienberg 9, 9000 Gent.

VRIJDAG 6 SEPTEMBER 2013, 20.00 - 23.00

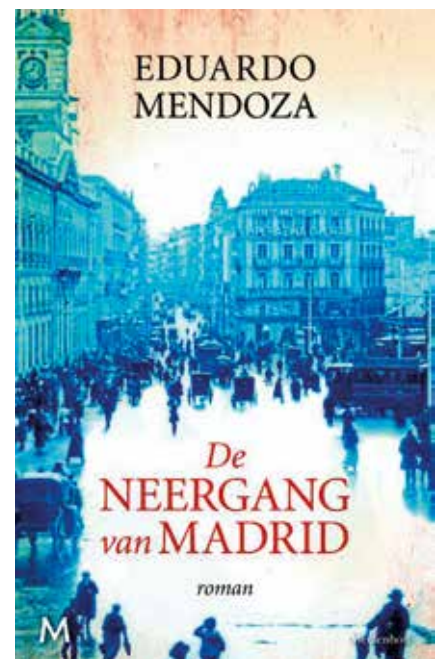
Boekbespreking 'De neergang van Madrid' – Eduardo Mendoza

Leesclub 'De Avonduren'

UPV GENT-EEKLO

Spanje, 1936. De Engelse kunstkenner Anthony Whitelands arriveert in Madrid met de opdracht een collectie schilderijen te taxeren bij de hertog van Igualada. Die wil een deel van zijn collectie verkopen om zijn vertrek uit Spanje te kunnen financieren. Het land staat immers aan de rand van een burgeroorlog. Socialisten, falangisten, anarchisten, militaristen, ze staan allemaal agressief in de startblokken.

Whitelands wordt geconfronteerd met een kostbaar doek van Velázquez, maar ook met de mooie dochter van de hertog en haar fascistische vriend. Hij komt in contact met steeds meer personen die er vrijwel allemaal een dubbele agenda op na houden. Hij raakt steeds verder verstrikt in een web van intriges en kan met grote moeite zijn neutraliteit ten opzichte van alle partijen handhaven.

Het is indrukwekkend hoe bestaande feiten en personages in het fictieve verhaal zijn verweven. *De neergang van Madrid* is een fenomenale, spannende en vermakelijke historische roman.

Inkom: € 10.

Info en inschrijving: Geert Boxstael

geert.boxstael2@telenet.be - 0496 53 99 76 - 09 269 07 10

(graag vooraf een seintje).

Locatie: Hofstraat 353, 9000 Gent of

Gentse Steenweg 18, 9900 Eeklo.

DINSDAGEN 10, 17 EN 24

SEPTEMBER 2013, 13.30 - 17.00

Cyclus : 'Een koninginwedstrijd' – Elisabethwedstrijd

Sessie 2013 herbekeken, beluisterd en beoordeeld

Muziekclub 'Capriccio'

UPV GENT-EEKLO

- 10 / 9 sonates gespeeld door Andrew Tyson (Mozart nr. 15) en Zuo Zhang (Beethoven nr. 18)
- 17 / 9 'In the wake of Ea' van Michel Petrossian. Uitvoerders: Boris Giltburg, Andrew Tyson en David Fung
- 24 / 9 De Concerti – deel 1. Zuo Zhang (Tchaikovsky nr. 1) en David Fung (Brahms nr. 2)

Inkom: € 10.

Info en inschrijving: Geert Boxstael
geert.boxstael2@telenet.be - 0496 53 99 76
09 269 07 10 (graag vooraf een seintje).
Locatie: Hofstraat 353, 9000 Gent.

WOENSDAG 11 SEPTEMBER 2013, 14.00

Filosofische praatnamiddag 'Vrijzinnig humanisme. Een kennismaking en uitdieping'

Peter Algoet

GENTSE GRIJZE GEUZEN

'Vrijzinnig humanisme' is een levensbeschouwing, een kijk op het leven en ook een manier van leven. 'Vrijzinnigheid' staat voor vrij denken, vrij onderzoek en vrij handelen. 'Humanisme' staat voor waarden als menselijke waardigheid, gelijkwaardigheid van man en vrouw, verdraagzaamheid, emancipatie en solidariteit.

Maar, als je wat dieper graaft, wat houdt vrijzinnig humanisme dan nog allemaal in? Welke opvattingen en visies omvat het en hoe vertaalt zich dat naar de praktijk, in ons dagelijks leven? Dat is niet zomaar in een-twee-drie uit te leggen. Daarom heeft Peter Algoet één en ander uitgeschreven in

een bundel met als titel *Vrijzinnig humanisme. Een kennismaking en uitdieping*.

Aan de hand van een powerpoint presentatie geeft Peter een overzicht van de belangrijkste kenmerken van vrijzinnig humanisme op het vlak van ons wereldbeeld, mensbeeld, maatschappijbeeld en zingeving. We bekijken daarbij per veld een vijftal onderwerpen in theorie en praktijk. Ook belicht hij enkele aspecten die misschien als 'blinde vlekken' van vrijzinnig humanisme kunnen beschouwd worden. We kijken in vogelvlucht vooruit naar enkele toekomstige thema's. En tenslotte gaan we via vragen en bedenkingen in discussie.

Gratis toegang.

Info en inschrijving: Solveig Henderick - 09 226 88 44.
Locatie: Geuzenhuis, Kantienberg 9, 9000 Gent.

VRIJDAG 13 SEPTEMBER 2013, 20.00

Vernissage 'Littekens'

KIG I.S.M. GEUZENHUIS, STICHTING MORELE BIJSTAND
AAN GEVANGENEN EN HUISVANDEMENS GENT

De fototentoonstelling 'Littekens aan de oppervlakte. Sporen van diepgang' biedt een verzameling foto's van Belgische gevangenen en hun littekens.

Bij elk litteken hoort een verhaal. Stuk voor stuk sterke beelden en aangrijpende getuigenissen die de Stichting voor Morele Bijstand aan Gevangenen (SMBG) aanreikt via deze tentoonstelling.

Foto's van Hendrik Braet, Isabel Pousset, Thomas Marchal en Natacha Péant.

De tentoonstelling wordt ingeleid door Sylvain Peeters, voorzitter SMBG & deMens.nu.

Gratis toegang.

De tentoonstelling loopt van 14 t.e.m. 22 september 2013 in het Geuzenhuis. Open: maandag tot vrijdag van 9:00 tot 12:00 en van 13:00 tot 16:30 (na telefonische afspraak via 09 220 80 20); zaterdag/zondag van 14:00 tot 17:00.
Info: KIG - griet@geuzenhuis.be - 09 220 80 20.
Locatie: Geuzenhuis (Zolderzaal), Kantienberg 9, 9000 Gent.

ZATERDAG 14 SEPTEMBER 2013, 13.30 - 18.00

Cultuurmarkt

OOST-VLAAMSE VRIJZINNIGE VERENIGINGEN

Naar jaarlijkse gewoonte vormen het Geuzenhuis, de Humanistisch-Vrijzinnige Vereniging Oost-Vlaanderen, Humanistische Jongeren, Vermeylenfonds, Willemsfonds, huisvandeMens Gent, Gentse Grijze Geuzen, Kunst in het Geuzenhuis en De Maakbare Mens, een vrijzinnige straat op de Gentse cultuurmarkt. Samen trekken we alle registers open en maken we onze werking en najaarsprogrammatie bekend. Kom ons bezoeken en laat u verrassen door ons aanbod!

Gratis toegang.

Info: martine@geuzenhuis.be - 09 220 80 20.
Locatie: Kouter, 9000 Gent.

ZATERDAG 14 SEPTEMBER 2013, 13.45

Geleid bezoek tentoonstelling 'Onder stroom, 100 jaar elektriciteit'

WILLEMSFONDS GENTBRUGGE

In het MIAT vind je industrieel erfgoed: objecten en verhalen brengen de industriële revoluties tot leven. De tentoonstelling 'Onder stroom' belicht hoe het leven vandaag doordrongen is van elektriciteit en elektrische apparaten.

Een gids maakt ons wegwijs in deze wonderlijke wereld die we als vanzelfsprekend beschouwen. Wat is er allemaal te zien? Een uitzonderlijke reeks oude booglampen, als pronkstuk een reusachtig schilderij dat in 1910 gemaakt is ter aankondiging van de werelddtentoonstelling in Gent, de the-remin, voorloper van de elektronische muziek, enzovoorts.

Deelnemers: € 9 WF-leden / € 11 niet-leden.

Info en inschrijving: Chantal Couck,
0479 21 00 11 - chantal.couck@skynet.be.

Inschrijven gewenst vóór 6 september 2013.

Uw inschrijving is geldig na storting op rekening
IBAN BE80 0012 0852 1077 o.v.v. 'MIAT' met uw naam
en het aantal personen.

Locatie: MIAT, Minnemeers 9, 9000 Gent.

DINSDAG 17 SEPTEMBER 2013, 19.30

Gespreksavond 'Is sceptisch zijn gezond of grenst het eerder aan achterdochtig zijn?'

HVV - ZAHIR GENT

Filosofisch scepticisme gaat er van uit dat het voor de menselijke geest onmogelijk is om zekerheden te hebben: de eeuwige twijfel als evidentie.

Leidt een sceptische ingesteldheid tot een permanente onderzoekshouding? Is zo'n sceptische houding als gezonde twijfel-attitude aan te moedigen of ervaren we ze eerder remmend in besluitvorming? Enfin, heel wat filosofische stof om een avond boeiend mee te vullen.

Gratis toegang.

Info en inschrijving: Gustaaf de Meersman

Videokontakt.gdm@telenet.be - 09 330 35 77.

Locatie: Geuzenhuis, Kantienberg 9, 9000 Gent.

WOENSDAG 18 SEPTEMBER 2013, 20.00

Debat: 'recht op roots?'

HUMANISTISCH VERBOND GENT

De anonimiteit van de donor bij spermadonatie is verzekerd in België via de wet. In enkele Europese landen, zoals Zweden en Duitsland, is deze anonimiteit opgeheven. Ook in ons land gaan stemmen op om de wetgeving te wijzigen.

Heeft een kind recht om zijn biologische vader te kennen, ook al zou dit het tekort aan spermadonoren nog vergroten? Een gevoelige kwestie, waarover gedebatteerd wordt met drie mensen die elk vanuit hun eigen vak en/of leefwereld gespecialiseerd zijn in het onderwerp: Steph Raeymaekers (Donorkinderen België), Guido Pennings (prof. dr. ethiek en bio-ethiek UGent) en Jacinta Agten (vzw Donorkind). Het debat wordt gemoderd door Jacinta De Roeck, directeur HVV.

Argumenten pro en contra voor het opheffen van deze anonimiteit vindt u alvast terug in de steen in de kikkerpoel van dit nummer op pagina 32.

Gratis toegang.

Info: hvv.gent@geuzenhuis.be - 09 220 80 20.

Locatie: Geuzenhuis (Zuilenzaal), Kantienberg 9, 9000 Gent.

ZATERDAG 21 SEPTEMBER 2013, 11.00

GGO's, de hete aardappel van Europa:

'(on)verantwoord knutselen met eten en milieu?'

VERMEYLENFONDS

Na de actie op het aardappelveld in Weteren blijft de kwestie van genetisch gemo-dificeerde (of gemanipuleerde) organismen (GGO's) prominent in het publieke debat.

Vooreerst blijft er de verbazing over de zware straf - ontslag - die actievoerster Barbara Van Dijk te beurt viel. Maar ook over de grond van de zaak blijven er twijfels. Is er al enig bewijs dat GGO's werkelijk bijdragen aan een betere en meer ecologische voedselproductie? Maken de gentechnologie en het patentengedoe dat erbij hoort de boeren niet nog meer afhankelijk van enkele door winst gedreven multinationals? En wat met de gevaren voor biodiversiteit en menselijke gezondheid?

Debat georganiseerd door Vermeylenfonds en Masereelfonds op Manifesta (Feest van de solidariteit) in Bredene, met Barbara Van Dijk, Luc Vankrunkelsven (Wervel), Greet Riebbels (ILVO) en Godelieve Gheysen (IPBO). Alma De Walsche (MO*) modereert.

Info: vermaylenfonds via

caroline@vermaylenfonds.be of 09 223 02 88.

Surf naar www.manifesta.be voor het volledige programma van het festival. Een aanrader!

Locatie: Staf Versluys centrum, Kapelstraat 76, 8450 Bredene.

ZONDAG 22 SEPTEMBER 2013, 11.00

Geleid bezoek Westerbegraafplaats in het kader van de Wereldexpo 1913

KUNST IN HET GEUZENHUIS

Na jaren van voorbereiding en hard werken werd de werelddtentoonstelling op 26 april 1913 officieel gehuldigd door koning Albert I en koningin Elisabeth. Het bleek meteen de meest spectaculaire wereldexpo te zijn, een opsteker voor alle fiere Gentenaren.

An Hernalsteen gidst ons langs de begraafplaatsen van bekende en minder bekende Gentenaren, met dit verhaal in het achterhoofd.

We spreken af om 10:50 aan de hoofd-in-

gang van de Westerbegraafplaats.

De wandeling start om 11:00 en eindigt rond 12:30.

Deelname: € 5.

Info en inschrijving: de plaatsen zijn beperkt, inschrijven is noodzakelijk (vóór 15 september) – griet@geuzenhuis.be – 09 220 80 20.

Locatie: Palinghuizen 143, 9000 Gent.

Organisatie: Kunst in het Geuzenhuis.

VRIJDAG 27 SEPTEMBER 2013, 20:00

Opening tentoonstelling Koninklijke Fotokring Lux Nova

WILLEMSFONDS GENT

Naar jaarlijkse gewoonte stelt de Koninklijke Fotokring Lux Nova de mooiste werken van haar leden tentoon. Naast de foto's is er een doorlopende digitale show op groot scherm.

Gratis toegang.

Openingsuren fototentoonstelling:

zaterdagen 28 september en 5 oktober 2013,

van 14:00 tot 18:00 / zondagen 29 september en

6 oktober 2013, van 10:00 tot 12:00 en van 14:00 tot 18:00.

Info: Frederik Vanderstraeten (voorzitter),

09 229 39 46 – vanderstraeten.fr@telenet.be.

Locatie: Lakenmetershuis, Vrijdagmarkt 24-25, 9000 Gent.

ZONDAG 29 SEPTEMBER 2013, 9:45

Bezoek aan Mechelen

WILLEMSFONDS GENT

We brengen een bezoek aan de Maneblusers! Eind 2012 heropende het vernieuwde Museum Kazerne Dossin, het verzamelpark van waaruit Belgische joden werden gedeporteerd naar de concentratiekampen. De rondleiding start om 10:00, met audiogids.

Omdat we ook de innerlijke mens uiteraard niet willen verwaarlozen, gaan we nadien een hapje eten in brouwerij 'Het Anker', bekend van o.a. de Gouden Carolus en Luci-

fer. Achteraf volgt een geleid bezoek aan één van de oudste brouwerijen van België en daar hoort natuurlijk ook de degustatie bij.

Deelname: € 40 WF-leden / € 42 niet-leden (incl. bezoek aan Kazerne Dossin, lunch in 'Het Anker', rondleiding in brouwerij).

Info en inschrijving: Christophe Puttevils – 0485 83 20 81 christophe.puttevils@telenet.be.

Inschrijven gewenst vóór 10 september 2013, vervolgens uw inschrijving bevestigen door overschrijving van het juiste bedrag op rek.nr. BE70 4460 2160 0125.

Locatie: Kazerne Dossin – hoofdingang,

Goswin de Stassartstraat 153B, 2800 Mechelen.

U zorgt voor eigen vervoer.

VRIJDAG 4 OKTOBER 2013, 20:00 – 23:00

Bespreking 'Doctor Faustus' – Thomas Mann

Leesclub 'De Avonduren'

UPV GENT-EEKLO

In de filosofische roman *Doctor Faustus* vertelt Mann achter het masker van pianolaar Serenus Zeitblom het leven van de fictieve componist Adrian Leverkühn. Hij stelde zijn leven volledig in dienst van zijn werk en zijn ambitie en had daarbij geen oog voor andere mensen. Wanneer hij na een 'ontmoeting' met een prostituee syfilis oploopt, sluit hij een pact met de duivel: in ruil voor zijn ziel zullen hem 24 geniale jaren geschonken worden, waarin hij zijn ultieme meesterwerk zal kunnen schrijven. Hij brengt deze taak tot een goed einde, maar gekweld door eenzaamheid, trots en verlangen eindigt hij uiteindelijk gebroken in de armen van zijn moeder.

Inkom: € 10.

Info en inschrijving: Geert Boxstael

geert.boxstael2@telenet.be – 0496 53 99 76 – 09 269 07 10 (graag vooraf een seintje).

Locatie: Hofstraat 353, 9000 Gent of Gentse Steenweg 18, 9900 Eeklo.

DINSDAG 8 OKTOBER 2013, 20:00

Debat 'Geluk in tijden van crisis'

HVV OOST-VLAANDEREN

Als je de economische geschiedenis van België van deze en vorige eeuw onder de loep neemt, dan zie je dat perioden van hoogconjunctuur en crisis elkaar afwisselen. We deelden mee in de klappen van de beurscrash van 1929, werden meegesleurd

in een wereldoorlog en kenden vervolgens een heropbloei. De gouden jaren zestig waren het toppunt van materiële welvaart en optimisme, om vervolgens in de jaren zeventig weer in een crisis te belanden. In de jaren tachtig krabbelden we langzaam uit de put. Rond de eeuwwisseling ging het redelijk goed, terwijl we nu weer volop de gevolgen voelen van de financiële crisis van 2007.

Senioren, geboren in de jaren '30, '40 en '50, hebben verschillende perioden van crisis en hoogconjunctuur meegemaakt. Jongeren van nu leven in hun eerste grote economische crisis. Crisis betekent minder financiële zekerheid en hogere werkloosheidscijfers.

geluk in tijden van crisis

In hoeverre heeft deze economische toestand effect op ons geluksgevoel? Hangt ons geluk af van onze materiële welvaart of staat het er los van? Wat is het ware geluk? En hoe beleef je dat tijdens de opeenvolgende fasen in je leven?

Tijdens verschillende intergenerationele ontmoetingen in het voorjaar van 2013 hebben senioren en jongeren hierover met elkaar van gedachten gewisseld.

Als sluitstuk van dit project – de kers op de taart – laten we twee deskundigen met elkaar in dialoog gaan. De ene is Pat Donnez, die vanuit zijn werk als schrijver en radiomaker talloze mensen heeft geïnterviewd en daarvan heel wijs is geworden. De andere is Antoon Vandeveld, hoogleraar KULeuven, die op een bijzondere wijze economie met ethiek verbindt.

Het gesprek wordt gemodereerd door Charlotte De Kock, onderzoeker aan de Faculteit Mens en Welzijn van HoGent en lid van Mix!t (forum voor studie, documentatie en vorming rond samen/leven).

Gratis deelname, mits inschrijving.

Info en inschrijving:

hvv.ovl@geuzenhuis.be - 09 222 29 48.

Deze activiteit kwam tot stand door een samenwerking tussen de Humanistisch-Vrijzinnige Vereniging Oost-Vlaanderen en de Hogeschool Gent en werd gerealiseerd onder auspiciën van deMens.nu en met de steun van de Instelling Morele Dienstverlening Oost-Vlaanderen.

Locatie: auditorium (lokaal D) in gebouw D van de Campus Schoonmeersen, Voskenslaan 362 te Gent.

ZATERDAG 12 OKTOBER 2013

Daguitstap Mechelen

VERMEYLENFONDS

We starten onze dag in Mechelen met een gezamenlijk bezoek aan de Dossinkazerne.

Voor wie zin heeft in een dagvullend programma hebben we nog enkele namiddag-activiteiten gepland: een stadswandeling door Mechelen of een bezoek aan brouwerij Het Anker.

PROGRAMMA

In de voormiddag staat het bezoek aan de Dossinkazerne gepland. Je kan zelf bepalen of je om 10:30 of om 11:00 wenst te vertrekken. 65+ers krijgen € 2 korting, dus gelieve dit goed aan te duiden op het inschrijvingsformulier (aan te vragen via fabjen@vermeylenfonds.be). De rondleiding met gids duurt 2 uur.

Diegenen die dit wensen kunnen daarna iets eten in de uitstekende brasserie van Brouwerij Het Anker, op 500 meter van de Dossinkazerne gelegen.

Het brouwerijbezoek start om 16:00 en zal anderhalf uur duren. Deelname is € 7,5 per persoon (inclusief gids en 2 degustaties). Voor wie liever de stad Mechelen wil ontdekken, hebben wij een stadswandeling voorzien.

Deelnameprijs: afhankelijk van het gekozen programma.
Info en inschrijvingen: fabjen@vermeylenfonds.be
09 223 02 88.

Vervolgens dient het totaalbedrag gestort te worden op rekeningnummer BE50 0011 2745 2218 van Vermeylenfonds vzw Tolhuislaan 88 - 9000 Gent met vermelding 'Mechelen 12/10/2013 naam, aantal personen en telefoonnummer'.

HERZELE

ZONDAG 22 SEPTEMBER 2013, 11:30

Feestviering 50 jaar WF Herzele

WILLEMSFONDS HERZELE

Feestviering: academisch gedeelte - receptie - feestmaaltijd (voor de receptie en de maaltijd dient men in te schrijven).

Deelname: onbekend bij het ter perse gaan.

Info en inschrijving: Christine Glorieux,

0478 23 56 05 - christine.glorieux@telenet.be.

Locatie: feestzaal 'De Pepermolen' Provincieweg 117, 9552 Herzele (Borsbeke).

LOKEREN

ZONDAG 22 SEPTEMBER 2013, 9:15

Oost-Vlaamse Dag in Lokeren

WILLEMSFONDS OOST-VLAANDEREN

PROGRAMMA

- 9:15 Ontvangst met koffie & koek, stadhuis Lokeren (ingang via Groentemarkt 1)
- 9:30 Verwelkoming door burgemeester Filip Anthuenis
- 10:00 Rondleiding in het nieuwe én oude stadhuis, een 18e-eeuws gebouw in Vlaamse rococostijl
- 10:30 Geleide stadswandeling
- 11:15 Bezoek aan het stadsmuseum
- 12:30 Culinaire genieten in restaurant Tybeert, Pontweg 3, Daknam
- 15:00 Ontdek Daknam! Keuze uit 2 wandelingen:
 - Korte, geleide wandeling: pittoreske dorpskern van Daknam met een uniek Romaans kerkje en twee 'Reynaertbanken' (gids: Franky Baeyens)
 - Buurt-op-de-been-wandeling Daknam: landelijke natuurwandeling van ongeveer 4 km (gids: Brigitte Thierens)
- 17:00 Afsluiter in café Den Reynaert, Daknamdorp 18, Daknam

Deelname: € 52 p.p.

Info en inschrijving: telefonisch op 09 267 39 63

of per mail nathalie.devis@willemsfonds.be.

Inschrijven kan tot vrijdag 23 augustus 2013.

Je inschrijving is pas definitief na het overmaken van het correcte bedrag op rekeningnummer BE27 3900 5834 7373 van Willemsfonds provinciaal verbond Oost-Vlaanderen, met als mededeling 'naam, afdeling, aantal personen, Oost-Vlaamse Dag 2013'.

Locatie: stadhuis Lokeren, Groentemarkt 1, 9160 Lokeren.

MOERBEKE-WAAS

ZATERDAG 21 SEPTEMBER 2013, 8:00

Daguitstap Namen

WILLEMSFONDS MOERBEKE-WAAS

PROGRAMMA

- 7:50 Samenkomst aan het station van Moerbeke
- 8:00 Vertrek autocar van De Durme Reizen
- 9:45 Aankomst op de Grognon
- 10:00 Onthaal in het Waals parlement en geleid bezoek in het Nederlands
- 11:00 We verkennen de gezellige straten en pleintjes
- 12:00 Lunch met streekgerechten in 'Le Grill des Tan-neurs'
- 14:00 Onze twee Nederlandstalige gidsen komen ons ophalen aan het restaurant voor een geleid bezoek aan het Museum Félicien Rops en de omliggende wijken. Wij ontdekken er in een voormalig herenhuis de veelzijdigheid van het werk van Rops, toegelicht door een gids en maken ook kennis met de kunstenaar en zijn leven tijdens een wandeling in de buurt waar hij geboren is.
- 16:00 Einde van het professioneel gegidste bezoek en tijd voor een drankje op één van de vele hopelijk zonnige terrasjes.
Daarna hebben we een wandeling uitgestippeld langsheen de andere bezienswaardigheden van de stad en/of een bezoek aan het nieuwe en ook commerciële stadsdeel in Jambes.
Iedereen is vrij deel te nemen, iets te gaan drinken of de wandeling individueel te maken.
- 19:00 Met Reizen De Durme veilig terug naar huis.
- 20:30 Aankomst aan de bibliotheek in Moerbeke.

Deelname: € 50 WF-leden / € 54 niet-leden.

Info: voorzitter Rudy Van Megroot, 0476 48 42 05.

Locatie: station Moerbeke, Statiestraat 4, 9180 Moerbeke.

OUDENAARDE

ZONDAGEN 1, 15 EN 29 SEPTEMBER 2013,

10:30 - 13:00

Vrijzinnige toogbabbel

VCL. LIEDTSKRING EN OGG

De gelegenheid tot nadere kennismaking met het Vrijzinnig Centrum Liedts en de

morele dienstverlening Oudenaarde, een gezellig vriendentreffen.

Het aperitief wordt verzorgd door de Liedtskring telkens op de eerste, derde en vijfde zondag van de maand.

Gratis deelname.

Info: VC Liedts - 055 30 10 30 - info@vcliedts.be.

Locatie: VC Liedts, Parkstraat 2-4, 9700 Oudenaarde.

MAANDAG 9 SEPTEMBER 2013, 20:00 - 22:00

Cursus wijnintroductie

Luc Blommaert

OGG, LIEDTSKRING VZW, WIJNRANK

Een initiatie doorkomt met uiteraard het proeven, het herkennen van kleur, geur en smaak. Er wordt stilgestaan bij het wijnmaken, de kenmerken van de monocépages, de herkenning en aanpassing van wijnen aan gerechten. Doorheen dit alles – en nog veel meer – ga je op reis door de gekende en minder gekende Franse wijngebieden.

Na deze cursus vind je de weg in de wijnkaart op restaurant en kan je een woordje meepraten over de wereld van wijn.

Deelname: € 45 voor 3 sessies (ook op 7 oktober en 18 november 2013).

Info en inschrijving: info@vcliedts.be - 055 30 10 30.

Locatie: VC Liedts, Parkstraat 2-4, 9700 Oudenaarde.

MAANDAG 16 SEPTEMBER 2013, 20:00

Wijndegustatie

Luc Blommaert

OGG, LIEDTSKRING VZW, WIJNRANK

Vanavond degusteren we verschillende type's rosé: Clairet, Saignée, ...

Deelname: € 15.

Info en inschrijving: info@vcliedts.be - 055 30 10 30.

Locatie: VC Liedts, Parkstraat 2-4, 9700 Oudenaarde.

DINSDAG 17 SEPTEMBER 2013, 20:00 - 22:00

Leesgroep 'leesvrij'

VC LIEDTS EN WERKGROEP LIEDTSKRING

De nieuwe media zijn geen boekenvijand. Het aantal boeken- en leesclubs neemt toe. Dit wijst er op dat lezen steeds vaker een sociale functie vervult. Wij doen mee!

Het is de bedoeling om na individuele lezing van een gemeenschappelijk gekozen

boek van gedachten te wisselen. Uw leeservaringen komen aan bod onder begeleiding van een gespreksleider. Daarnaast is er ruimte voor het bekijken van verfilmingen van boeken, ...

Deelname: € 15 per jaar

(+ € 10 per boek dat men wenst te houden).

Info en inschrijving: info@vcliedts.be - 055 30 10 30.

Locatie: VC Liedts, Parkstraat 2-4, 9700 Oudenaarde.

DINSDAG 24 SEPTEMBER 2013, 19:30 - 22:00

Voordracht 'Van gevangenis naar detentiehuisen - Naar een duurzame en constructieve penitentiaire aanpak?'

Hans Claus

LIEDTSKRING VZW, VZW DE HUIZEN,

VORMINGPLUS VLAAMSE ARDENNEN DENDER

Er gaat geen maand voorbij zonder dat de gevangenis het nieuws halen. Overbevolking, relletjes, ontsnappingen, gijzelingen. Het politieke antwoord is vaak hetzelfde: bijbouwen van nog meer cellen. Maar is dit de juiste en enige remedie? Moeten we niet eerder de manier waarop we detentie organiseren in vraag durven stellen?

Hans Claus, gevangenisdirecteur Oudenaarde, mensenrechtenactivist en secretaris vzw De Huizen, stelt vanavond een vernieuwende duurzame aanpak van gevangenschap voor. Kleinschaligheid is in dit concept essentieel.

Detentiehuisen met een beperkt aantal 'bewoners' en vervlochten met het maatschappelijk weefsel. Op deze manier kan met een meer persoonlijke aanpak van de 'bewoners/gedetineerden' de reïntegratie in de maatschappij worden voorbereid. Na dien volgt een discussie over dit voorstel.

Deelname: € 7 (standaard) / € 1,5 (aangepast).

Info en inschrijving: online via www.vormingplus-vlad.be

of telefonisch: 054 41 48 02. Cursuscode: 131830U

Locatie: VC Liedts, Parkstraat 2-4, 9700 Oudenaarde.

ZATERDAG 5 OKTOBER 2013, 10:00

Oost-Vlaamse dag

VERMEYLENFONDS OOST-VLAANDEREN

Onze Oost-Vlaamse dag gaat opnieuw door, dit op zaterdag 5 oktober met dank aan Vermeylenfonds Oudenaarde en VC Liedts voor de ontvangst.

PROGRAMMA

10:00 Vrij bezoek Mou (a/h stadhuis markt Oudenaarde)

12:00 Lunch in VC Liedts: aperitief, buffet vis & vlees, koffie en gebak

15:00 Stadswandeling met gids

De vrouwelijke deelnemers worden verwend met een relatiegeschenk, geïnspireerd op het MOU. Deze verrassing is een bezoek aan Oudenaarde zeker waard!

Deelname: € 30 p.p.

Info en inschrijving: fabjen@vermeylenfonds.be

09 223 02 88.

Locatie: VC Liedts, Parkstraat 4, 9700 Oudenaarde.

SINT-NIKLAAS

ZATERDAG 5 OKTOBER 2013, 10:30 - 15:30

Gezinsdag: Creatief Gezin(d)

HUISVANDEMENS SINT-NIKLAAS I.S.M.

VORMINGPLUS WAAS-EN-DENDER, DE ZONFABRIEK

Creatief Gezin(d), een toffe dag voor jong en oud! Voor kinderen, jongeren, kleuters, baby's én ouders. Kom naar de Zonfabriek en neem deel aan één van onze workshops en ga Creatief Gezin(d) met een ervaring rijker terug naar huis!

PROGRAMMA

10:30 Babymassage, een geschenk voor jou en je baby:

door Hildegarde De Meulenaere, massagetherapeute / voor baby's (3 tot 12 maand) en ouders.

Een verhaal... een knutselworkshop: door Patricia Peelman, begeleidster De Zonfabriek / voor kleuters (3 t.e.m. 5 jaar) en ouders.

11:30 Klein hapje

13:00 Zingend de wereld rond: door Katrien Vandekerckhove, zangeres en stempedagoge / voor kinderen (6 t.e.m. 12 jaar) en ouders.

Oosters vertel- en kookfeestje: door Katrien Van Hecke, jeugdauteur / voor jongeren (+12 jaar) en ouders.

15:00 We proeven of genieten nog van de vruchten van beide workshops.

Deelname: € 5 per volwassene / per workshop

(max. 2 kinderen per volwassene).

De volwassene neemt actief deel aan de workshop.

Info en inschrijving: workshopkeuze en aantal personen
vóór 23 september 2013 doorgeven aan huisvandeMens
Sint-Niklaas - 03 777 20 87 - sintniklaas@demens.nu.
Locatie: De Zonfabriek, Sint-Antoniusstraat 14a,
9100 Sint-Niklaas.

ZOTTEGEM

DINSDAG 24 SEPTEMBER 2013, 19.30

Griekse avond

GRUJE GEUZEN ZOTTEGEM

Deelname: € 35 p.p.
Info en inschrijving: Marleen Van Den Brulle
marleen.vandenbrulle@skynet.be.
Locatie: restaurant 'de Griek', Vestenstraat,
9620 Zottegem.

OPROEP

PLEEGZORG OOST-VLAANDEREN / OPVANG VZW

Informatie-avonden voor kandidaat-pleegouders

Gezocht: pleegouders voor tijdelijke opvang.

Op volgende avonden kunnen alle kandidaat-pleegouders terecht met al hun vragen:

Donderdag 5 september 2013, 20.00

Locatie: Bibliotheek Reinaert, Koning-Boudewijnlaan 6,
9080 Lochristi.

Woensdag 11 september 2013, 20.00

Dienst Gezinsplaatsing, Visserij 153, 9000 Gent.

Maandag 16 september 2013, 20.00

Jeugdzorg In Gezin, Heidepark 13, 9200 Appels-Dendermonde.

Gratis toegang.
Info: Opvang vzw - 09 245 27 26
www.pleegzorgoostvlaanderen.be.

OVER ZINGEVING EN VEERKR8!

GENTSE GRUJE GEUZEN I.S.M. HUISVANDEMENS

Filmmiddagen najaar 2013 – voorjaar 2014

De films worden ingeleid door
Winnie Belpaeme & Anniek De
Pauw, vrijzinnig humanistisch
moreel consultants.

Nabespreking door Raoul Van Mol,
voorzitter Gentse Grijze Geuzen.

De films worden bekeken door een existentiële bril.

Een fijne ontmoeting, met vooraf koffie en thee, tussen gelijkgezinden.

Veel voer voor boeiende, inspirerende gesprekken.

PROGRAMMA

Donderdag 19 september 2013 Best Exotic Marigold Hotel
Over omgaan met veranderingen, met ouder worden, met andere culturen, met anderen en met ZichZelf in de herfst van het Leven.

Donderdag 17 oktober 2013 Amour

Over Leven en Dood, zorg én de grenzen ervan, menswaardig bestaan, waardig levenseinde, en de veerkr8 van Liefde.

Donderdag 21 november 2013 'Angels' Share'

Over whisky (hik!), sociaal bewustzijn, jeugdcriminaliteit, vriendschap, alternatieve straffen, levenskeuzes en de 'veerbaarheid' die gecreëerd wordt door hoop.

Donderdag 20 februari 2014 Quartet

Over eigenwaarde en de aantasting ervan door het verstrijken van de jaren, vriendschap, menselijke relaties, zelfbeeld, vertrouwen, eergevoel en het onmogelijk te onderschatten belang van waardigheid.

Donderdag 20 maart 2014 The Broken Circle Breakdown

Over het verlies van een kind aan een vreselijke ziekte, onrechtvaardigheid van het bestaan, liefde en de grenzen ervan, vrijzinnigheid en zinloosheid, humanisme en rouw, ... Een Belgische film over o.m. Leven en Dood, op de tonen van heerlijke Bluegrass-muziek.

Donderdag 17 april 2014 A Single Man

Over de pijn van het alleen zijn, rouw na overlijden van een geliefde, verterend verdriet, de kracht - en kwetsbaarheid - van liefde en relaties als zingeving, ware liefde tussen mannen ...

Gratis toegang.

De filmmiddagen starten steeds om 14.00.

Info en inschrijving (noodzakelijk, plaatsen zijn beperkt):
09 233 52 26 - gent@deMens.nu

Locatie: HuisvandeMens Gent,
Sint-Antoniuskaai 2, 9000 Gent.

In samenwerking met Gentse Grijze Geuzen & Feniks vzw.

VASTE ACTIVITEIT VC GEUZENHUIS

Elke woensdag en vrijdag om 20.00:

Bijeenkomst van SOS Nuchterheid, zelfzorg bij verslaving (alcohol en andere verslavingen). Aarzel niet om een afspraak te maken. De lotgenoten uit uw buurt verwelkomen u van harte!

Uw contactpersoon:

Eddy - 0494 65 19 84 (woensdag)

Cynthia - 0477 65 72 11 (vrijdag)

VASTE ACTIVITEITEN VC LIEDTS

Elke maandag om 20.00:

Workshop hatha yoga, ingericht door het Willemsfonds (geen yoga tijdens schoolvakanties).

Elke maandag om 14.00 en elke woensdag om 19.30

Bridgewedstrijd. Organisatie: Liedts Bridge Club, Oudenaardse Grijze Geuzen en Liedtskring (uitgezonderd feestdagen).

Elke dinsdag om 20.00

Bijeenkomst SOS Nuchterheid (ook tijdens schoolvakanties).

De vrijzinnig humanistische bibliotheek is te bezoeken na afspraak via 055 30 10 30 of info@vcliedts.be (uitgezonderd feestdagen en schoolvakanties).

Openingsuren VC Liedts: van maandag tot vrijdag
van 9.00 tot 12.00 en van 13.30 tot 15.30.

Info en locatie: VC Liedts - Parkstraat 4, 9700 Oudenaarde
055 30 10 30 - info@vcliedts.be - www.vcliedts.be.

VASTE ACTIVITEIT VC DE BRANDERIJ

Elke woensdag om 19.30 tot 21.30:

Bijeenkomst van SOS Nuchterheid, zelfzorg bij verslaving.

SOS Nuchterheid is een vrijzinnig en humanistisch zelfzorginitiatief en is een lidvereniging van deMens.nu

Info SOS Nuchterheid: 0486 25 66 71

info@sosnuchterheid.org - www.sosnuchterheid.org.

Info en locatie: VC De Branderij - Zuidstraat 13, 9600

Ronse - 055 20 93 20 - de.brandery@skynet.be
www.brandery.be.

Hoofredactie:

Fred Braeckman

Eindredactie:

Griet Engelrelst, Thomas Lemmens

Redactie:

Kurt Beckers, Albert Comhaire,
Freia DeBuck, Annette De Vos,
Frederik Dezutter

Vormgeving: Gerbrich Reynaert

Druk: New Goff

Verantwoordelijke uitgever: Sven Jacobs
p/a Kantienberg 9, 9000 Gent

Werken aan dit nummer mee:

Baharak Bashar, Leen Bastiaansen,
Maarten Boudry, Johan Braeckman,
Peter Deconinck, Aagje De Doncker,
Liesbet Lauwereys, Pierre Martin
Neirinckx, André Oyen,
Guido Pennings, Renaat Ramon,
Johan Soenen, Frank Stappaerts,
Dany Vandenbossche,
Norbert Van Yperzeele, Kris Velter.

Cover: © Gerbrich Reynaert.

De Geus is het tijdschrift van het
Vrijzinnig Centrum-Geuzenhuis vzw en de
lidverenigingen en wordt met de steun van
de PIMD verspreid over Oost-Vlaanderen.

Het VC-Geuzenhuis coördineert,
ondersteunt, bundelt de Gentse
vrijzinnigen in het **Geuzenhuis**,
Kantienberg 9, 9000 Gent
09 220 80 20 – f09 222 70 73
admin@geuzenhuis.be
www.geuzenhuis.be

U kan de redactie bereiken via
Thomas Lemmens, thomas@geuzenhuis.be
of 09 220 80 20.

De verantwoordelijkheid voor de gepubliceerde
artikels berust uitsluitend bij de auteurs.

De redactie behoudt zich het recht artikels in te
korten. Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag gereproduceerd of overge-
nomen worden zonder de schriftelijke toestemming
van de redactie. Bij toestemming is bronvermelding
– De Geus, jaargang, nummer en maand – steeds
noodzakelijk. Het magazine van De Geus verschijnt
tweemaandelijks (5 nummers). De nieuwsbrief van
De Geus verschijnt maandelijks (10 nummers).

Fred
Braeckman

Griet
Engelrelst

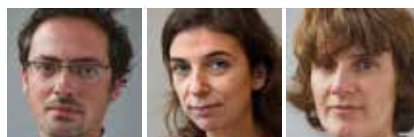
Thomas
Lemmens

Kurt
Beckers

Albert
Comhaire

Annette
De Vos

Frederik
Dezutter

Freia
DeBuck

Gerbrich
Reynaert

LIDMAATSCHAPPEN

Kunst in het Geuzenhuis: €12 op rekening
IBAN BE38 0013 0679 1272 van Kunst
in het Geuzenhuis vzw met vermelding
'lid KIG'.

Grijze Geuzen: €10 op rekening IBAN
BE72 0011 7775 6216 van HVV Leden-
rekening, Lange Leemstraat 57, 2018
Antwerpen met vermelding 'lid GG +
naam afdeling (bv. lid Gentse Grijze
Geuzen)'.

Humanistisch-Vrijzinnige Vereniging: €10
op rekening IBAN BE72 0011 7775
6216 van HVV Ledenrekening, Lange
Leemstraat 57, 2018 Antwerpen met
vermelding 'lid HVV + naam afdeling
(bv. lid HV Gent)'.

Vermeylenfonds: €10 op rekening IBAN
BE50 0011 2745 2218 van VF Ledenre-
kening, Tolhuislaan 88, 9000 Gent met
vermelding 'lid VF'.

Willemsfonds: €15 op rekening IBAN
BE39 0010 2817 2819 van WF Ledenre-
kening, Vrijdagmarkt 24-25, 9000 Gent
met vermelding 'lid WF'.

ABONNEMENTEN

De Geus zonder lidmaatschap: €13 op
rekening IBAN BE54 0011 1893 3897
van het VC-Geuzenhuis met vermelding
'abonnement Geus'. Prijs per los num-
mer: €2.

Het Vrije Woord gratis bij lidmaatschap
HVV en GGG.

Combinaties van lidmaatschappen met of
zonder abonnementen zijn mogelijk.

LIDVERENIGINGEN VC-G

**De Cocon, dienst voor Gezinsbegeleiding
en begeleid zelfstandig wonen vzw**
info: 09 222 30 73 of 09 237 07 22
info@decocon.be - www.decocon.be

De Geus van Gent vzw
open van ma t.e.m. vr vanaf 16:00
za en zo vanaf 19:00
info: www.geuzenhuis.be
09 220 78 25 - geusvangent@telenet.be

Feest Vrijzinnige Jeugd vzw
info: Thomas Lemmens - 09 220 80 20
thomas@geuzenhuis.be

Feniks vzw
info: www.plechtigheden.be
huisvandeMens - 09 233 52 26
gent@deMens.nu

Fonds Lucien De Coninck vzw
info: www.fondsluciendeconinck.be
fondsluciendeconinck@gmail.com

Humanistisch Verbond Gent
info: R. Gheldof - 09 220 80 20
hvv.gent@geuzenhuis.be

**Humanistisch - Vrijzinnige Vereniging
Oost-Vlaanderen**
info: T. Dekempe - 09 222 29 48
hvv.ovl@geuzenhuis.be

Gentse Grijze Geuzen
info: R. Van Mol - 0479 54 22 54
rvanmol@hotmail.com

Kunst in het Geuzenhuis vzw
info: Griet Engelrelst - 09 220 80 20
griet@geuzenhuis.be

Opvang – Oost-Vlaanderen vzw
Dienst voor pleegzorg
info: A. Roelands - 09 222 67 62
gent@opvang.be

SOS Nuchterheid vzw
In Gent, woensdag en vrijdag
(alcohol en andere verslavingen).
info: 09 330 35 25(24u op 24u)
info@sosnuchterheid.org
www.sosnuchterheid.org

UPV Gent
Info: Geert Boxstael
geert.boxstael2@telenet.be

Vermeylenfonds Oost-Vlaanderen
info: 09 223 02 88
info@vermeylenfonds.be
www.vermeylenfonds.be

Willemsfonds Oost-Vlaanderen
info: 09 224 10 75
info@willemsfonds.be
www.willemsfonds.be

Werkgemeenschap Leraren Ethiek vzw
info: thierry.vervoort@digimores.org
www.digimores.org

PARTNER

huisvandeMens Gent
Het centrum biedt hulp aan mensen met
morele problemen.
U kan er terecht van ma t.e.m. vr
van 9:00 tot 16:30
De hulpverlening is gratis!
info: Sint-Antoniuskaai 2, 9000 Gent
09 233 52 26 - f 09 233 74 65
gent@deMens.nu

het
betere
boek.be
| 2013

Het Willemsfonds organiseert:

literair festival

ZATERDAG 12 OKTOBER 2013

VAN 11 UUR TOT 19 UUR in het **Geuzenhuis** - Kantienberg 9
& **Liberaal Archief** - Kramersplein 23, **Gent**

Het Betere Boek focust op Nederlandstalige literatuur!

MET ONDER ANDERE:

DIMITRI VERHULST, **TOM** LANOYE, **SASKIA** DE COSTER,
STEFAN BRIJS, **DAVID** VAN REYBROUCK, **HILDE** VAN MIEGHEM,
JAN LEYERS, **MONIKA** VAN PAEMEL, **DAVID** PEFKO,
MARC DIDDEN, **JOHAN** DE BOOSE,...

De uitreiking van **De Bronzen Uil**, de prijs
voor **de beste debuutroman** van 2013.

OOK NOG: SPECIAAL PROGRAMMA OVER HUGO CLAUS
MET TENTOONSTELLINGEN, SIGNEERSESSIES, LITERAIRE
RANDACTIVITEITEN,...

ALLE INFO EN TICKETS VIA:

WWW.HETBETEREBOEK.BE

HET BETERE BOEK, IN SAMENWERKING MET:

met **DM**orgen

NIH GENT BELFORT

